

LIETUVOS

BAJORAS

ISSN 1392-1304

Nr. 23

2017

LIETUVOS BAJORŲ KARALIŠKOJI SĄJUNGA

ISSN 1392-1304

9 771392 130002

ISSN 1392-1304

LIETUVOS BAJORAS

Istorijos ir kultūros žurnalas

Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos leidinys

Vyriausiasis redaktorius

Leonas PELECKIS-KAKTAVIČIUS

(h. *Gulbė / Trzaska*, LBKS Garbės bajoras)

Redakcijos kolegija:

Giedrė BULOTAITĖ-JURKŪNIENĖ

(h. *Koscieša*, LBKS Garbės bajorė)

Egidijus MATULEVIČIUS (h. *Komar*)

Audronė MUSTEIKIENĖ

(h. *Pogonia*, LBKS Garbės bajorė)

Perlis VAISIETA (h. *Syrokomla*)

Dizaineris Liudas NEKROŠIUS

Išleido Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga. Tiražas 1000. LBKS adresas: Žalioji a. 2a, Trakų Vokė, LT-02021 Vilnius. www.lbks.lt Redakcijos adresas:

Dainų g. 98-45, LT-78270 Šiauliai.

Tel. 841 454171, el. paštas: kaktavicius@splius.lt

Redakcijos nuomonė gali nesutapti su autorių nuomone. Už pateiktus faktus ir teiginius atsako autoriai. Rankraščiai negražinami ir nereценzuojami. Perspausdinti publikacijas ar jų dalį galima tik gavus redakcijos rašytinį sutikimą. *Spausdino* UAB „Neoprintas“, Šarūno g. 12, Šiauliai. Už spaudos kokybę atsako spaustuvė.

„The Lithuanian Nobleman“. Chief editor: Leonas Peleckis-Kaktavičius. Published since 1995 by the Lithuanian Royal Union of Nobility. 1000 copies. Address: LBKS, Žalioji a. 2a, Trakų Vokė, LT-02021 Vilnius, Lithuania. www.lbks.lt Editorial office: **Dainų g. 98-45, LT-78270 Šiauliai, Lithuania.** Tel. 370 41 454171. Opinions of the authors need not necessarily be that of the editorial office.

© Lietuvos bajoras, 2017 (23)

Leidžiamas nuo 1995 metų

TURINYS

Redakatoriaus skiltis. (Ne) samdinys „LIETUVOS BAJORO“ ANKETA	/ 1
Dešimt klausimų LBKS Garbės bajorui, senatoriui Donatui BALČIAUSKUI	/ 2
AKTUALIJOS	
LBKS vado Perlio Vaisietos inauguracinė kalba	/ 7
ATMINTIS	
Tado Kosciuškos 200-osios mirties metinės	/ 11
MES IR PASAULIS	
Tarptautinėje architektūros parodoje Venecijoje – VGTU profesoriaus emerito Jurgio Vanago darbas	/ 17
Giedrius ČEPURNA. Bajorai ant parketo	/ 18
MOKSLAS	
Jūratė ČIRŪNAITĖ. Kaip 1567 m. vadino Gardino pavieto vyrus bajorus	/ 20
MENAS IR ISTORIJA	
Vydas DOLINSKAS. Keli lietuviški motyvai dailininko Voicecho Geržono kūryboje	/ 27
Eimantas GUDAS. Voicecho Geržono paveikslas <i>Lietuvos krikštas</i> : realybė ir fikcija	/ 32
PRAEITIES MĮSLĖS	
Violeta RUTKAUSKIENĖ. Nepažįstami simboliai Vytauto heraldikoje. Juodaskvernis riteris – kas jis?	/ 39
BAJORAI – KŪRĖJAI	
Leonas PELECKIS-KAKTAVIČIUS. Arti, kaip išsipildymas	/ 47
Giedrė BULOTAITĖ. Neringos etiudai	/ 48
Kazimieras MACKEVIČIUS. Architektas	/ 50
Lidija VELICKAITĖ. Šviesios kibirkštėlės tautodailininkės Irenos Suveizdienės gyvenime	/ 56
GIMINĖS ISTORIJA	
Vitolis SEKLIUCKIS. Sekliuckių giminės genealogija ir jos sąsajos su svarbiais pirmais Lietuvos istorijos įvykiais ir vardo paminėjimu	/ 60
IŠ PRAEITIES	
Silvija PELECKIENĖ. „Nupink man vainiką iš laukinių dobilų...“	/ 69
PAŽINTYS	
Visose veiklose dominuoja bajorijos atstovai	/ 73
IŠ ARCHYVŲ	
Artūras RUKAS DAUJOTIS. Seniausios organizacijos Lietuvoje – 530 metų	/ 78
ATGARSIAI	
Indrė CHMIELIAUSKAITĖ-MAKARSKIENĖ. Tradicinis pokylis	/ 82
Aleksandra GUDŽINSKIENĖ. Kauno apskrities bajorų dėmesys senjorams	/ 83
LBKS Senato posėdis Biržuose	/ 86
LBKS KRONIKA	
2017 metai. Parengė Audronė MUSTEIKIENĖ	/ 87
SUMMARY	/ 96
<i>Pirmajame puslapyje: Tadas Kosciūška.</i>	
<i>Ketvirtajame puslapyje: Voicechas Gersonas. Lietuvos krikštas (žr. V. Dolinsko ir E. Gudo str.).</i>	

REDAKTORIAUS SKILTIS

(NE) SAMDINYS

Liūdna, kai žmogus, darantis viename žodyje tris rašybos klaidas, ne tik vadina save bajoru, bet ir drįsta kitą *tituluoti* SAMDINIU. Deja, tokia tikrovė visai arti. Teko ją patirti bent keliems iš mūsų.

Esu iš tų, kurie nelinkę *nešti šiukšles iš namų*. Bet kai matai betvarkę žmonių, kuriems likimas dovanojo protėvių garbingus vardus, galvose, pasimeti. Liūdesys, gėda ir dar kažkas, ką sunku įvardyti, - viskas kartu.

Ne, tas žmogus, kurį išvadino *samdiniu*, ne kovotojas, nors ir išdrįso apie tai prabilti. Ir mes nesiruošiamo tam, kuris darančiam gera atsilygina tokiu „epitetu“, įrodinėti, kas *paprastam žmogui* suprantama be įrodinėjimų. Visų pirma, gaila tų, kurie, įtikėję *tokio žmogaus* galybe, beveik meldžiasi jam. Neabejotina: tai – laikina.

Deja, gyvenimas taipogi ne amžinas. Brangi kiekviena diena. O jeigu ji pragyventa neteisingai?

Jei ir Jūs, mielas Bajore, netyčia susidūrėte su panašia situacija, linkiu išlikti tiesiog žmogumi.

Gyvenimiška patirtis leidžia teigti, kad mes jau tolokai nuo *samdinių* kategorijos. Deja, tokių, kuriems atrodo priešingai, per pastaruosius metus tik padidėjo. Turėkim vilties, kad tarp bajorų *toks* – vienintelis egzempliorius. Ir kad prie šitos temos nereikės grįžti.

*

Negaliu nepaminėti ta proga trijų pagrindinių moralinių tarpusavio bendravimo vertybių, kurias savo rinkiminėje kalboje išvardijo būsimasis Sąjungos lyderis Perlis Vaisieta: 1. Privalome nuolat ugdyti besąlyginę pagarbą ir toleranciją kito nuomonei; 2. Turime suvokti, koks svarbus dalykas žmoniškumas ir emocinis vienas kito palaikymas; 3. Išskirtinės vertybės – atvirumas ir nuoširdumas.

Leonas Pleščiūnas - Kaktas

„LIETUVOS BAJORO“ ANKETA

DEŠIMT KLAUSIMŲ LBKS GARBĖS BAJORUI, SENATORIUI DONATUI BALČIAUSKUI

Giminės herbas *Bogorija*.

Nuo tų dienų, kai atkurta Bajorų sąjunga, prabėgo daugiau kaip du dešimtmečiai. Kokie prisiminimai nukelia į tuos jau gerokai nutolusius 1994-uosius?

Bajorystės pripažinimo aktas man buvo įteiktas 1997-aisiais. Kodėl taip vėlai? Tiesiog tuo audringu atsikuriančios valstybės laikotarpiu nepasiekė informacija apie atsikuriančią bajorų palikuonių organizaciją.

Neįmanoma pamiršti tų šventinių akimirkų, kai Trakų pilyje, ten, kur kažkada aidėjo mūsų karalių (kodėl mes vengiame šio neatimto jiems titulo?) Kęstučio ir Vytauto žingsniai, dabar man, dalyvaujant visai mano mielai šeimai, LBKS vadas Jonas Stankus iškilmingai įteikia patvirtinimą, kad tikrai esu palikuonis tų savo proprosenelių, kuriems už nuopelnus tėvynei buvo suteikta bajorystė ir herbas *Bogorija*.

Už kiekvieno iš mūsų biografijų gražiausi puslapiai, žinoma, susiję su protėviais. Kuo ypatinga Jūsų giminė ir jos atstovai, nuo kurių prasidejo, o vėliau tęsėsi bajoriškai darbai ir žygiai?

Paminėsiu keletą gyvenimo faktų ir fragmentų iš senos bajorų Balčiauskų istorijos. Lietuvos valstybės istorijos archyvas 1997 m. kovo 19 d. raštu nr.222 pateikė Balčiauskų giminės bajorystės patvirtinimo dokumentus. Pagal juos giminės pradininkas Jonas Balčiauskas 1609 m. jau buvo Kaitulių ir Ganiprovo

dvarų Žemaičių kunigaikštystėje tėvonis. Jo sūnus Bonifacas už nuopelnus tėvynei karaliaus Jono III Sobieskio buvo apdovanotas Upytės pavieto Dovydikių dvaru su 9 valakais žemės. Valda pagal raštą paveldėjimo keliu atiteko sūnui Martynui, Biržų magistrato vėliavininkui, ir jo žmonai Barbarai, kurie be kitų įsipareigojimų turėjo iki gyvos galvos išlaikyti Bonifacą ir jo žmoną. Apie tai liudija 1688 m. Lenkijos karaliaus raštas Sapiegai, LDK iždininkui ir raštininkui, o taip pat 1691 m. liepos 17 d. surašytas Bonifacijaus testamentas. Martynas, grįžęs iš karo į namus, rado juos ugnies sunaikintus kartu su dokumentais, įrodančiais jo bajorišką kilmę. Martyno sūnus Adomas sumokėjo įkeitimo sumą ir vėl tapo tėvoninio Ganiprovo dvaro savininku. 1775 m. gruodžio 2 d. šį dvarą pardavė ir nuomodavosi įvairius dvarus, tame tarpe grafų Tiškevičių žemę Biržų krašte, Totoriuose. Adomo sūnus Jurgis 1881 m. nusipirko Uziškių palivarką. Biržuose jis turėjo nuosavą namą. Jurgio sūnus Konstantinas Jurgis 1834 m. nusipirko žemės Šakiškiuose ir statėsi namus. Konstantino Jurgio sūnus Romualdas Ferdinandas, mano senelis, 1889 m. birželio 25 d. vedė bajorę Jadvygą Magdaleną Klementavičiūtę, kurios motina Juzefa Bogumila Mingailaitė buvo garsios Mingailų giminės palikuonė. 1413 m. Horodlėje sudarant sutartį tarp Lietuvos ir Lenkijos, Vytautas Didysis parinko 47 šeimas, kurioms buvo suteikti europietiško tipo

LBKS Garbės bajoras, senatorius Donatas Balčiauskas.

bajorų titulai su lenkų giminės herbais. Tame tarpe buvo ir giminės pradininkas Mingaila, Vilniaus kaštelionas (pilininkas), gavęs herbą *Gulbė*. Senelio brolis Aleksandras, provizorius, 1914 m. užrašė Sinodui 10 tūkst. rublių mokinių stipendijoms ir 1000 rublių Biržų evangelikų reformatų bažnyčiai. Kitas jo brolis Karolis Oskaras pirkė Kamelijų dvarą netoli Dotnuvos. Jo žmonos brolis gydytojas Plepys, dirbęs Dotnuvoje, buvo vedęs rašytojos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės brolio dukterį Olgą, kuri dirbo farmacininke Dotnuvoje. Senelis Romualdas užaugino 7 vaikus, tame tarpe ir mano tėvelį Aleksandrą.

Manau, kad iš šio sąlyginai trumpo ir nepilno Balčiauskų giminės aprašymo galima susidaryti vaizdą, kas buvo ir ką veikė per šimtmečius keliolika šios giminės atstovų. Ta proga noriu pasidžiaugti, kad mano sūnus Mindaugas ir duktė Skirmantė jau dešimt metų, kai legitimuoti LBKS nariai.

Jūsų giminė išskirtinė dar ir todėl, kad joje – ne vienas kunigas. Ką geriausio paveldėjote iš savo senelio ir tėvo?

Nuo kunigaikščių Radvilų laikų bajorų Balčiauskų giminė priklauso evangelikų reformatų konfesijai. Pagal Sinodo kanonus yra žinoma, kad šioje giminėje buvo keturi evangelikų reformatų kunigai. Du iš jų buvo superintendentai (vyskupai)

– 1751 m. Jokūbas Felicionas ir 1795 m. Gabrielius (propetrosenelio Adomo sūnus), kuris 1819 m. gruodžio 17 d. už asmeninius nuopelnus apdovanotas 4-to laipsnio šv. Stanislovo ordinu.

1824 m. minimas propetrosenelio Jurgio sūnus kunigas Aleksandras Balčiauskas ir 1931 m. ordinuojamas mano tėvelis Aleksandras Balčiauskas teologiją studijavo Marburgo, Karaliaučiaus, Dorpato ir Kauno Vytauto Didžiojo universitetuose.

Senelis Romualdas Balčiauskas buvo baigęs Slucko evangelikų reformatų gimnaziją. Tarnavo Panevėžio apskrities komendantūroje sekretoriumi ir turėjo Šakiškių dvarą šalia Panevėžio. Mano tėvas kunigas su didele meile ir atsakomybe vykdė savo pareigas. Su bendraminčiais 1931 m. įkūrė jaunimo draugiją „Radvila“, kurios šūkis buvo „DORINKIS IR ŠVIESKIS“. To meto spaudos puslapiuose atliko didelį švietėjišką darbą. 1940 m. birželyje Lietuvos evangelikų reformatų kolegijos nutarimu Aleksandras Balčiauskas buvo paskirtas Lietuvos kariuomenės evangelikų kapelionu.

Senelio ir ypač tėvo gyvenimas ir ištikimybė pasirinktai profesijai, deja, nutrūko pačiame jėgų ir tarnystės žydėjime. 1952-aisiais našlaičiais likome mes su Virginija, kuriai buvo 6, o man 8 metai. Tėvas man buvo ir yra pavyzdys, kaip ir koku keliu derėtų žmogus eiti jam skirtą kelio atkarpą šiame žemiškame gyvenime. Tėvelio paskutiniai žodžiai: „Neverk, neliūdėk, neapleisk našlaičių“. Mes su Virginija dėkingi Mamai, kuri nepalūžo tais sunkiais pokario laikais, kai jai, kunigo našlei, nebuvo leidžiama dirbti pedagoginio darbo. Dėkingi už tą įskiepytą pagarbą praeičiai, meilę savo artimui, už tą jos nepaprastą šilumą, šviesų mąstymą, kultūros troškimą, tiesų ir teisingą žodį. Savo gyvenime ji vadovavosi I. Kanto filosofija ir dažnai jį cituodavo: „Žvaigždėtas dangus virš manęs, o moralės įstatymas manyje“. Išėjo mūsų Mama šių metų kovo 8 d., sulaukusi 95 metų. Džiaugiuosi, kad mano šeima – žmona Lilijana, duktė, sūnus, anūkė Kristina turėjo galimybę pažinti ir semtis išminties iš tos šviesos ir šilumos šaltinio, kurį skleidė Mama.

O profesijos pasirinkimui įtaką turbūt padarė pats gyvenimas. Pradėjau romantiškus geologijos mokslus Vilniaus universitete, o baigiau Gedimino technikos universitete statybos ekonomiką, organizavimą ir planavimą.

Kaip ilgametis LBKS senatorius, be abejo, galėtumėte pasakyti, kuo ypatingos šios pareigos ir ar buvo kolegų, kurie nuvylė? Esate iš tų, kurie drįsta pasakyti šalia esančiam, jog taip elgtis ne

Virginija ir Donatas su tėveliais Biržų evangelikų reformatų bažnyčioje, 1950 m.

bajoriška, ar linkęs nutylėti?

LBKS senatorius... Gražiai istoriškai skamba, graži mėlyna juosta su sąjungos herbu puošia krūtinę. Bet tai tik pareigų pavadinimas, skiriamasis ženklas. Mano supratimu, tai ypatingas ir atsakingas kilmingos organizacijos nario, kuriam senatoriaus mandatą suteikė visuotinis LBKS suvažiavimas – Seimas, įpareigojimas. Savo aktyviu pasiaukojamu, kūrybingu ir ne tik sąjungai, bet ir Lietuvai reikalingu ir naudingu darbu senatorius turi pateisinti visos organizacijos pasitikėjimą.

Kadangi bajorų palikuonys gyvena šiuolaikinėje visuomenėje, nieko stebėtino, kad ir mūsų padangėje kartais užslenka pilkas debesėlis. Nors mano horoskopo ženklas Svarstyklės, tačiau neigiamų veikslių ir reiškinių nesu linkęs nutylėti.

Esate Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos pirmininkas. Pristatykite savo draugiją plačiau. Kas jai priklauso? Kokie darbai puoselėjami?

Idėja įsteigti Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugiją kilo grupei entuziastų 1991 m. vasarą, susirinkusiai Biržuose Radvilų pilyje, „Sėlos“ muziejuje. Paruošiamojo darbo rezultatai

su įvairių konfesijų atstovais subrandinti Vilniuje. Į iniciatyvinės grupės rengiamus atvirus posėdžius gausiai rinkosi mokslo, meno, kultūros, švietimo ir kitų profesijų žmonės, ieškantys galimybių, kaip sakė istorikė dr. Ingė Lukšaitė, „praturtėti kito žmogaus kitoniškumu, pajusti intelektualų bendravimo džiaugsmą“. 1992 m. balandžio 25 d. Lietuvos Mokslų akademijos salėje įvyko draugijos steigiamasis suvažiavimas. Apie 250 dalyvių atstovavo Vilniaus ir Kauno miestams, Klaipėdos, Kėdainių, Biržų, Tauragės kraštams. Draugijos nariu gali tapti kiekvienas Lietuvos pilietis, neabejingas reformacijos idėjoms. Siekdama kultūrinių bei dorovinių tobulinimosi tikslų ir pabrėždama savo pasaulietinę nekonfesinę nepolitinę prigimtį, draugija per 25 metus surengė per 300 viešų paskaitų, disputų, knygų pristatymų, susitikimų, ekskursijų, kitų renginių. Telkė intelektualus, skleidė žinią, kad reformacija suteikė Lietuvai daug iškilių, meilę gimtajai kalbai puoselėjusių, raštyjusių ir kultūros srityje veikusių, švietimo sistemą formavusių asmenybių, tarp jų – Martyną Mažvydą, Kristijoną Donelaitį, Joną Bretkūną, Abraomą Kulvietį, Stanislovą Rapolionį, Samuelį Boguslavą Chylinskį. Reformacija plėtojė religinę toleranciją, pasitarnavo nacionalinei kultūrai ir švietimui, palaikė valstybingumo idėją, susiejo Lietuvą su Vakarų Europos, jos tikėjimo bei mokslo, demokratijos klestėjimo naujuoju laikotarpiu.

Artėjant Reformacijos 500 metų jubiliejui, draugija kreipėsi į LR Seimą, Kultūros bei Švietimo ir mokslo ministerijas dėl 2017 m. paskelbimo Reformacijos metais. 2016 m. gegužės 12 d. Seimas nutarė tenkinti draugijos prašymą, pasiūlydamas Vyriausybei sudaryti Reformacijos metų minėjimo komisiją ir 2017 m. valstybės biudžete numatyti lėšų komisijos patvirtinto priemonių plano gyvendinimui. Iš dešimties pateiktų pasiūlymų šeši buvo patvirtinti.

Keletą jų paminėsiu. Tai – skulptorių pleneras, skirtas pirmųjų mokyklų Radvilų kunigaikštystėje įamžinimui (Biržai, Papilys, N. Radviliškis, Salamiestis); Reformacijos 500 metų jubiliejui skirtas leidinys „Disputai, idėjos, vizijos“; tarptautinė mokslinė konferencija „Reformacija Lietuvoje ir jos poveikis kultūros atsinaujinimui“ LDK Valdovų rūmuose; Lietuvos reformacijos ir lietuviškos raštyjos pradininkų įamžinimas Vilniuje, Reformatų parke, skulptūrinių-architektūrinių idėjų konkursas. Visi projektai sėkmingai įgyvendinti arba dar vykdymo stadijoje.

Draugijos devizas: „Reformacija – veiksmo tiltas tarp praeities, dabarties ir ateities“.

Donato ir Virginijos tėveliai ir seneliai, 1943 m.

Turbūt su Jūsų draugija susiję ir nemažai istorijos ir kultūros faktų, turėjusių įtakos mūsų šalies kultūros raidai?

Gal būtų ne visai kuklu manyti, kad Reformacijos draugija per savo veiklos 25-metį turėjo įtakos mūsų šalies kultūrinei raidai, tačiau negalima neigti, kad Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos organizuojami renginiai sutraukia ne vien draugijos narius, bet ir įvairių sričių mokslininkus bei plačiosios visuomenės atstovus. Pokalbių, idėjų mainų ir diskusijų svarba dalyvaujant žinomiems mokslininkams yra neginčijama skleidžiant reformacijos idėjas, analizuojant jos istoriją, šviečiant ir brandinant kultūrinę ir protestantišką Lietuvos visuomenę.

Be kita ko, esate įvardijamas ir kaip evangelikų reformatų bažnyčios pasaulietinis kuratorius ir Sinodo direktorius. Kokios tai pareigos?

Sinodas yra Lietuvos evangelikų reformatų aukščiausioji bažnytinės savivaldos institucija. Sinodo nariai yra visi ordinuoti dvasininkai, Sinodo išrinkti pasaulietiniai kuratoriai ir parapijose išrinkti delegatai. Eiliniai Sinodai vyksta kasmet per Jonines. Sinodo vadovas – Sinodo direktorius visuomet renkamas iš pasaulietinių kuratorių. Jis pirmininkauja sesijų posėdžiams ir atsako už tvarką Sinodo metu. Šias pareigas man teko vykdyti net 12 metų iš eilės.

Sinodo pasaulietiniai kuratoriai renkami Sinode neterminuotam laikui. Pasaulietiniu kuratoriumi negali būti renkamas Sinodo finansinis rėmėjas,

globėjas, mecenatas, jei jo santykis su Bažnyčia yra paremtas vien tik finansine veikla. Už ilgametį dalyvavimą reformatų Bažnyčios ir kultūrinėse struktūrose, puoselėjant reformatų kanonines tradicijas ir reformacijos idėjas, 2002 m. Sinode slaptu balsavimu man buvo patikėtos atsakingos kuratoriaus pareigos.

Priklausote ir Vilniaus biržiečių draugijai „Krivulė“. Ar tiesa, kad vienas iš jos tikslų – gražinti Biržus? Kaip sekasi Biržų patriotams?

Vilniaus biržiečių klubas „Krivulė“ įsikūrė 1993 m. Šiuo metu vienija per 600 narių. Tai įvairių pomėgių, profesijų ir amžiaus išeivių iš Biržų krašto. Tačiau visus vienija meilė savo gimtinei, Biržų garbingai istorijai ir noras pagal sugebėjimus ir galimybes nelikti nuošalyje kuriant, gražinant Radvilų miestą. Džiaugiamės šviesėjančiomis viešosiomis erdvėmis, sparčiai augančiais vietinio ir užsienio turizmo tempais, toliau atstatomu pilies kompleksu ir t. t. Nesame abejingi ir kai kuriems miesto valdžios sprendimams. Prieš keletą metų „Krivulė“ pareiškė savo neigiamą poziciją dėl labai nederančios Biržų senamiesčiui stiklo-betono konstrukcijų viešosios miesto bibliotekos statybai pilies prieigose. O kad tikrai nesame abejingi savo gimtojo miesto grožiui, šią vasarą inicijavome vieno namo Kęstučio gatvėje nudažymą, kurio fasadinę sieną papuošė tautodailininko V. Butkevičiaus sukurta atminimo lenta rašytojui mokytojui Jonui Laucei.

Žinoma asmenybė LBKS veikloje ir Jūsų

Kauno senosios muzikos ansamblis: L. Čepas, V. Balčiauskaitė-Daugirdienė, V. Tamulis, K. Domarkienė, J. Malikonis, A. Daugirdas. 1977 m.

sesuo Virginija Daugirdienė. Kokius svarbiausius jos būdo bruožus išskirtumėte? Kas iš šeimos narių labiausiai „kaltas“, kad ji tapo menininke? Ar tai vienintelė menininkė giminėje?

Kad Virginija tapo menininke, kalta aplinka. Ji gimė ir augo Biržuose, prie Širvenos ežero, tame pačiame name, kuriame gimė ir augo kompozitorius Vladas Jakubėnas. To paties fortepijono, prie kurio sukurti žymiojo kompozitoriaus kūriniai, klavišus vėliau mažais piršteliais lietė ir būsimoji pianistė Virginija. Tai buvo pirmasis instrumentas, kurio buvimas namuose paskatino groti. Mūsų Mamytė Aleksandra turėjo pedagoginį išsilavinimą, todėl ir vaikams stengėsi įdiegti plačią pasaulėžiūrą ir visas moralines vertybes. Kadangi Tėvelis paliko našlaičiais labai anksti, Mamai teko puoselėti kiekvieno mūsų geriausias individualias savybes. Ji ir paskatino Virginiją rinktis muzikos pasaulį. Nuo mažų dienų sesuo pasižymėjo kruopštumu ir darbštumu. Gerai groti ji išmoko ne tik dėl savo gabumų, bet ir atkaklaus darbo dėka. 1971 m. baigė Lietuvos valstybinės konservatorijos fortepijono specialybę pas profesorį L. Digrį. Nuo 1979 m. – Kauno J. Gruodžio konservatorijos fortepijono dėstytoja ir koncertmeisterė. Pirmųjų naujametinių koncertų Kauno filharmonijoje, Šiaurės Lietuvos muzikos festivalių, „Senosios muzikos savaitės“ Šiauliuose dalyvė, Baltijos šalių festivalio Danijoje, Pažaislio muzikos festivalių ir kitų daugelio kultūrinių rengi-

nių Kaune ir Vilniuje organizatorė ir dalyvė. 1985–1989 m. su vyru Arūnu Daugirdu pagal kontraktą dirbo Joensu konservatorijoje (Suomija). Virginija yra koncertavusi Norvegijoje, Švedijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Ispanijoje. Tačiau ji nėra vienintelė menininkė mūsų giminėje. Sūnaus Kęstučio žmona Vilma perteikia vokalinio meno paslaptis jauniems dainininkams Frankfurte (Vokietija), o ir pati dažnai koncertuoja. Anūkė Urtė ne tik ilgai svajojo apie baletą, bet ir iki 19 metų šoko, tiesa, pasirinko teisės mokslus. Kauno valstybinio muzikinio teatro solistas Juozas Malikonis per pianistės jubiliejaus minėjimo vakarą yra pasakęs: „Yra daug labai gerų pianistų, bet jautrių akompaniatorių, ypač solistui, mažai. Virginija viena iš tų, jautriųjų“. Virginijos mėgstama sentencija: „Ko negalima pasakyti žodžiais, pasako muzika“.

Kaip vertinate LBKS veiklą? Kokią ateitį jai prognozuojate?

Mano bajorystės pripažinimo aktas pažymėtas 451 numeriu. Šiandien jau per 4000 bajorų sąjungos narių. Tai – didžiulis mūsų bajorų palikuonių kūrybinis potencialas atkurtoje nepriklausomoje Lietuvoje. Išnaudokime jį geriams, kilniems, prasmingiems darbams ir sumanymams įgyvendinti. Mes tai galime ir privalome padaryti!

Vado herbas *Syrokomla*.

Garbūs svečiai,

Gerbiame Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos nariai.

Prieš pradėdamas savo kalbą, noriu Jums priminti XVI a. žemaičių bajoro, vieno iš lietuvių raštijos pradininkų, Mikalojaus Daukšos „Postilės“ žodžius: „Kurgi pasaulyje yra tokia prasta ir niekinga tauta, kuri neturėtų šių trijų, lyg įgimtų dalykų: tėvų žemės, papročių ir kalbos? Nėra tokios niekingos tautos, nėra tokio menko žemės užkampio, kur nebūtų vartojama savoji kalba. Ne žemės derlumu, ne drabužių įvairumu, ne šalies gražumu, ne miestų ir pilių stiprumu gyvuoja tautos, bet daugiausia išlaikydamos savąją kalbą. Sunaikink kalbą – sunaikinsi santaiką, vienybę ir dorybę. Sunaikink kalbą – sunaikinsi saulę, sujauksi pasaulio tvarką, atimsi gyvybę ir garbę...”

Mes, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų ainiai, jau daugiau kaip 600 metų – nuo Vytauto Didžiojo laikų kalbame Bajorų kalba. Kalbame kalba, kurios kertiniai akmenys glūdi trijuose pamatiniuose Bajoro priesaikos žodžiuose: TIESA, GARBĖ, ORUMAS.

AKTUALIJOS

LBKS VADO PERLIO VAISIETOS INAUGURACINĖ KALBA

2017-07-01, Vilnius, LDK Valdovų rūmai

Vardan Tiesos ir Garbės mūsų protėviai guldė galvas Žalgirio ir Oršos kautynėse, vardan savo Orumo ir nenuolankumo svetimai „pravdai“ mynė knygnešių takus, buvo tremiami į Rusijos gulagą arba tiesiog buvo priversti ieškoti prieglobsčio tolimuose – svetingesniuose kraštuose.

Vardan Tiesos šiandien privalome pripažinti, kad, deja, per amžius ne visi bajorai buvo ir tebėra vieningi, ne visi buvo ir yra šiandien visa širdimi atsidavę riteriškai priesaikai: Tiesa, Garbė, Orumas. Kažkam mieliau buvo kadaise, o kai kam ir šiandien tebėra malonu gauti nepelnytas privilegijas. Kažkam prieš šimtus metų, o kai kuriems ir šiandien tebėra svarbiau savo kilmingumo įrodymai ir pripažinimo paieškos, „už nieką“ įteiktas arba nusipirktas vardinis medalis, nei realūs atlikti darbai Tėvynės labui ir besąlyginė ištikimybė duotai Bajoro priesaikai.

Neretai buvo ir tebėra pamirštama, kad tikrieji bajorai – nuo šimtmečių glūdumos – pirmiausia kariai, atidavę savo gyvenimus ir materialinį gerbūvį, kad būtų parengtas ir apginkluotas nors vienas šarvuotas raitelis mūšiui. Tikrieji bajorai – statę tvirtoves ir ėję į kovą už bekompromisę Laisvės idėją – tokie, kaip caro siūlomų privilegijų ir dvarų išdidžiai išsižadėjęs generolas Tadas Kosciuška – vyriausiasis 1794 m. sukilimo vadas, savo gyvenimu įkvėpęs ne tik Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojus (valstiečius ir bajorus) vienyti bendram laisvės siekiui, bet padėjęs pamatus ir Amerikos

Pakeliui į inauguracijos iškilmes su bajorišką vėliavom.

Nepriklausomybei bei kovęsis petys petin su JAV prezidentu Džordžu Vašingtonu ir įkūręs garsiąją Vest Pointo karo akademiją).

Kartais yra pamirštama, kad bajorai – tai tikrieji Tėvynės patriotai, su pasišventimu statę katedras ir bažnyčias, vedini krikščioniškų dvasingumo ugdymo vertybių, ir tuo pačiu jas gynę kalaviju nuo Maskvos atėjų. Būtent už tokius – savo, kaip architekto nuveiktus darbus ir vadovavimą Vilniaus civilinei gvardijai, ginant Vilnių 1794-aisiais sukilimo metais, bajorystę iš vyskupo Masalskio priėmė valstiečių šeimos vaikas Laurynas Stuoka Gucevičius.

Tikrieji bajorai – tai dvasingumo ir Europinės dvarų kultūros puoselėtojai, rašę knygas, kūrę muziką, garbingai atstovavę savo šalį diplomatinėje tarnyboje – „aukoję Tėvynei visą savo gyvenimą, dvarus ir turtus“, kaip Mykolas Kleopas Oginskis.

Koks tas tikrasis bajoro idealas, kurio galėtume siekti? Gal istorijos faktas, kad 1863 m. sukilėlių organizacijos nario bute surastame „Lietuvių katekizme“ buvęs įrašytas klausimas **“Kas yra lietuvis?”** ir atsakymas: **“Tas, kas tiki laisve ir laikosi Lietuvos Statuto”**?..

Gerbiami bajorai,

Šiandien aukotos šv. Mišios už visos Lietuvos gyvus ir mirusius bajorus pagrindinėje mūsų

valstybės šventovėje – Vilniaus arkikatedroje bazilikoje, pašventintos dvi dešimtys bajorų herbinių vėliavų. Ausyse dar tebeskamba nutilę varpai – lyg priminimas jie klausia mūsų: ką esame nuveikę, ar pakankamai, ar kiekvienas? Ką šlama mūsų rankose laikomos vėliavos? Ar pelnytai turime garbę ir teisę vadintis bajorais?

Tarsi atsakymą į sustingusius varpo dūžius ir nebylius herbus ant šilko, bent fragmentiškai noriu garsiai įvardinti tai, kas Lietuvos bajorijos ir garbingų mūsų partnerių yra nuveikta Nepriklausomos Lietuvos metais. Tik nedidelė darbų dalelė, kuriuos savo iniciatyva, gera valia, paaukotomis asmeninėmis lėšomis pavyko įgyvendinti:

- *Pastatyta Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia Dubingiuose (statytojas ir mecenatas – h. Leliwa bajoras Aurelijus Rusteika);*

- *Dovana Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmams – Vytauto Didžiojo bronzinis biustas (autorius – LBKS signataras, Garbės bajoras, prof. Konstantinas Bogdanas, mecenatas – LBKS, rėmėjai - Vilniaus Rotary klubo nariai: dr. Juozas Šarkus, bajoras Ignas Kiudulas (h.Leliwa), Gražvydas Grigaliūnas);*

- *Restauruoti Vilniaus Bernardinų bažnyčios vitražiniai langai ir XVIII a. altoriai (mecenatai – bajorų Radavičių ir Rodovič giminės, VKBS);*

Inauguracijos iškilnių dalyviai.

- *Parama Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų statybai (rėmėjas – LBKS);*

- *Sukurtas ir dovanotas Vytauto Didžiojo biustas muziejui, esančiam Žalgirio mūšio lauke Griunvalde (Lenkija, rėmėja – LBKS);*

- *Parama Durbės mūšio paminklo statybai Telšiuose (rėmėjai – LBKS, Žemaičių bajorų draugija, bajorų Bazarų, Dargevičių, Vaisietų šeimos);*

- *Parama, įrengiant Žemaitijos 23 varpų karilioną Telšiuose (rėmėjas – ŽBD);*

- *Parengta lietuviškoji Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų herbyno versija (autorius – dailininkas Arvydas Každailis, užsakovas – LBKS);*

- *Parašyta ir išleista knyga „Primirštas Antakalnis“ (autorius – bajoras, prof. Jurgis Vanagas);*

- *Išleistas foto albumas ir surengtos parodos „Tarpukario bajorai“ (autorius – bajoras Kazys Mackevičius, rėmėja – VKBS);*

- *Tapybos ir piešinių parodos Lietuvos istorinių asmenybių ir įvykių tematika (autorė – bajorė Emilija Taločkienė);*

- *Valstybės 100-mečio proga yra rengiama ir 2018 metais bus išleista istorinė knyga „Lietuvos bajorai - Vasario 16-osios Akto signatarai“ (rėmėjai – LBKS ir 52 giminių herbų bajorai).*

AČIŲ Jums visiems, kad esate. Tai, kas išvardinta, tikrai ne viskas. Atsiprašau, jeigu ne visus garbių bajorų nuveiktus darbus paminėjau – šviesių asmenybių ištis gausu mūsų *Sąjungoje, šiandien skaičiuojančioje daugiau kaip 4000 oficialiai legitimuotų narių iš daugiau nei 600 bajorų palikuonių giminių. Esu tikras – šis gerų darbų sąrašas niekada nepristigs nei iniciatyvų, nei kiekvieno iš mūsų pasišventimo, įgyvendinant idėjas, vertas išlikti ateities kartoms.*

Gerbiami bajorai ir bajorės,

Garbūs svečiai.

Netrukus minėsime Karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną – mūsų valstybingumo svarbiau-

LBKS Garbės vadas Kęstutis Ignatavičius naujam LBKS vadui įteikia valdžios ženklą – kardą.

Renginio metu koncertavo naujai legitimuota bajorė – tarptautinių konkursų laureatė Guoda Gedvilaitė ir M. K. Čiurlionio styginių kvartetas (vadovas – bajoras, Nacionalinės premijos laureatas Saulius Lipčius).

šią datą. Simboliška – esame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmuose, Žemutinėje pilyje – „įprastinėje vietoje“ (pasak istorinių šaltinių), “kur paprastai rinkdavosi bajorų seimas“. Vietoje, kurioje kadaise sprendėsi svarbiausi mūsų valstybės reikalai, skambėjo pergalės fanfaros, lūžo kardai, krito galvos ar buvo dedamos naujos karūnos. Čia virė gyvenimas, turėjęs įtakos ne tik Europai, bet ir kiekvienam iš mūsų, nulėmęs, kas mes ir kokie esame dabar.

Baigdamas savo kalbą, kreipiuosi į visus, kurie šiandien priimsite bajoro priesaiką, kreipiuosi į naujai patvirtintus LBKS senatorius ir vado pavaduotojus, tuo pačiu Jūsų akivaizdoje kreipiuosi ir į save – kaip į LBKS vadą:

Neleiskime apdulkėti Bajorystės pripažinimo aktams! Lai jie primena kiekvienam ir kasdien: ką aš esu padaręs ir ką dar privalau atlikti, kad pateisinčiau Bajoro vardą?

Niekada, prie bet kokių aplinkybių nesileiskime į kompromisą su savo sąžine ir padorumu!

Niekada ir už nieką neparsiduokime, neišduokime savo Tėvynės idealų, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vertybių ir kiekvieno iš mūsų duotos Bajoro priesaikos!

Nesivaržykime, kieno gyslomis teka “mėlynėsnis” kraujas – jis visų mūsų yra toks pats – raudonas!

Lai mūsų širdys visiems pulsuoja vienintelį svarbiausią žodį. Tas žodis – LIETUVA!

Sigito Chmieliausko nuotraukoje: Vytauto Didžiojo biusto rėmėjai – Vilniaus „Rotary“ klubo nariai dr. Juozas Šarkus, Gražvydas Grigaliūnas, Ignas Kiudulas (h. Leliwa) ir LBKS vadas Perlis Vaisieta.

TADO KOSCIUŠKOS herbas *Roch III*.

ATMINTIS

TADO KOSCIUŠKOS 200-OSIOS MIRTIES METINĖS

LBKS iniciatyvai ir programai pritarė
visos svarbiausios Lietuvos valstybinės
institucijos ir visuomeninės patriotinės
organizacijos

„Andrejus Tadas Bonaventūra Kosciuška (lenk. Tadeusz Kościuszko), daugiausiai žinomas kaip **Tadas Kosciuška (1746-1817)**, – istorinėje Lietuvoje gimęs bajoras, Jo Karališkosios Malonybės ir Abiejų Tautų Respublikos Varšuvos kadetų korpuse ir Paryžiaus karo mokykloje subrendęs inžinerijos karininkas, savo talentus atskleidęs JAV Nepriklausomybės kare (1775-1783), Rusijos – Abiejų Tautų Respublikos kare (1792) ir jo vardu pavadintame sukilime (1794).

Pagrįstai laikomas vienu svarbiausių pasaulio laisvės simbolių XVIII a. pab.- XIX a. I pusės revoliucinių karų epochoje, kovojęs už tautų ir žmogaus laisvę tiek tarnyboje, tiek asmeniniame gyvenime. Nepripažinęs nei vergovės, nei baudžiauninkų išnaudojimo, darbų neskyręs nuo žodžių, tikėjęs Teisybe, Laisve ir Nepriklausomybe, visuotinės piliečių idėjos propaguotojas ir ideologas, karys ir poetas. Nepaisant vidutinės kilmės, savo asmeninių savybių ir pasišventimo dėka sugebėjęs tapti žmogumi, kurį lenkai ir lietuviai laiko savo naujosios, luominės visuomenės rėmus peržengusios tautos simboliu, amerikiečiai – kovos už nepriklausomybę nuo Didžiosios Britanijos simboliu, australai ir kitos

Didžiosios Britanijos sandraugos valstybės – laisvės šaukliu, prancūzai ir šveicarai – garbės piliečiu, o baltarusiai – garsiausiu baltarusiu.

Šį žmogų vertino ir draugu laikė JAV Nepriklausomybės ideologas, trečiasis JAV prezidentas Tomas Džefersonas, jo draugystės siekė Rusijos caras Aleksandras I ir Prancūzijos imperatorius Napoleonas I Bonapartas“, – taip žymųjį karo vadą ir lyderį, vedusį paskui save skirtingų tautybių, luomų, religinių pasaulėžiūrų ir socialinių statusų žmones, apibūdina vienas žymiausių šiuolaikinės Lietuvos karo istorikų, prof. dr. Valdas Rakutis.

*

1774-aisiais gavęs artilerijos kapitono laipsnį, tačiau neradęs tinkamos veiklos tėvynėje, T. Kosciuška po metų išvyko į JAV dalyvauti kovoje už šios šalies nepriklausomybę. Jam vadovaujant buvo pastatyti įtvirtinimai Vest Pointe Filadelfijoje, amerikiečių karo stovyklose. Už ypatingus nuopelnus JAV Kongresas suteikė pulkininko, o vėliau ir brigados generolo laipsnį.

1794 m. kovo 12-ąją Lenkijoje prasidėjo T. Kosciuškos vadovaujamas sukilimas. Balandyje sukilimas prasidėjo ir Lietuvoje. Atvykęs į Gardiną,

Generolo Tado Kosciuškos minėjimo renginiai Vilniaus mieste

2017 m. spalio 8 d.

14:00 val.

Orientavimosi žaidimas „Laisvės sūnus – Tadas Kosciūška“

Starto vieta: K. Sirvydo skveras (prie M. K. Oginskio grojančio suoliuko)
(būtina registracija: <http://1794.orientacines.lt>)

2017 m. spalio 13 d.

10:00 val.

Mokslinė konferencija ir diskusija gen. Tadaui Kosciūškai atminti
Lietuvos Respublikos Seimo Konstitucijos salėje
(dalyvavimas tik su kvietimais)

2017 m. spalio 15 d.

Gen. Tado Kosciuškos minėjimo renginiai Vilniaus mieste:

11:30 val.

Šv. Mišios už gen. Tada Kosciūšką ir visus Lietuvos
nepriklausomybės gynėjus Vilniaus Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčioje

12:30 val.

Šventinis paradas „Už Jūsų ir mūsų laisvę!“
(T. Kosciuškos g. – T. Vrublevskio g. – Gedimino pr. – iki Nepriklausomybės a.)

13:30 val.

Iškilminga gen. Tado Kosciuškos minėjimo ceremonija
Nepriklausomybės aikštėje

2017 m. spalio 18 d.

18.00 val.

Gen. Tado Kosciuškos atminimo renginys
Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmuose
(dalyvavimas tik su kvietimais)

Daugiau informacijos: www.lbks.lt arba el. paštu info@lbks.lt

RENGINIO ORGANIZATORIAI

RENGINIO REMĖJAI

Bendra programa „Už jūsų ir mūsų laisvę!“

T. Kosciūška lietuviškai kreipėsi į karius: „Lietuva! Mano kraštiečiai ir gentainiai! Gimiau jūsų žemėje, nuoširdi meilė tėvynei žadina manyje ypatingą palankumą tiems, tarp kurių pradėjau gyvenimą...“

Tačiau jėgos buvo nelygios, sukilimas pralaimėjo. Sunkiai sužeistas T. Kosciūška buvo paimtas į nelaisvę ir du metus kalinamas Petropavlovsko tvirtovėje Peterburge. Rusijos caras Aleksandras I, norėdamas generolą patraukti į savo pusę, jam siūlė dvarą ir 1500 baudžiauninkų, tačiau išdidus bajoras atsakė: „Kam man jūsų dvarai ir turtai, jeigu aš neturiu laisvos tėvynės?“

1817 m. spalio 15 d. T. Kosciūška mirė Šveica-

rijoje (Zoloturė), nukritęs nuo žirgo. Palaidotas Krokuvoje, Vavelyje.

*

Įprasminant 200-ąsias mirties metines, UNESCO 2017-uosius pavadino Tado Kosciuškos metais.

LBKS iniciatyva spalio mėnesį Vilniuje buvo parengta generolo, h. *Roch III* bajoro T. Kosciuškos atminimui skirtų renginių programa „UŽ JŪSŲ IR MŪSŲ LAISVĘ!“

LBKS iniciatyvai ir programai pritarė visos svarbiausios Lietuvos valstybinės institucijos ir visuomeninės patriotinės organizacijos.

Didžiulio dėmesio susilaukė LR Seimo Konsti-

Salvės T. Kosciuškos garbei iš senovinio artilerijos pabūklo.

tucijos salėje **spalio 13 d.** įvykusi **istorinė mokslinė konferencija generolui T. Kosciūskai atminti.** Jos pradžioje sveikinimo žodžius tarė LR Seimo Pirmininkas prof. Viktoras Pranckietis ir Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų vadas brigados generolas Valdemaras Rupšys. Po to kalbėjo šio renginio iniciatorius LBKS vadas Perlis Vaisieta: „Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vardu savo sveikinimo žodį pradėsiu nuo minties, kuri yra tarsi sustingusi metafora, įamžinanti visų laikų sukilėlių nueitą kelią, visų laikų pramintą laisvės karių taką kovoje už prigimtinę žmogaus teisę ir privilegiją – „būti nepriklausomu“. Ši metafora neturi nei laiko, nei valstybių rėmų – nuo Žalgirio iki Oršos, nuo Amerikos Nepriklausomybės karo iki Sibiro gulagų ir tremtinių vagonų. Ši metafora turi aitrų, sustingusio kraujo kvapą: „UŽ JŪSŲ IR MŪSŲ LAISVĘ!“

Ką reiškia ji mums? Ar tai tik šūkis, įrėminantis XVIII-XIX amžių sandūros sukilėlių romantinę dvasią – bandymą pasipriešinti carinės Rusijos imperijos durtuvų mėsmalei? Tik „tema pokalbiui“, kuria netrukus kalbės trys garbūs istorijos ekspertai? O gal tai iššūkis mums kiekvienam, motyvuojanti amžino nesitaikymo su priespauda idėja, verčianti sparčiau plakti širdis, išeiti iš istorijos konteksto ir pažvelgti į save patį: kiek dar esu pasiryžęs nueiti mylių „vardan tos laisvės“? Ar esu pasiryžęs stoti ginti tai, kas šventa ir nedaloma, ar pasiryžęs ištiesti ranką tam, kuris yra bejėgis ar pasiklydęs?

Simboliška – šiemet pradedame minėti Lietuvos valstybės Nepriklausomybės 100-metį, pagaliau surastas Vasario 16-osios Akto originalas, minime Reformacijos Lietuvoje 500 metų sukaktį, 2018 m. vasario 16 d. minėsime 90 metų jubiliejų, kai pradėjo savo veiklą Lietuvos bajorų organizacija, galiausiai čia – Lietuvos Seime pasitinkame iškiliausio „laisvės sūnaus“ – LDK laikų bajoro, generolo Tado Kosciuškos 200-ąsias mirties metines.

T. Kosciuškos minėjimo parengiamieji darbai vyko Rusijos karinių pratybų „Zapad-2017“ fone. Tuo metu stipriau plakė ir mūsų širdys. Ar turime teisę į prabangą atsipalaiduoti šiandien, rytoj? Mielieji, esame gyvi tiek, kiek esame suaugę su savo istorija. Kviečiu visus būti aktyviais jos metraštininkais ir liudytojais!“

Po oficialių sveikinimų savo įžvalgas apie T. Kosciuską pristatė istorikai – prof. dr. V. Rakutis („Andrejaus Tadeušo Bonaventūros Kosciuškos karinė veikla 1765-1792 m.“),

Eduardas Brusokas („Tadas Kosciūška - 1794 m. sukilimo vadas“),

Algimantas Daugirdas („Tado Kosciuškos sukilimo tradicijos XIX a. Lietuvoje“).

Spalio 15 d. įsimintina įspūdingomis oficialiomis iškilmėmis, kurios vyko visame Vilniaus mieste.

Pradžia – Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčioje, kur buvo aukojamos šv. Mišios už T. Kosciuską.

Oficialią ceremoniją vedė ir organizatorių vardu kalbėjo LBKS vadas Perlis Vaisieta.

ką ir visus, žuvusius už Tėvynę. Sausakimšoje bažnyčioje buvo pašventinta specialiai šiai progai sukurta T. Kosciuškos bajoriška vėliava (h. *Roch III*). Šventinant ją skambėjo specialiai šioms iškilmėms sukurtas muzikinis kūrinys „Odė Generolui“ (muzika – prof. Tado Šumsko, žodžiai – Perlis Vaisietos), kurį atliko Lietuvos kariuomenės orkestras ir Vilniaus įgulos karininkų ramovės choras „Aidas“.

Po šv. Mišių nuo T. Kosciuškos gatvės link Nepriklausomybės aikštės pajudėjo T. Kosciuškos atminimui suorganizuotas iškilmingas paradas. Šventinio parado avangarde – Lietuvos kariuomenės baikerių klubas su vėliavomis „Už Jūsų ir mūsų laisvę!“, paskui juos – Lietuvos kariuomenės orkestras, Šaulių sąjungos Karaliaus Mindaugo rinktinė su istorinėmis Lietuvos vėliavomis, raiteiliai su Lietuvos ir Lenkijos valstybinėmis, LBKS ir h. *Roch III* vėliavomis, gausi LBKS vadovybės ir visų Lietuvos kraštų bajorų delegacija su savo herbinėmis vėliavomis, Lenkijos Respublikos ambasados oficiali delegacija su ambasadore Urszula Doroszevska priešakyje, kitų visuomeninių-patriotinių organizacijų atstovai, sostinės svečiai ir vilniečiai.

Paradas baigėsi oficialia ceremonija Nepriklausomybės aikštėje prie LR Seimo rūmų. Ceremoniją vedė ir organizatorių vardu kalbėjo LBKS vadas Perlis Vaisieta. Sveikinimo žodžius taip pat tarė Lenkijos Respublikos ambasadorė Urszula

Doroszevska ir Lietuvos kariuomenės (LK) Krašto apsaugos savanorių pajėgų vadas plk. Artūras Jasinskas. Buvo pakeltos Lietuvos valstybinė ir istorinė vėliavos, pritariant LK orkestrui, sugiedotas LR himnas, specialią parodomąją programą atliko LK Garbės sargybos kuopos kariai. Oficialią ceremoniją vainikavo trys salvės iš senovinio artilerijos pabūklo: „*Už generolą Tada Kosciuską!*“, „*Už Tėvynę!*“, „*Už Jūsų ir mūsų laisvę!*“

Visų renginių, skirtų T. Kosciuškos atminimui, kulminacija vyko **spalio 18 d.** LDK Valdovų rūmuose. Organizatoriams – LBKS vadovybei – už atliktą prasmingą darbą dėkojo LR Krašto apsaugos ministras Raimundas Karoblis. Apie bendrą kelią, kuriuo einame „išvien su Laisvės generolu – Tadu Kosciuska“, kalbėjo Lenkijos ambasadorė Urszula Doroszevska. Ambasadorė taip pat pristatė lenkų sukurtą vaidybinį filmą „Tado Kosciuškos priesaika pagrindinėje Krokuvos aikštėje 1794 m. kovo 24 d.“. Režiumuojant visą renginių ciklą, skirtą T. Kosciusškai atminti, prof. V. Rakutis skaitė paskaitą „LDK bajoro, generolo T. Kosciuškos veikla ir nuopelnai demokratijos istorijoje“.

Renginį vainikavo Lietuvos Kariuomenės Vilniaus įgulos karininkų ramovės vyrų choras „Aidas“ (vad. – prof. T. Šumskas) ir Vilniaus m. savivaldybės Šv. Kristoforo kamerinis orkestras (vad. – prof. Donatas Katkus). Sausakimša kvietinių svečių salė turėjo progos dar kartą išgirsti „Odė Generolui“,

Bajorai ant žirgų.

Pakeliui į Valdovų rūmus.

Perlis VAISIETA

ODĖ GENEROLUI

T. Kosciuškos mirties 200-osioms metinėms

*Nulenkim galvas Generolui
Už laisvės kelių, degančias akis.
Už garbę, tiesą ir orumą –
Jis mums bajoro-kario pavyzdys.*

*Už vėliavų aukštai iškeltą –
Ji plaka lyg sukilėlių širdis.
Už tremtinių kelius „gulaguos“,
Už partizanų prarastas viltis.*

*Už tai, kad dar ir šiandien esam
Nuo Filadelfijos ligi Seinų.
Lietuviais gimę, jais ir žūsime,
Jeigu „raudonas slibinas“ prabus!*

*Mes keliam galvas, Generole!
„Už Jūsų, mūsų laisvę!“ – ar girdi?
Mes pasirinkom šitą kelią,
Per amžius liksim Tau ištikimi!*

Rimo Vilavičiaus nuotraukoje – baigiamasis T. Kosciuškos paminėjimo renginys Valdovų rūmuose. Koncerto dalyviai.

pasiklausyti iš širdies traukiamų choro „Aidas“ dainų, pasimėgauti mūsų iškilių bajorų – M. Radvilos, M. K. Oginskio ir T. Kosciuškos sukurtu muzikiniu paveldu, kurį nuostabiai perteikė Šv. Kristoforo orkestras. Vakarą elegantiškai ir subtiliai vedė aktorė Virginija Kochanskytė.

Pasibaigus koncertui, LBKS vado Perlio Vaisietos ir VKBS vado Kazio Mackevičiaus vardu buvo įteiktos padėkos visoms valstybinėms

ir visuomeninėms organizacijoms, taip pat konkrečioms žmonėms, prisidėjusiems prie išskirtinio renginio organizavimo.

„Lietuvos bajoro“ inf.

**NUOTRAUKOS iš LR Užsienio reikalų
ministerijos archyvų.**

MES IR PASAULIS

TARPTAUTINĖJE ARCHITEKTŪROS PARODOJE VENECIJOJE – VGTU PROFESORIAUS EMERITO JURGIO VANAGO DARBAS

Venecijoje baigėsi pusmetį trukusi 15-toji Tarptautinė architektūros paroda pavadinta „15th International Architecture Exhibition – la Biennale di Venezia 2016“, į kurią išstatyti savo kūrybą jungtiniame Baltijos šalių paviljone kartu su keliais žymiais Lietuvos architektais buvo pakviestas ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) Urbanistikos katedros profesorius emeritas Jurgis Vanagas.

Dideliame atskirame stende buvo išstatyti jo sukurtų Vilniaus ir Kauno dvimiesčio projektinių pasiūlymų medžiaga: urbanistinių bendrųjų planų originalai, konceptualūs jų variantai, originalios

spalvotos studijinės schemas, preliminarūs eskizai, darbinės alternatyvos, dvimiesčio įkorporavimo į Baltijos jūros regiono miestų tinklą žemėlapiai, rankraščiai ir kt. Su savo projektais, eskizais, vizijomis ir futuristiniais apmąstymais joje dalyvavo architektai iš 64 pasaulio šalių.

Šios ekspozicijos rengėjai pasakojo, kad dvimiesčiu – Lietuvos urbanistine naujove – Venecijoje itin susidomėta. Prieš keletą metų panašioje parodoje dvimiestis buvo gavęs „Europos ateities regiono“ sertifikatą.

J. Vanago teigimu, eksponuotas projektinis pasiūlymas įprasmina ir pagrindžia Lietuvoje pradėtą administracinės dekoncentracijos politiką (dviejų ministerijų perkėlimą į Kauną, regionų reikšmės suaktyvinimą ir kt.), taip pat greitojo viešojo keleivinio transporto – metropoliteno – Vilniuje idėjos atgaivinimą.

Iš Venecijos grįžę Baltijos paviljono Lietuvos ekspozicijos kuratoriai kartu su profesoriui gražintą parodoje eksponuota medžiaga įteikė Bienalės dalyvio sertifikatą ir parodos komisariato padėką.

„Lietuvos bajoro“ inf.

MES IR PASAULIS

Giedrius ČEPURNA

BAJORAI ANT PARKETO

Visai nenuostabu, kad du bajorai atsidūrė ant šokių parketo. Juk nuo amžių glūdumos dvaruose ir pilyse buvo ruošiamos puotos, kuriose, kaip taisyklė, visi šokdavo. Dvaruose buvo ir šokių mokytojų tarnystė ir nebuvo keista, kad, užgrojus muzikai, parketas buvo pilnas šokėjų.

Tiesa, tada dar nebuvo galima šokti poroje, bet koks partnerių prisiglaudimas laikytas amoralium veiksmu. Šokdavo linijose, retkarčiais paduodami partneriams rankas.

Kai Jūratė ir Česlovas Norvaišos pasirodė ant parketo, pastarieji moraliniai aspektai jau seniai buvo sulaužyti, pritaikyti poriniams šokiams, kurie net neįsivaizduojami be kontakto tarp partnerių. Nebuvo pilių, dvarų, moksleiviai, studentai, senjorai šokdavo grojant rusiškai šokių muzikai.

Tada Jūratė ir Česlovas dar nežinojo, kad jų genealoginis medis parodys priklausomybę herbui *Kosciesza*. Tiksliau – Česlovo tėvelio Boleslovo Norvaišos giminystės linijai. Jūratės iniciatyva ištyrus Česlovo genealoginį medį, paaiškėjo bajoriškos šaknys.

Česlovas ir jo sesuo Aldona, gimę ir užaugę Šiauliuose, apie giminės kilmingą praeitį namuose nieko nebuvo girdėję. Tai buvo tabu ir dabar suprantama, kodėl. Tėvas buvo farmacininkas, laboratorijos „Galen“ organizatorius ir ilgametis vedėjas, o iki okupacijos – nepriklausomos Lietuvos kariuomenės savanoris, apdovanotas medaliais ir žeme. Būtų pakakę menkos smulkmenos apie praeitį ir sankcijos prieš jį ir šeimą būtų neišvengiamos.

Tik šiais, vėl nepriklausomos Lietuvos laikais, apsilankius Lietuvos valstybės istorijos archyve, paaiškėjo, kad Norvaišų giminės istorija siekia net

Šokio akimirka Kauno sporto halėje. 1970 m.

XVI amžių, joje daug įdomaus ir netikėto. Kas be ko, ji labai vaizdingai aprašyta Kristinos Sabaliauskaitės romane „Silva Rerum“.

Jūratė ir Česlovas tapo Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos nariais.

Tiesa, ir iki Bajorų priesaikos žodžių ištariamo šie talentingi šokėjai gyveno taip, kaip dera kilmingiems žmonėms – skiepijo Lietuvos jaunimui meilę šokiui, elegancijai, pagarbiui bendravimui tarp partnerių.

Jau 54 metai Jūratė ir Česlovas kasmet organizuoja tarptautines šokių varžybas „Gintarinė pora“, kuriose šoka poros iš visų Europos šalių, Australijos, JAV, Kanados, Japonijos, Naujosios Zelandijos, Vidurinės Azijos. Nuo 1974 metų, kuomet pradėjo vadovauti šokių klubui „Sūkurys“, įkurto prie Kauno kultūros centro „Tautos namai“, išaugino daug tarptautinio lygio porų, kurios atstovavo Lietuvai Pasaulio, Europos čempionatuose ir iškovojo 10 aukso, 15 sidabro, 11 bronzos medalių. O Lietuvos

Jūratė ir Česlovas Norvaišas tik ką tituluoti Kauno miesto Garbės piliečių vardais. Rotušė, 2017 m.

čempionatuose sūkuriečiai 1974-2017 metais 144 kartus iškovojo Lietuvos čempionų, 100 kartų – vicečempionų titulus, 57 kartus – bronzos medalius. Iš profesijos Jūratė ir Česlovas – gydytojai.

Su savo mokiniais, du kartus Pasaulio šokių čempionais Donatu ir Lina Vėželiais.

Kaip medikai kiekvienas įnešė savo indėlį ir į Lietuvos sveikatos apsaugą: Česlovas – organizuodamas reabilitacijos sanatoriją “Banga” su gydyklomis Kaune, Panemunėje, o docentė, medicinos mokslų daktarė Jūratė – Kauno medicinos institute ruošdama studentus atsakingam mediko darbui. Įdomu, kad jos daktarinės disertacijos, apgintos sovietmečiu, didelė dalis buvo skirta tarpukario Lietuvos medicinai, jos kūrėjų įamžinimui.

O ką Jūratė ir Česlovas kalba apie šiuolaikinius Lietuvos bajorus? Česlovas: „Tai – žmonės, kurie nori išlaikyti tas gyvenimo tradicijas, kuriomis gyveno jų protėviai: būti sąžiningais, teisingais, pagal savo galimybes prisidėti prie Lietuvos klestėjimo. Nereikia pamiršti, kad šiuolaikiniai bajorai yra tik protėvių aidas“. Jūratė: „Ne žavėjimasis atributika bei tų laikų forma išskiria šių dienų bajorus. Puikūs dvarai, pilys, blizgantys kardai ir aksominės mantijos nukeliavo į istoriją. Visa tai galima restauruoti ir demonstruoti šiuolaikiniam jaunimui. Tačiau daug svarbiau prikelti savyje bajorišką dvasią bei moralę ir ją skiepyti savo vaikams bei anūkams, kuriems “žmonės-vorai”, „betmenai“ bei “žvaigždžių karų” herojai neša kitas vertybes“.

Už nuopelnus Lietuvai Jūratė ir Česlovas Norvaišos apdovanoti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino IV laipsnio ordinais. 2017 m. jiems suteikti Kauno miesto Garbės piliečių vardai.

MOKSLAS

Doc. dr. Jūratė ČIRŪNAITĖ

Rudnica h. bajorė

KAIP 1567 m. VADINO GARDINO PAVIETO VYRUS BAJORUS

Šis straipsnis yra pirmasis iš straipsnių ciklo apie 1567 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės surašymo Gardino pavieta asmenų vardyną. Straipsnyje tiriama Gardino pavieta vyrų bajorų vardyno dalis – įvardijimo tipai, įvardijimo struktūra ir pakartotinio asmenų užrašymo atvejai. Gardino pavieta registre užrašyti 649 vyrai bajorai. Dauguma jų vyko į karo tarnybą su žirgais ir ekipuote, dalis jų siuntė į kariuomenę kitus asmenis – raitelius arba pėstininkus. Žirgas buvo statomas nuo 8 valstiečių kiemų. Vietoj žirgo (конь) arba žirgelio (коникъ¹) galėjo būti statomas kuinas (кляча) ar išromytas arklys (мер.: меринъ). Raitelio ekipuotę galėjo sudaryti šarvai (пниц.: панцирь), ilgakotis durklas (рогати.: рогатина), kardas (мечъ), dviašmenis briaunuotas durklas (кор.: кортикъ), lankas su strėline (сагай.: сагайдакъ), kardas, kalavijas (шаб.: шабля, саб.: сабля), dalgiakirvis, alebarda (секерка), arkebuzas – dagtinis šautuvas (аркаб., аркабу., аркабузь), mūrdaužys – senovinis pabūklas sienoms daužyti (тап.: тапанъ), akmenų svaidyklė (пр.: праца).

Straipsnyje cituojami įvardijimai yra metrikuoti: skliaustuose po įvardijimo nurodomas šaltinio puslapis.

Pateiksime kelis vyrų bajorų užrašymo pavyz-

1. Užrašymas su viena *n* raide коникъ „žirgelis“ gali būti ir rankraščio korektūros klaida: galbūt omenyje turėtas ne žirgelis, o raitininkas, bet tuomet reikėtų rašyti su dviem *n* raidėmis – конникъ.

džius: *Иванъ Сиркутъ исъ Черги на клячи з рогатиною* (674) „Ivanas Sirgutis iš Čergės su kuinu ir ilgakočiu durklu“; *Михайло Девочка, городничий Киевский, з ыменя своего Олешевичъ выслалъ сына своего Яроша, кони з нимъ 2, пниц., пр., согай., саб., рогати. Онъ же ставиль драба 1 з рогатиною, мечомъ* (678) „Michailas Devočka, Kijevo pilininkas, iš savo Oleševičių dvaro išsiuntė savo sūnų Jarošą, su juo 2 žirgai, šarvai, akmenų svaidyklė, lankas su strėline, kalavijas, ilgakotis durklas. Jis taip pat statė 1 pėstininką su ilgakočiu durklu, kardu“; *Гораинъ Юхновичъ Куровский самъ служитъ князю бискупу киевскому, з ыменя своего выслалъ Мартина слугу Лагоду, конь, пниц., пр., рогати. з Мокреца* (678) „Gorajinas, Juchnos sūnus, Kurovskis pats tarnauja Kijevo kunigaikščiui vyskupui, iš savo dvaro išsiuntė tarną Martyną Lagodą, žirgas, šarvai, akmenų svaidyklė, ilgakotis durklas iš Mokreco“; *Андрей Васильевичъ Куровский з Мокреца коникъ, пниц., пр., согай., саб., слуга оказался, самого нет* (679) „Andriejus, Vasilijaus sūnus, Kurovskis iš Mokreco, žirgelis (raitelis ?), šarvai, akmenų svaidyklė, lankas su strėline, kalavijas, pasirodė tarnas, o paties nėra“; *Санюта Кондрашевичъ Оленичъ кляча, кор.* (682) „Saniuta, Kondrašo sūnus, Olenio anūkas, kuinas, dviašmenis briaunuotas durklas“; *Стась Олехновичъ Ейсимонтъ коникъ, каф., рогати., секер. съ Черги* (682) „Stasys, Aleknos sūnus, Eisimantas, žirgelis (raitelis ?), kaptonas (senovinis durtinys), ilgakotis durklas, dalgiakirvis iš Čergės“; *Болтрмей Добковичъ съ Черги ыменя своего з Бобри ставиль меринъ, каф., рогати., пр.* (690) „Baltramiejus, Dabkaus sūnus, iš Čergės, savo Bobrų dvaro statė išromytą arklių, kaptoną (senovinį durtinį), ilgakotį durklą, akmenų svaidyklę“; *Остафей Ивановичъ Стародубецъ кляча, рогати., кор., согай., ставиль з Давыдовицины з женного именъечка* (682) „Ostafijus, Ivano sūnus, Starodubcas, kuinas, ilgakotis durklas, dviašmenis briaunuotas durklas, lankas su strėline, statė iš žmonos dvarelis Davidovščinos“.

TERMINAI

Patronimas – patroniminės (tėvavardinės) priesagos vedinys. Vyriškos patroniminės priesagos Gardino paviete buvo tik slaviškos –овичъ/евичъ. Įvardijime galėjo būti keli patronimai.

Pirmasis paprastai būdavo tėvavardis, antrasis – tėvo tėvavardis. Taip pat galima spėti, kad kartais patronimus sudarydavo iš tėvo įvardijimo nepriesaginio antroponimo. Antrasis patronimas galėjo būti užrašomas ne tik vardininko, bet ir kilmininko linksniu. Patronimai buvo užrašomi po vardo.

Prievardis – bendrinis žodis, paaiškinantis asmenvardį. Buvo kilmės, pareigybės, tautybės, šeiminės padėties, giminytės ir amžiaus tarpsnių nurodančių prievardžių.

PAVARDŽIŲ PROBLEMA

Pavarde laikomas asmenvardis, kurį sūnus nepridedant priesagų paveldi iš tėvo. Norint nustatyti, ar asmenvardis yra pavardė, reikia palyginti tėvo ir sūnaus įvardijimus: jeigu jų antrasis arba trečiasis asmenvardis sutampa, jis yra pavardė. Viena abejonių nekelianti Gardino pavieta bajorų pavardė *Олехновичъ*² yra tėvo ir sūnaus įvardijimuose: *Мартинъ Олеховичъ выслалъ сына Матыса Олехновича* (704) „Martynas Olech[n]ovičius išsiuntė sūnų Matysą Olechnovičių“. Deja, kariuomenės dokumentuose labai retai pasitaiko tėvo ir sūnaus įrašymų, o jeigu jų ir būna, tai sūnus paprastai užrašomas vien vardu. Tokiu atveju nėra galimybės nustatyti, ar asmenvardis yra pavardė.

Neaišku, kaip toli XVI a. viduryje buvo pažengęs pavardžių susidarymo procesas. Šiame darbe laikomasi nuomonės, kad neįrodyti pavardžių buvimo faktai nėra pavardės. Antrieji ir tolimesni įvardijimo asmenvardžiai laikomi potencialiosiomis pavardėmis – t. y. asmenvardžiais, kurie (vienas iš kurių) ateityje galėjo virsti pavardėmis.

ĮVARDIJIMO TIPAI

Su asmenvardžiais užrašyti 649 vyrai bajorai. 5 asmenys užrašyti nenurodant asmenvardžių: vns. naud. *пану подканцлерому* (690) „ponui pakancleriui“; vns. naud. *пану Витебскому* (704) „Vitebsko ponui“; vns. naud. *кашталяну Витебскому* (704) „Vitebsko kaštelionui“; vns. naud. *пану кашталяну Жомойтскому* (680) „ponui Žemaitijos kaštelionui“; vns. kilm. *пана старосты Кричевского* (705) „pono Kričevo seniūno“.

Įvardijimai be potencialiųjų pavardžių

2. Lytis *Олеховичъ* tėvo įvardijime, be abejo, yra korektūros klaida: turėtų būti *Олехновичъ* – ši lytis įrašyta sūnaus įvardijime. Asmenvardis yra patroniminės priesagos vedinys, kurio pamatinis žodis – liaudinė krikščioniško asmenvardžio forma *Олехно*.

Be potencialiųjų pavardžių, vien vardu užrašytas 31 asmuo. Tai 4,7 proc. visų įvardijimų, 91,2 proc. vienanarių įvardijimų. Vienas asmuo užrašytas su tautybės prievardžiu: *Андрей Чехъ* (690) „Andriejus čekas“. Du asmenys yra užrašyti nurodant jų jaunuolišką amžių: *дитина малый на имя Сенько* (692) „tvirtas jaunas vaikas, vardu Senkus“; vns. gal. *Ярошка дитину* (694) „tvirtą vaiką Jarošką“. 28 asmenys užrašyti be prievardžių, bet jų įvardijimuose esama įvairios kitos informacijos. Pvz., penkiuose įvardijimuose nurodyta vietovė, iš kurios asmuo vyksta į kariuomenę: *Иванъ зъ Костентиновичъ* (705); *Иванко зъ Ейсимонтовъ* (674); *Амъброжей зъ Узничъ* (682); *Селивонъ зъ Бранчичъ Лебедевичъ съ Чергу* (685); *Игнатъ съ Котру* (707). 26 asmenys užrašyti su kuriuo nors šeimos nariu: 19 – su tėvu, po 2 – su motina arba broliu, po 1 – su uošviu, sūnumi ar patėviu. Tais atvejais, kai asmuo užrašytas su tėvu, iš tėvo vardo ir jo tėvavardžio lengvai galima sudaryti jo antrąjį ir trečiąjį asmenvardžius – pirmąjį patronimą (tėvavardį) ir antrąjį patronimą (tėvo tėvavardį). Pvz., *Мисюли Станевичъ [...] выслалъ сына Яна* (697) „Misiulis, Stanio sūnus, išsiuntė sūnų Janą“. Rekonstruotas vien vardu užrašyto asmens galimas įvardijimas būtų *Янь Мисюлевичъ Станевичъ* (arba: *Янь Мисюлевичъ Станевича*). Kai sūnus užrašytas su motina, iš jos andronimo (asmenvardžio, sudaryto iš sutuoktinio vardo) galima rekonstruoti sūnaus tėvavardį: *Михайлово Самострелниково вдовы сынъ дитина малый на имя Сенько* (692) „Michailo Samostrelniko³ našlės sūnus jaunas tvirtas vaikas, vardu Senkus“. Rekonstruotas asmens įvardijimas galėtų būti *Сенько Михайловичъ Самострелновичъ*. Jeigu asmuo užrašytas su broliu, jo tėvavardis taip pat yra žinomas: *Иванъ Гришановичъ за брата своего Семейна* (700) „Ivanas, Grišano sūnus, už savo brolį Semejaną“. Rekonstruotas asmens įvardijimas galėtų būti *Семеянъ Гришановичъ*. Antrojo asmenvardžio neįmanoma rekonstruoti, jeigu asmuo užrašytas su uošviu arba su sūnumi: *Климъ Нестеровичъ самъ дей стар, выехалъ зять его Игнатъ* (707) „Kadangi Klimas, Nestero sūnus, pats yra senas, išvyko jo žentas Ignatas“; *Андрей Матеевичъ [...] отъ отца своего Матей [...] ставиль пахолка* (707) „Andriejus, Motiejaus sūnus, nuo savo tėvo Motiejaus statė paauglį“.

Įvardijimai vien potencialiosiomis pavar-

3. Самострелникъ – liet. nusišovęs arba į save šovęs.

dėmės

Vien potencialiosiomis pavardėmis, be vardo užrašyti 9 asmenys. Tai 1,4 proc. visų įvardijimų, 8,8 proc. vienanarių įvardijimų, 1,4 proc. dvinarių įvardijimų.

Vienanariai įvardijimai. Viena potencialiaja pavarde užrašyti 3 asmenys. Tai 0,5 proc. visų įvardijimų, 8,8 proc. vienanarių įvardijimų. Šis įvardijimas yra *–ski* tipo priesagos vedinys. Vienas asmuo užrašytas be prievardžių: vns. kilm. *Белицкого*⁴ (687) „Belickio“. Du asmenys yra kunigaikščiai: vns. naud. князю Слуцкому (684); vns. kilm. князя Масалского (694).

Dvinariai įvardijimai. Dviem potencialiosiomis pavardėmis užrašyti 6 asmenys. Tai 0,9 proc. visų įvardijimų, 1,4 proc. dvinarių įvardijimų.

1. *–ski* tipo priesagos vedinys + patronimas. 4 užrašymai. Tai 0,6 proc. visų įvardijimų, 1 proc. dvinarių įvardijimų, 44,4 proc. užrašymų vien potencialiosiomis pavardėmis. Visi asmenys užrašyti be prievardžių. Dviejų asmenų įvardijimuose jokių papildomų nuorodų nėra: *Ивановский Мокрекевичь*⁵ (691) „Ivanovskis, Mokreckio sūnus“; *Халецкий Киселевичь* (691) „Chaleckis, Kiselio sūnus“. Du asmenys užrašyti nurodant vietovę, iš kurios vyksta į kariuomenę: *Елинский Курьяновичь з Ятвезка* (678); *Яроцкий Алексеевичь з Пацелкевичь* (685).

2. Du patronimai. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų, 0,2 proc. dvinarių įvardijimų, 11,1 proc. užrašymų vien potencialiosiomis pavardėmis. Asmuo užrašytas nurodant valdą, iš kurios vyksta į kariuomenę: *Нармилевичь (такъ) Толочкевичь з имения своего Толчевицины* (695) „Narmilo, Toločkos sūnaus, sūnus iš savo dvaro Tolčevščinos“.

3. *–ski* tipo priesagos vedinys + priesagos *–ovъ* vedinys. 1 užrašymas. Tai 0,15 proc. visų įvardijimų, 0,24 proc. dvinarių įvardijimų, 11,1 proc. įvardijimų vien potencialiosiomis pavardėmis. Asmuo užrašytas be prievardžių: *Каленицкий Вколовъ* (705) „Kalenickis, Vkolo sūnus“. Antrasis asmenvardis yra sudarytas iš asmens tėvo antroponimo (greičiausiai ne vardo, nes tai nėra krikščioniškasis asmenvardis). Iš šio asmenvardžio sudarytas andronimas (asmenvardis iš sutuoktinio

vardo arba kito nepriesaginio asmenvardžio) yra ir minimo asmens motinos įvardijime: vns. kilm. *Василисы Вколовое* (705) „Vasilisos, Vkolo žmonos“.

Mišrieji įvardijimai

Mišriaisiais įvardijimais užrašyti 608 asmenys. Tai 93,8 proc. visų įvardijimų, 98,6 proc. dvinarių įvardijimų, visi trinariai ir keturnariai įvardijimai.

Dvinariai įvardijimai. Vardu ir viena potencialiaja pavarde užrašyta 413 asmenų. Tai 63,7 proc. visų įvardijimų, 98,6 proc. dvinarių įvardijimų, 67,9 proc. mišriųjų įvardijimų.

1. Vardas + patronimas. 333 užrašymai. Tai 51,2 proc. visų įvardijimų, 79,2 proc. dvinarių įvardijimų, 54,6 proc. mišriųjų įvardijimų. Keturi asmenys užrašyti su prievardžiais. Yra du ponai: *Панъ Иванъ Карповичь* (674) „Ponas Ivanas, Karpo sūnus“; vns. naud. *пану Беняшу Воловичу* (707) „ponui Beniašui, Volo sūnui“. Vienas asmuo yra dabartinis Gardino pavieto vėliavininkas: *Федоръ Кунцевичь, хоружий тепереиный Городенский* (677). Kitas asmuo yra tvirtas vaikas: *Ерома Антушевичь дитина* (710). Be prievardžių ir kitų nuorodų užrašyti 293 asmenys, pvz., *Янъ Толочкевичь* (700); *Пилипъ Былчичь* (701); *Петръ Ондрушовичь* (684); *Иванъ Колелениковичь* (707). 37 asmenys užrašyti nurodant vietovę arba valdą, iš kurios vyksta į kariuomenę, pvz., *Кирдей Кгобятинского* (696); *Гришко Шимаковичь з Шимаковъ* (695); *Макаръ Горкачовичь з ыменя своего Горкачовицины* (691); *Аньтина Якимовичь [...] з ыменя своего зъ Ейсимонтовъ* (687); *Янько Миклашевичь зъ Ейсимонтъ з Черги* (682); *Стась Желевичь з Ляховичъ зъ Ейсимовъ* (698/699); *Борысь Калениковичъ съ Котры* (705); *Аньдрей Юрьевичъ з имения Юдковичъ* (697); *Лавринъ Богдановичъ с Понемоня* (682).

2. Vardas + nepriesaginis asmenvardis. 42 užrašymai. Tai 6,5 proc. visų įvardijimų, 10 proc. dvinarių įvardijimų, 6,9 proc. mišriųjų įvardijimų. Trys asmenys užrašyti su prievardžiais. Du asmenys yra ponai: *Панъ Василей Сопотко* (677); vns. kilm. *пана Глеба Сопезу* (708). Vienas asmuo yra Kijevo pilininkas: *Михайло Девочка, городничий Киевский* (678). 35 asmenys užrašyti be prievardžių ir kitų nuorodų, pvz., *Иванъ Сиркзуть* (674); *Андрей Кашка* (682); *Янъ Ейсимонтъ* (696); *Станиславъ Омета* (690); *Богуиъ Стирпейко*

4. Greta pateikiamas ir šio asmens tėvo įvardijimas: Миколай Радивоновичъ Ейсимонтъ (687) „Mikalojus, Rodijono sūnus, Ejsimantas“.

5. Patronimas sudarytas ne iš vardo, kaip tuo metu buvo įprasta, o iš *–ski* tipo asmenvardžio.

(679); *Станиславъ Зубъ* (679); *Василей Дюка* (706); *Корнило Коханъ* (693). Keturi asmenys užrašyti nurodant vietovę, valdą arba namus, iš kurių jie vyksta į kariuomenę: *Анѣрей Кгобятѣ з ыменьѣ Кгобятѣцѣнскаго* (696); *Якубъ Войшко съ Понемоня* (704); *Войтехъ Стипнейко з Юркгелевицины* (679); *Езофъ Толочко [...]* з дому *Толочкевичъ* (701).

3. Vardas + *-ski* tipo priesagos vedinys. 34 užrašymai. Tai 5,6 proc. visų įvardijimų, 8,1 proc. dvinarių įvardijimų, 5,6 proc. mišriųjų įvardijimų. Su prievardžiu užrašytas vienas asmuo: *Станиславъ Глядовицкий, писаръ замѣковый Городенский* (676) „Gardino pilies raštininkas Stanislovas Gliadovickis“. 31 asmuo užrašytas be prievardžių ir kitų nuorodų, pvz., *Станиславъ Рылский* (690); *Якубъ Желиковскій* (690). Du asmenys užrašyti nurodant valdą, iš kurios vyksta į kariuomenę: *Рабей Гнойницкий з ыменьѣ Гнойницкаго* (676); *Венславъ Вдановский з ыменьѣ Юркгелевскаго* (696).

4. Vardas + priesagos *-ovъ* vedinys. 4 užrašymai. Tai 0,6 proc. visų įvardijimų, 1 proc. dvinarių įvardijimų, 0,7 proc. mišriųjų įvardijimų. Visi asmenys užrašyti be prievardžių ir papildomų nuorodų: *Стецко Горчаковъ* (697); *Игнатъ Горчаковъ* (697); *Матысъ Якубовъ* (709); gen.sg. *Василя Оляхова* (709). Galima spėti, jog priesagos *-ovъ* vediniai yra sudaryti iš tėvo asmenvardžio – vardo (*Якубовъ*) arba nepriesaginio antroponimo (kiti atvejai, nes tai nėra tuo metu įprasti krikščioniški asmenvardžiai).

5. Vardas + patronimas kilmininko linksniu. 1 užrašymas. Tai 0,15 proc. visų įvardijimų, 0,24 proc. dvinarių įvardijimų, 0,16 proc. mišriųjų įvardijimų. Asmuo užrašytas be prievardžių ir kitų nuorodų: *Наумъ Иванкевича* (699). Antrasis asmenvardis greičiausiai buvo tėvo tėvavardis, nes tuo metu šie patronimai dažnai buvo užrašomi kilmininko linksniu..

Trinariai įvardijimai. Vardu ir dviem potencialiosiomis pavardėmis užrašyti 184 asmenys. Tai 28,4 proc. visų įvardijimų, visi trinariai įvardijimai, 30,3 proc. mišriųjų įvardijimų.

1. Vardas + 2 patronimai vardininko linksniu. 71 užrašymas. Tai 11 proc. visų įvardijimų, 38,6 proc. trinarių įvardijimų, 11,7 proc. mišriųjų įvardijimų. 61 asmuo užrašytas be prievardžių ir kitų nuorodų, pvz., *Миколай Семашковичъ Яновичъ* (687) „Mikalo-

jus, Semaškos sūnus, Jano anūkas“; *Юрѣи Яновичъ Ейсимонтовичъ* (682); *Войтехъ Матеевичъ Билминовичъ* (689); *Григорей Лавриновичъ Товчевичъ* (693). 10 asmenų užrašyta nurodant vietovę, iš kurios jie vyksta į kariuomenę. Keturiuose užrašymuose nurodomas kaimo pavadinimas, pvz., *Марко Глебовичъ Призмичъ з села Глебовичъ* (702); *Карпъ Дошичъ Иляшевичъ з села Дошичъ* (702). Trijuose užrašymuose nurodomas dvaras, pvz., *Филипъ Офанасовичъ Нестеровичъ [...]* з ыменьѣ своего *Нестеровскаго* (707); *Богданъ Ивановичъ Вешеневичъ з ыменьѣ Вешеневичъ* (697). Viena užrašyme pateikiamas namų (valdos) pavadinimas: *Болтрмей Амброжиевичъ Шимаковичъ з дому Шимаковъ* (701). Dviejuose užrašymuose nurodyti vietovardžiai, nepaaiškinant kokį objektą jie pavadiną: *Степанъ Павловичъ Былчичъ з Явтезка⁶* (679); *Матей Яновичъ Андреевичъ зъ Зубрыцы съ Черги* (685).

2. Vardas + patronimas + nepriesaginis asmenvardis. 68 užrašymai. Tai 10,5 proc. visų įvardijimų, 37 proc. trinarių įvardijimų, 11,2 proc. mišriųjų įvardijimų. Vienas asmuo užrašytas su prievardžiu: *Богушъ Петровичъ Мицута, хоружий* (673) „vėliavininkas Bogušas, Petro sūnus, Mičuta“. 60 asmenų užrašyti be jokių nuorodų, pvz., *Войтехъ Бубновичъ Ейсимонтъ⁷* (682); *Лавринъ Миколаевичъ Толочко* (685); *Гришко Федоровичъ Самострелникъ⁸* (686); *Федосей Гриневичъ Почобутъ* (683); *Янко Фетевичъ Козель⁹* (682). Septyni asmenys užrašyti nurodant vietovę, dvarą arba namus (valdą), iš kurių vyko į kariuomenę, pvz., *Валентынъ Якубовичъ Толочко з дому съ Толочкевичъ* (700/ 701); *Мартинъ Дашкевичъ з Черги Ейсимонтъ* (682); *Степанъ Михайловичъ Ейсимонтъ з ыменьѣ Пашиевицъ¹⁰* (703).

3. Vardas + patronimas + asmenvardis su *-sk-* tipo priesaga. 22 užrašymai. Tai 3,4 proc. visų įvardijimų, 12 proc. trinarių įvardijimų, 3,6 proc. mišriųjų įvardijimų. 20 asmenų užrašyta be prievardžių ir kitų nuorodų, pvz., *Павель Мартиновичъ Снарский¹¹* (688) „Pavelas, Martyno sūnus, Snarskis“; *Суринъ Головачевичъ Быковский*

6. Korektūros klaida, turėtų būti Ятвезка.

7. Trečiąjį asmenvardį Ейсимонтъ turėjo 33 asmenys.

8. Самострелникъ – pravardė, liet. „šovęs į save“.

9. Козель – pravardė, liet. „ožys“.

10. Iš Paševičių dvaro į kariuomenę vyko 5 šiuo įvardijimo būdu užrašyti Eismantai. Jie nebuvo broliai, nes visų tėvavardžiai buvo skirtingi: Михайловичъ, Якубовичъ, Андреевичъ, Шимановичъ, Лавриновичъ (visi 703 psl.)

11. Trečiąjį asmenvardį Снарский įvardijimuose turėjo 6 asmenys. Dvieju tėvavardžiais – Авкуштыновичъ sutapo (tai turbūt broliai), kitų tėvavardžiai skyrėsi: Михайловичъ, Мартиновичъ, Юревичъ, Шимковичъ (visi 688 psl.).

(684); *Гораинъ Юхновичъ Куровский* (678). Vienam įvardijimui būdinga –*ski* tipo asmenvardžio interpozicija ir patronimo postpozicija: *Щастный Новицкий Ейсимонтовичъ* (698). Du asmenys užrašyti nurodant vietovę, iš kurios vyko į kariuomenę: *Станиславъ Войтеховичъ Зубрицкий* (677); gen. sg. *Яна Ивановича Зостайского* [...] *съ Перелома Зостайского* (675).

4. Vardas + patronimas + patronimas kilmininko linksniu. 13 užrašymų. Tai 2 proc. visų įvardijimų, 7,1 proc. trinarių įvardijimų, 2,1 proc. mišriųjų įvardijimų. Visi asmenys užrašyti be prievardžių ir kitų nuorodų, pvz., *Гришко Болтрмеевичъ Юркгелевича* (692) „Griška, Baltramiejaus, Jurgelio sūnaus, sūnus“; *Иванко Якововичъ Хоцевича* (707).

5. Vardas + patronimas + priesagos –*овъ* vedinys. 3 užrašymai. Tai 0,5 proc. visų įvardijimų, 1,6 proc. trinarių įvardijimų, 0,5 proc. mišriųjų įvardijimų. Visi asmenys užrašyti be prievardžių ir papildomų nuorodų. Dviem užrašymams būdinga priesagos –*овъ* vedinio postpozicija: *Матысь Болтрмеевичъ Кгинюшовъ* (688) „Matysas, Baltramiejaus Giniušio sūnus“; *Гринъ Лухахевичъ Полуяновъ* (702). Vienne užrašyme randame priesagos –*овъ* vedinio interpoziciją: *Ханецъ Мордосовъ сынъ Корозичъ*¹² (679). Asmenvardis su prievardžiu *Мордосовъ сынъ* leidžia teigti, jog antrasis asmenvardis yra sudarytas iš tėvo antroponimo, tačiau neaišku, kuris – antrasis ar trečiasis – asmenvardis yra tėvavardis.

6. Vardas + patronimas + –*ski* tipo asmenvardis kilmininko linksniu. 2 užrašymai. Tai 0,3 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 1,1 proc. trinarių įvardijimų. Abu asmenys užrašyti be prievardžių ir kitų nuorodų: *Иванъ Романовичъ Струпинского* (681) „Ivanas, Romano Strupinskio sūnus“; *Максимъ Тимошевичъ Струпинского* (681) „Maksimas, Timošo Strupinskio sūnus“.

7.2 vardai + nepriesaginis asmenvardis. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 0,5 proc. trinarių įvardijimų. Asmuo yra užrašytas suuomo prievardžiu: *Янь Бернатъ* [...] *панъ Война* (709) „Janas Bernotas ponas Vaina“.

8. Vardas + 2 nepriesaginiai asmenvardžiai. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 0,5 proc. trinarių įvardijimų. Asmuo

užrašytas nurodant, kad vyksta į kariuomenę iš savo valdos: *Венславъ Торкачъ Ейсимонтъ з ыменя своего у Ейсимонтахъ* (695).

9. Vardas + –*ski* tipo priesagos vedinys + priesagos –*овъ* vedinys. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 0,5 proc. trinarių įvardijimų. Asmuo užrašytas su giminystės prievardžiu: *Войтехъ Чановицкий, сынъ Яновъ* (675) „Voitechas Čanovickis, Jano sūnus“.

10. Vardas + –*ski* tipo priesagos vedinys + nepriesaginis asmenvardis. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 0,5 proc. trinarių įvardijimų. Asmuo užrašytas be prievardžių ir kitų nuorodų: *Щасный Новицкий Ейсимонтъ* (685).

11. Vardas + –*sk-* tipo priesagos vedinys + moteriškasis asmenvardis (andronimas) kilmininko linksniu. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 0,5 proc. trinarių įvardijimų. Asmuo užrašytas su giminystės prievardžiu: *Станиславъ Кривицкий, муж Внучковое* (694) „Stanislovas Krivickis, Vnučko žmonos (turbūt našlės) vyras“.

Keturnariai įvardijimai. Vardu ir trimis potencialiosiomis pavardėmis buvo užrašyta 11 asmenų. Tai 1,7 proc. visų įvardijimų, visi keturnariai įvardijimai, 18,1 proc. mišriųjų įvardijimų.

1. Vardas + 2 patronimai kilmininko linksniu + nepriesaginis asmenvardis kilmininko linksniu. Vienne įrašė užrašyti 5 asmenys. Tai 0,8 proc. visų įvardijimų, 45,5 proc. keturnarių įvardijimų, 0,8 proc. mišriųjų įvardijimų. Įrašė prievardžių ir kitų papildomų nuorodų apie asmenis nėra: *Андрей, Матфей, Богданъ, Евменей а Василей Филиповича*¹³ *Перфуревича Копъти* (701) „Andriejus, Matfiejus, Bogdanas, Eumeniejus ir Vasilijus, kurie yra Filipo, Perfurijaus sūnaus, Koptios sūnūs“.

2. Vardas + 2 patronimai + nepriesaginis asmenvardis. 3 užrašymai. Tai 0,5 proc. visų įvardijimų, 27,3 proc. keturnarių įvardijimų, 0,5 proc. mišriųjų įvardijimų. Visi asmenys užrašyti be prievardžių ir kitų nuorodų, pvz., *Левъ Федьковичъ Заневичъ Доха* (710) „Levas, Fedkos, Zanio sūnaus, sūnus Docha“. Kiti 2 asmenys turbūt broliai, nes skiriasi tik jų vardai, o tėvavardžiai ir kiti

12. Iš asmenvardžių galima spėti, jog asmuo buvo totorius. Šiaip jau totoriai LDK kariuomenės surašymuose buvo surašyti atskirais sąrašais, pateikiamais registro pabaigoje.

13. Galima manyti, kad forma Филиповича, užrašyta vienaskaitos kilmininko linksniu, yra korektūros klaida, nes tokio tipo užrašymų tuo metu nebuvo. Turėtų būti daugiskaitos vardininkas Филиповичи.

asmenvardžiai sutampa (tik skiriasi jų eiliškumas): *Станиславъ Матеевичъ Пашиевичъ Ейсимонтъ* (700); *Петръ Матеевичъ Ейсимонтъ Пашиевичъ* (686).

3. Vardas + 3 patronimai. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 9,1 proc. keturnarių įvardijimų. Asmuo užrašytas be prievardžių ir kitų nuorodų: *Петръ Станиславовичъ Луциковичъ Ейсимонтовичъ* (698). Pirmąjį patronimą galima laikyti tėvavardžiu, antrąjį – tėvo tėvavardžiu (jis galėtų būti sudarytas ir iš tėvo nepriesaginio antroponimo). Mislė yra trečiasis patronimas – jo funkcijų įvardijime šiuo metu neįmanoma apibrėžti, nes tokio tipo įvardijimų nėra pasitaikę.

4. Vardas + patronimas + 2 nepriesaginiai asmenvardžiai. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 9,1 proc. keturnarių įvardijimų. Asmuo užrašytas be prievardžių ir kitų nuorodų: *Шимко Яновичъ Ейсимонтъ Вынимокъ* (686) „Šimkus, Jano sūnus, Eisimantas Vynimokas“¹⁴.

5. Vardas + patronimas + nepriesaginis asmenvardis + -ski tipo antroponimas. 1 užrašymas. Tai 0,2 proc. visų įvardijimų ir mišriųjų įvardijimų, 9,1 proc. keturnarių įvardijimų. Asmuo užrašytas be prievardžių ir kitų nuorodų: *Василей Андреевичъ Дюка Светицкий* (706) „Vasilijus, Andriejaus sūnus, Diuka Svetickis“.

PAKARTOTINIS ASMENŲ UŽRAŠYMAS

Pakartotinai užrašant asmenį, jo įvardijimas dažniausiai būna trumpesnis. Po kelis kartus užrašyta 13 vyrų bajorų.

Ivanas, Makaro sūnus, pirmame savo įvardijime užrašytas su pareigybės prievardžiu: *Иванъ Макаревичъ, подсудокъ земский Городенский* (708). Antrą kartą jis užrašytas su luomo prievardžiu: *панъ Иванъ Макаровичъ* (708). Trečią kartą asmuo užrašytas jau be vardo: vns. kilm. *пану Макаровичу* (708).

Antrasis asmuo pirmą kartą užrašytas trimis asmenvardžiais: *Валентый Николаевичъ Кглиндичъ* (684). Antrą kartą jis užrašytas dvinariniu įvardijimu be tėvavardžio: *Валентый Кглиндичъ* (684).

Trečiasis asmuo pirmame įvardijime užrašytas trimis asmenvardžiais: *Матысь Сну-*

двировский Козыра (690). Antrame jo įvardijime vienu asmenvardžiu mažiau: *Матысь Козыра* (690).

Ketvirtasis asmuo pirmajame įvardijime užrašytas keturiais asmenvardžiais: *Шимко Яновичъ Ейсимонтъ Вынимокъ* (686). Pakartotinai užrašant paminimas tik paskutinis asmenvardis: *тотъ же Вынимокъ* (686).

Penktasis asmuo pirmajame įvardijime užrašytas trimis asmenvardžiais: *Андрей Матеевичъ Кгневицкий* (707). Antrą kartą įvardijimas yra dvinaris – trūksta -ski tipo antroponimo: *Андрей Матеевичъ* (707).

Šeštasis asmuo, vėliavininkas, pirmą kartą užrašytas su pareigybės prievardžiu ir trimis asmenvardžiais: *Богушъ Петровичъ Мицута, хоружий* (673). Antrame šio asmens įvardijime nebelieka prievardžio ir tėvavardžio: *Богушъ Мицута* (673).

Septintasis asmuo pirmą kartą užrašytas trinariu įvardijimu: *Юрьи Станиславовичъ Толочко* (706/707). Antrame jo užrašyme lieka tik vardas: *Юрьи* (707).

Aštuntasis asmuo pirmą kartą užrašytas dviem asmenvardžiais: *Шимонъ Грибовский* (677). Antrame užrašyme nebelieka vardo: *Грибовский* (677).

Devintasis asmuo pirmą kartą užrašytas vardu ir tėvavardžiu: *Матей Петрашевичъ* (688). Antrą kartą nurodytas tik asmens vardas: *Матей* (688).

Tačiau yra 4 atvejai, kai pakartotinai minimo asmens įvardijimas nesikeičia. Šie asmenys abu kartus įrašyti vienodai: *Корнило Коханъ* (693); *Янъ Рацыборский* (695); *Матысь Щасновичъ* (695); vns. kilm. *Семейна* (700), antrą kartą – *Семейнъ* (700).

ĮVARDIJIMO STRUKTŪRA

Asmenvardžiai. Svarbiausias vyrų bajorų įvardijimo narys buvo vardas. Jį turėjo net 98,6 proc. (639) užrašytų asmenų. Vienas asmuo turėjo du vardus. Antrasis pagal dažnumą asmenvardis buvo patronimas, užrašytas vardininko linksnium. Jį turėjo aštuoni dešimtadaliai įvardijimų (522; 80,6 proc.). Dažniausiai patronimas įvardijime būdavo vienas – tokių įvardijimų buvo 68,8 proc. (446). Po du patronimus turėjo per dešimtadalį įvardijimų (75; 11,6 proc.). Vienaime įvardijime

14. *Вынимокъ* – *pravardė* (liet. „išiminėtojas“).

buvo trys patronimai (0,2 proc.). Nepalyginti mažiau buvo patronimų, užrašytų kilmininko linksniu – jų turėjo apie 3 proc. įvardijimų (19; 2,9 proc.). Po vieną tokiu būdu užrašytą patronimą turėjo 14 asmenų (2,2 proc.), po 2 – penki viename įrašė užrašyti asmenys (0,8 proc.). Greičiausiai šiame įrašė buvo padaryta korektūros klaida ir patronimas, užrašytas kilmininko linksniu, turėjo būti tik vienas. Apie penktadalis įvardijimų turėjo nepriesaginį asmenvardį (118; 18,2 proc.). Dažniausiai toks asmenvardis įvardijime būdavo vienas (115; 17,7 proc.), tik trijuose įvardijimuose buvo po du tokio tipo asmenvardžius (0,5 proc.). Apie dešimtadalį įvardijimų turėjo *–ski* tipo antroponimą, užrašytą vardininko linksniu (64; 9,9 proc.). Tik dviejuose įvardijimuose *–ski* tipo antroponimas buvo užrašytas kilmininko linksniu (0,3 proc.). Viena įvardijime iš *–ski* tipo antroponimo buvo padarytas patronimas (0,2 proc.). Retas asmenvardis įvardijimuose buvo priesagos *–овъ/-евъ* vedinys. Tokį asmenvardį turėjo 9 įvardijimai (1,4 proc.). Galima spėti, jog šie asmenvardžiai buvo sudaryti iš tėvo antroponimų, kurie dažniausiai buvo ne vardai, o nepriesaginiai asmenvardžiai. Vieno vyro įvardijime buvo asmenvardis, kilmininko linksniu perkeltas iš moters įvardijimo – andronimas (0,2 proc.).

Prievardžiai. Prievardžiai vyrų bajorų įvardijimuose buvo reti – jų turėjo tik 19 įvardijimų (2,9 proc.). Daugiausia – apie pusę – buvo luomo prievardžių (8; 42,1 proc.). Šešis kartus užrašyti ponai: *панъ* (674; 677; 708; 709) ir vns. naud. *пану* (707; 708). Du kartus užrašyti kunigaikščiai: vns. naud. *князю* (684), vns. kilm. *князя* (694). Pareigybės prievardžių buvo per ketvirtadalį (5; 26,3 proc.). Du kartus užrašyti vėliavininkai: *хоружий* (673) ir *хоружий теперешний Городенский* (677) „dabartinis Gardino vėliavininkas“. Po vieną kartą užrašytas Gardino žemės teismo darbuotojas – *подсудокъ земский Городенский* (708), Kijevo pilininkas – *городничий Киевский* (678) ir Gardino pilies raštininkas – *писаръ замъковый Городенский* (676). Per ketvirtadalį buvo giminystę ir amžiaus tarpsnį nurodančių prievardžių (5; 26,3 proc.). Jaunuolio amžiaus tarpsnį nurodantis prievardis užrašytas 3 kartus (17,7 proc.): *детина* (692; 710) „tvirtas vaikas, bernas, žaliūkas“, vns. gal. *детину* (694). Po vieną kartą užrašyti giminystės prievardžiai *сынъ* (675) „sūnus“ ir *мужъ* (694)

„vyras“. Vieną kartą užrašytas tautybę nurodantis prievardis *Чехъ* (690) „čekas“ (5,9 proc.).

Įvardijimo ilgis. Daugiau kaip pusė visų įvardijimų (419; 64,7 proc.) buvo dvinariai. Apie trečdalį įvardijimų (184; 28,4 proc.) buvo trinariai. Mažiausiai buvo vienanarių (34; 5,3 proc.) ir keturnarių (11; 1,7 proc.) įvardijimų. Vidutinis įvardijimo ilgis buvo 2,3 asmenvardžio.

Potencialiosios pavardės. Su potencialiosiomis pavardėmis buvo užrašyta dauguma įvardijimų (617; 95,2 proc.). Dažniausiai potencialioji pavardė įvardijime būdavo viena (416; 67,4 proc.). Apie trečdalis įvardijimų buvo su dviem potencialiosiomis pavardėmis (184; 29,8 proc.). Tik 11 įvardijimų (1,8 proc.) turėjo tris potencialiąsias pavardes.

IŠVADOS

1. Su vardais užrašyti beveik visi vyrai bajorai – 98,6 proc. Vienas asmuo turėjo du vardus.
2. Rasta viena abejonių nekelianti pavardė – *Олехновичъ*.
3. Patronimų, užrašytų vardininko linksniu, turėjo 80,6 proc. įvardijimų, o patronimų, užrašytų kilmininko linksniu, turėjo 2,9 proc. įvardijimų.
4. Asmenvardį su *–ski* tipo priesaga, užrašytą vardininko linksniu, turėjo 9,9 proc. įvardijimų, o užrašytą kilmininko linksniu – 0,3 proc. įvardijimų.
5. Nepriesaginių asmenvardžių turėjo 18,2 proc. įvardijimų.
6. Prievardžiai beveik nebūdingi Gardino pavieto vyrų bajorų vardynui – jų turėjo tik 2,9 proc. įvardijimų.
7. Vyravo dvinariai įvardijimai (64,7 proc.), trinarių įvardijimų buvo 28,4 proc., vienanarių – 5,3 proc., keturnarių – 1,7 proc.
8. Vyravo mišrieji įvardijimai (93,8 proc.), įvardijimų be potencialiųjų pavardžių buvo 4,8 proc., įvardijimų vien potencialiosiomis pavardėmis (be vardo) – 1,4 proc.
9. Įvardijimuose buvo dažnai nurodoma vietovė, kurioje žmogus turėjo nuosavybę.
10. Pakartotinai užrašant asmenį jo įvardijimas dažniausiai būdavo trumpesnis.

Šaltinis

Литовская Метрика, III, Книги Публичныхъ Дель. Переписи войска литовскаго, Петроградъ, 1915.

1 pav. Voicechas Gersonas, *Seserys*, 1897
(paveikslas dingęs Antrojo pasaulinio karo metais).

MENAS IR ISTORIJA

Dr. Vydas DOLINSKAS

KELI LIETUVIŠKI MOTYVAI DAILININKO VOICECHO GERSONO KŪRYBOJE

Žinomas lenkų dailininkas Voicechas Gersonas (Wojciech Gerson, 1831–1901) savo kilme tiek tėvo, tiek motinos linija buvo susijęs su vokiečių kalba kalbančiais kraštais, tačiau tapo padalytos Abiejų Tautų Respublikos ir svetimųjų priespauda tuo metu kentusios Lenkijos politinio prisikėlimo ir nacionalinio išsivadavimo judėjimo šaukliu bei skatintoju meninėmis formomis. Būdamas realizmo ir akademizmo ryškus atstovas, V. Gersonas savo kūryboje ir teoriniuose apmąstymuose apie meno prasmę bei pašaukimą aiškiai suvokė ir dažnai akcentavo istorinės tematikos tapybos reikšmę patriotiniam ugdymui bei istorinės savimonės ir nacionalinės tapatybės stiprinimui nelaisvės metais. Rusijos imperijos valdomoje Varšuvoje V. Gersono kūryba atliko panašų pasipriešinimo vaidmenį, kaip Jano Mateikos (Jan Matejko) darbai Austrijos kontroliuojamoje Krokuvoje. Greta pasididžiavimą ir rezistencijos dvasią turinčių kelti istorinių momentų V. Gersonas savo kūryboje dažnai atsigręždavo į religinius motyvus, tėvynės gamtovaizdžius, vaizdavo įvairius buvusios Respublikos regionų liaudies tipažus.

Remdamasis bendrąja XIX a. romantizmo ir realizmo tendencija, propaguota daugelyje Europos dailės centrų, polinkio į istorinę patriotinės tematikos liaudies atstovus ir gimtuosius kraštovaizdžius vaizduojančią tapybą pradmenis V. Gersonas gavo dar mokydamasis dailės Varšuvoje, o vėliau – Sankt Peterburge ir Paryžiuje. Vienas jo mokytojų buvo dailininkas,

grafikas ir muziejininkas Jonas Feliksas Pivarskis (Jan Feliks Piwarski), šioms temoms taip pat skyręs nemažai dėmesio. Kartu su savo amžininku, dailininku ir fotografu Martynu Olšinskiu (Marcin Olszyński) bei kitais patriotiškai nusiteikusiais jaunuoliais dvidešimtmės V. Gersonas pėsčiomis apėjo daugelį Rusijos imperijos kontroliuojamų Lenkijos ir Lietuvos žemių, aplankė nemažai miestų ir kitų vietovių. Matytas vietas ir jų gyventojus užfiksavo piešiniuose, o kelionėse pažintus siužetus vėliau kartojo tapybos darbuose. V. Gersono bičiulis buvo ir kitas žymus lenkų dailininkas, skyręs dėmesio ir Lietuvos istorijos siužetams, - Juliušas Kosakas (Juliusz Kossak).

1851 m. ir galbūt XIX a. 7 deš. V. Gersonas kelis kartus lankėsi Lietuvoje, pamatė Vilnių, Trakus, Kauną, greičiausiai buvo nukeliavęs netgi iki Žemaitijos ir Polocko bei kitų svarbių buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūros centrų. Neabejotinai pirmiausia šių kelionių ir bendros Lenkijos bei Lietuvos istorijos, bendro Respublikos tautų likimo ir bendros ateities vilties buvo nulemtas V. Gersono sprendimas įamžinti ir Lietuvos praeities svarbiausius įvykius, krašto gamtą, istorinius paminklus, istorines asmenybes ir regioninių savitumų turinčius liaudies atstovų atvaizdus.

Tą akcentuojamą istorinę Lietuvos ir Lenkijos likimo bendrystę labai jausmingai perteikia V. Gersono 1897 m. gana įspūdingų matmenų (151 x 108 cm) aliejiniais dažais ant drobės

tapytas alegorinės tematikos paveikslas *Seserys* (kiti pavadinimai: *Dvi seserys*; *Lenkija ir Lietuva*). Jame pavaizduotos dvi susiglaudusias, galbūt gedinčios moterys (1 pav.). Jaunesnioji, laikanti pirštines, turėjo simbolizuoti Lietuvą, o vyresnioji, pasipuošusi skrybėlaite su vėjo plaištomu vualiu, bei rankoje laikanti knygą, – Lenkiją. Vėjo motyvas, kaip ir fone pavaizduotas kryžius, turbūt turėjo paryškinti abiejų šalių valstybingumo likimo dramatiškumą. Antrojo pasaulinio karo metais šis iškalbingas paveikslas dingo ir nerastas iki šiol.

Lietuviškų motyvų yra ir didesniuose V. Gersono piešinių cikluose, kuriais dailininkas dažnai iliustravo žurnalus ir leidinius, ir monumentalesniuose savarankiškuose tapybos darbuose. V. Gersonas ne tik iliustravo Vladislavo Sirokomlės (Władysław Syrokomla), Adomo Mickevičiaus (Adam Mickiewicz), Juozapo Ignoto Kraševskio (Józef Ignacy Kraszewski) ir kitų autorių veikalus – jis iš šių patriotinių, poetinių, kraštotyrinių ar istorinių tekstų, kurių nemažą dalį sukūrė su Lietuva susiję asmenys, sėmėsi įkvėpimo savo meninėms vizijoms.

Menine įtaiga, dramatišku charakteriu, dėmesiu detalėms su garsiausiomis J. Mateikos drobėmis galėtų rungtyniauti įspūdingas V. Gersono kūrinys Lietuvos istorijos motyvais – *Kęstutis ir Vytautas – Jogailos kaliniai*, sukurtas 1873 m. ir apdovanotas Vienoje vykusioje parodoje bei nulėmęs sprendimą Sankt Peterburgo dailės akademijoje dailininkui suteikti akademiko vardą (2 pav.). Aliejiniiais dažais ant drobės tapytas įspūdingų matmenų (251x356 cm) paveikslas vaizduoja 1382 m. rugpjūtį įvykusį dinastinio konflikto Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje įvykį, kai derėtis su Jogaila prie Trakų atvykę Kęstutis su Vytautu buvo suimti, o vėliau ir įkalinti. Kęstutis netrukus buvo nužudytas Krėvos pilyje, o Vytautui pavyko pabėgti į Vokiečių ordino žemes ir po kelerių metų permainingų kovų bei

santykių su pusbroliu Jogaila galop įsitvirtinti Lietuvos didžiojo kunigaikščio soste.

V. Gersono sukurtos kompozicijos *Kęstutis ir Vytautas – Jogailos kaliniai* kairėje pavaizduotas senyvas Kęstutis, iškėlęs į viršų ranką ir protestuojantis prieš Jogailos išdavystę. Tarp jo ir Jogailos suklupęs Vytautas, apsilvilkęs valdovui pritinkančios raudonos spalvos drabužiais ir tarsi kviečiantis Jogailą atsitokėti. Aplink Kęstutį su Vytautu susispietę jų šalininkai: vieni išsigandę, pasimetę ir liūdintys, kiti pasiruošę ryžtingai priešintis išdavystei ir bandymui įkalinti. Beveik kompozicijos centre, po baldakimu, pavaizduotas sostas ir nuo jo lipantis įgyvendinti savo planą prieš Kęstutį ir Vytautą ryžtingai nusiteikęs Jogaila. Kaire ranka jis laiko už prie juosmens kabančio kalavijo rankeną, apsilvilkęs jo valdovišką statusą pabrėžiančiais mėlynais drabužiais. Apie Jogailą susirinkę jo šalininkai, priešingai nei išsigandusi Kęstučio ir Vytauto palyda, nusiteikę ryžtingai ir demonstruoja, kad yra padėties šalininkai. Visa ekspresyvi ir dramatiška scena pavaizduota karo lauko palapinės fone.

Kitas įspūdingas su Lietuvos istorija ir praeities mitais bei lietuvių istorinėje atmintyje gyvybingais įvaizdžiais susijęs dailininko V. Gersono paveikslas – *Barboros Radvilaitės pasirodymas* (kiti pavadinimai: *Barboros šešėlis*; *Burtininkas Tvardovskis Žygimantui Augustui iškviečia Barboros Radvilaitės vėlę*), sukurtas 1886 m. (3 pav.). Aliejiniiais dažais ant drobės tapytas paveikslas taip pat didelių matmenų (281x189 cm). Jame vaizduojamas tiek istorijos šaltiniuose, tiek padavimuose užfiksuotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto sielvartas mirus mylimai antrajai žmonai Barborai Radvilaitei – lietuvių didikei, Lietuvos didžiojo etmono ir Vilniaus

2 pav. Voicechas Gersonas, *Kęstutis ir Vytautas – Jogailos kaliniai*, 1873.

3 pav. Voicechas Gersonas, *Barboros Radvilaitės pasirodymas*, 1886.

vaivados Jurgio Radvilos dukteriai, Lietuvos kanclerio, didžiojo etmono ir Vilniaus vaivados kunigaikščio Mikalojaus Radvilos Rudojo seriai. Barbora Radvilaitė mirė 1551 m. Krokuvoje, o jos palaikus Žygimantas Augustas, vykdydamas paskutinę velionės valią, palaidojo gimtinėje – Vilniuje. Žygimantas Augustas visą likusį gyvenimą gedėjo Barbaros, o Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų Vilniuje, kuriuose valdovas retai kur išvykdamas gyveno iki 1566 m., sienos buvo nuklotos juodu audiniu. Vėliau iki pat mirties Žygimantas Augustas keliavo tarp Tykocino, Knišino ir Varšuvos rezidencijų.

V. Gersono drobėje *Barboros Radvilaitės pasirodymas* pavaizduota istorinės tradicijos išsaugotos temos scena, kai gedinčio Žygimanto Augusto paliepiamu rūmų burtininkas Jonas Tvardovskis iškviečia mirusios Barbaros Radvilaitės vėlę ir ji neva labai tikroviškai pasirodo veidrodyje. Paveiksle rodoma, kaip nuo krėslo pašokęs Žygimantas Augustas tiesia rankas į veidrodyje išryškėjusį mylimosios atvaizdą, o priklupests J. Tvardovskis bando valdovui sutrukdyti, nes bandomas paliesti atvaizdas išnyks, o veidrodis gali skilti ir tai gali sukelti didelių bėdų.

Kompozicijos šonuose pavaizduoti išsigan-dę ir sumišę greičiausiai du valdovo pažai. Kurdamas šią kompoziciją V. Gersonas, matyt, rėmėsi tiek tuo metu sklidusiais pasakojimais, tiek A. Mickevičiaus ar J. I. Kraševskio literatūriniais kūriniiais. Beje, V. Gersonas taip pat iliustravo A. Mickevičiaus kūrinius, tarp jų ir *Poną Tadą*.

Paveiksle pavaizduota aplinka leidžia spėti, kad vaizduojama scena vyksta greičiausiai rūmų salėje. Ant vienos sienos pakabintas didelis veidrodis, kuris iš pradžių buvo uždengtas nutraukiamomis užuolaidomis. Ant grindų guli knyga (manoma, kad J. Tvardovskis buvo paršęs net dvi magijos knygas), iš indo kyla smilkalų dūmai, o Žygimantas Augustas pakilęs nuo prabangaus aksomu apmušto krėslo.

Beje, Vengruvo (Lenkija) Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo bazilikos zakristijoje, anot tradicijos, iki šiol saugomas, tiesa – nedidelis, skilęs veidrodis, siejamas su J. Tvardovskiu. Su šiuo magu buvo siejamas ir kitas veidrodis, saugotas Sandomiero (Lenkija) katedroje, o vėliau perkeltas į Diecezijos muziejų.

Manoma, kad Žygimantas Augustas tikrai galėjo pasinaudoti burtininko J. Tvardovskio paslaugomis ir bandyti dar bent kartą pamatyti

savo mirusią žmoną. Dalis tyrinėtojų teigia, kad šis įvykis galėjo nutikti apie 1569 m. Tokiu atveju Barbaros Radvilaitės vizija Žygimantui Augustui greičiausiai sietina su Knišino ar Tykocino rezidencijomis. Tačiau įvykio chronologija galėjo būti ir ankstesnė (1551–1566), susijusi su Žygimanto Augusto liūdesiu iškart po Barbaros mirties. Tuomet šis įvykis galėtų būti siejamas ir su Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencija Vilniaus Žemutinėje pilyje. Istoriniai šaltiniai liudija, kad joje buvo Tvardovskio bokštas. Istorinėje atmintyje susiformavusiame J. Tvardovskio asmenybės įvaizdyje susipynę tiek mitiniai velniui sielą pardavusio mago, tiek ir realiai egzistavusio Žygimanto Augusto burtininko elementai.

Žygimanto Augusto liūdesio ir gedulo dėl Barbaros Radvilaitės mirties tema V. Gersonui buvo gerai suvokiama ir asmeniškai, nes 1864 m. mirė jo mylima pirmoji žmona Kamilė (Kamila). Manoma, kad 1866 m. sukurtas paveikslas *Žygimantas Augustas našlys* (kitas pavadinimas – *Karaliaus liutnininkai*) buvo paties dailininko dvasinės būsenos netekus artimo žmogaus atspindys.

Vienas V. Gersono kūrinys, vaizduojantis labiau Lenkijos istorijai aktualų faktą, turi ir ryškų lietuvišką motyvą. Tai šiandien Lenkijos valstybės pradžios muziejaus (Gnieznas) nuolatinėje ekspozicijoje rodomas monumentalus (325x630 cm), panoraminis ir spalvingas paveikslas *Lenkų belaisvių sugrįžimas iš lietuvių nelaisvės* (kitas pavadinimas – *Karalienės Aldonos kraitis* arba tiesiog *Karalienės kraitis*) (4 pav.). 1894 m. nutapytoje drobėje vaizduojami nelaisvės Lietuvoje išvarginti, tačiau išlaisvinimu

4 pav. Voicechas Gersonas, paveikslo *Lenkų belaisvių sugrįžimas iš lietuvių nelaisvės* fragmentas – Lenkijos karalaitis Kazimieras ir Lietuvos princesė Aldona, 1894. Varšuvos nacionalinio muziejaus depozitas Lenkijos valstybės pradžios muziejuje Gniezne.

besidžiaugiantys į Lenkiją grįžtantys per lietuvių ir lenkų kovas bei dažnus antpuolius į nelaisvę paimti lenkai. Paveikslo dešinėje, ant kalvelės greta kryžiaus, pavaizduota raitų valdovų pora – tai Lenkijos karaliaus Vladislavo Lokietkos sūnus, vėlesnis šalies karalius Kazimieras Didysis bei jo nuotaka – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino duktė Aldona, gavusi Onos krikšto vardą.

1325 m. tarp Lenkijos karaliaus Vladislavo Lokietkos ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino buvo sudaryta taika, ją tradiciškai turėjo sutvirtinti abiejų šalių valdovų vaikų vedybos. Taip lietuvių princesė ištėkėjo už būsimojo lenkų karaliaus. Kaip teigia kiek vėlesni šaltiniai, taikos ir vedybų proga Gediminas su į Lenkiją vykstančia dukterimi Aldona leido grįžti ir Lietuvoje kalintiems lenkų belaisviams, jų galėjo būti net apie 24 tūkstančius. Taigi, grįžtantys lenkų belaisviai buvo tarsi princesės Aldonos kraitis. Vedybomis sustiprinta Lietuvos ir Lenkijos taika leido kelerius metus bendromis jėgomis sėkmingai kovoti su Vokiečių ordino agresija. Žvelgiant iš istorijos perspektyvos, šis V. Gersono užfiksuotas bene pirmasis Lietuvos ir Lenkijos suartėjimo įvykis galėjo būti vėlesnių valstybių sąjungų ir unijų pranašas.

V. Gersono kūriniuose greta gausių senosios Lenkijos istorijos siužetų užfiksuoti ir bendri Lietuvos bei Lenkijos, arba Abiejų Tautų Respublikos, istorijos įvykiai (pavyzdžiui, Jono Sobieskio atsisveikinimas su šeima prieš 1683 m. Vienos išlaisvinimą), taip pat bendros istorijos aktualijos (pavyzdžiui, Vokiečių ordino agresija).

Iš smulkesnių V. Gersono kūrinių, primenančių Lietuvą, jos praeitį, paveldą ir istorines

6 pav. Voicechas Gersonas, *Prie Vilniaus esančios Trakų pilies griuvėsiai*, 1855.

asmenybes, galima trumpai paminėti kartais litografijomis paverstus piešinius, vaizduojančius XVI–XVIII a. istorines asmenybes: Lietuvos didįjį etmoną ir Vilniaus vaivadą kunigaikštį Kristupą Radvilą, Lietuvos lauko etmoną Stanislovą Mykolą Ernestą Denhofą (Dönhoff), Lietuvos lauko etmoną, pakanclerį ir Vilniaus vaivadą kunigaikštį Mykolą Kazimierą Radvilą (5 pav.), kitus Lietuvos didikus, taip pat Vilniaus krašto, Suvalkijos ir Polocko žemės gyventojus, apsirengusius šiems kraštams būdingais drabužiais. Religinės tematikos kūriniuose V. Gersonas kartais vaizduodavo ir su Lietuva susijusius šventuosius, krašto globėjus, tokius kaip šv. Jurgis ar šv. Kazimieras.

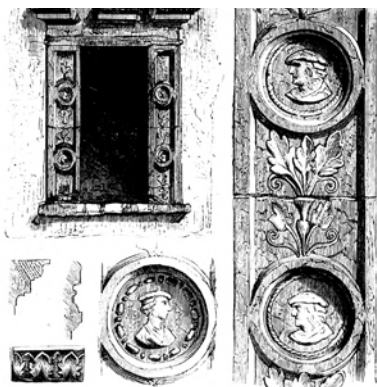
Nedidelio formato (44x41 cm) aliejumi ant tektūros (grubaus popieriaus) tapytame darbe V. Gersonas, 1855 m. keliaudamas po Lietuvą, užfiksavo vieną svarbiausių senosios Lietuvos valstybės paveldo objektų – romantiškus Trakų Salos pilies griuvėsius (6 pav.). Šiandien šis kūrinys reikšmingas kaip istorinės ikonografijos šaltinis. Greičiausiai per tą pačią kelionę dailininkas pieštuku, akvarele ir guašu popieriuje (21,5x27,3 cm) įamžino ir Vilniaus krašto gyventojų susitikimo kelyje iš Trakų į Vilnių

5 pav. Voicechas Gersonas, *Heinrichas Ašėnbrenneris, Mikolas Kazimieras Radvila*, XIX a. II p.

7 pav. Voicechas Gersonas, *Susitikimas kelyje iš Trakų į Vilnių*, 1855 (?).

8 pav. Voicechas Gersonas, Kauno namo lango keraminė apdaila, prieš 1871.

9-10 pav. Keraminės langų apdailos plokštės su Ferdinando I Habsburgo ir Onos Jogailaitės atvaizdais, XVI a. I p.-vid.

sceną (7 pav.).

Dar vienas svarbus senojo Lietuvos kultūros ir meno paveldo šaltinis yra V. Gersono užfiksuoti Kauno Rotušės aikštės kampe stovinčio vadinamojo Karališkojo namo, arba Bonos Sforcos kunigaikštiškųjų rūmų, fasado puošybos elementai – greičiausiai XVI a. pirmoje pusėje ir viduryje sukurti ir iki XIX a. iš dalies savo vietoje išlikę lango apvadais iš išpūdinių renesansinių terakotos plokščių su reljefiniais valdovų atvaizdais medalionuose ir stilinga augaline ornamentika. Manoma, kad dailininkas šiuos išskirtinius puošybos elementus Kaune įamžino čia lankydamasis XIX a. 7 deš., o 1871 m. jo piešinys buvo paskelbtas iliustruotame savaitiniame žurnale (8 pav.). Publikacijoje paminėta, kad tokiais dekoratyvinėmis plokštėmis buvo papuoštas ne vienas (tarsi būtų erkeris), bet du ar trys statinio langai. Šį teiginį patvirtina ir neseniai atlikti Kauno rūmų architektūriniai tyrimai, mat keraminių langų apvadų apdailos elementų rasta mažiausiai trijų langų nišose. XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje keraminės plokštės buvo išmontuotos, pastato fasadai supaprastinti. Džiugu, kad V. Gersono piešinyje užfiksuotos keraminės langų apvadų apdailos plokštės, vertinamos kaip svarbūs Renesanso epochos dailės kūriniai, nebuvo sunaikintos. Šiandien jos saugomos Nacionaliniame Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejuje Kaune (2 vienetai) (9-10 pav.) ir Varšuvos nacionaliniame muziejuje (1 vienetas) (10 pav.). Plokščių centre sukomponuotuose apskrituose medalionuose greičiausiai pavaizduoti istoriniai asmenys: Šventosios Romos imperatorius, Čekijos, Vengrijos ir Kroatijos karalius Ferdinandas I Habsburgas bei jo žmona Ona Jogailaitė, Vengrijos ir Čekijos karaliaus Vladislovo Jogailaičio (Lietuvos ir Lenkijos valdovų Aleksandro, Žygimanto Senojo, taip

pat šv. Kazimiero brolio) duktė. Beje, Ferdinando ir Onos dvi dukterys – Elžbieta ir Kotryna – vėliau buvo ištektintos už artimo giminaičio Žygimanto Augusto.

Pats svarbiausias, monumentaliausias, išraiškingiausias ir turiningiausias dailininko V. Gersono kūrinys lietuviškais motyvais neabejotinai yra monumentali drobė *Lietuvos krikštas* (1889). Tarpukario Lietuvoje, gana tiesmukai pasinaudodamas šiuo V. Gersono paveikslu kaip pirma-vaizdžiu, Lietuvos krikšto siužetą savo drobėje (iki šiol saugoma Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje) lituanistiniais akcentais papildė ir sceną nuspalvino dailininkas Ignotas Rudolfas. Tas iškalbingas *Lietuvos krikšto* „kopijavimo“ faktas ir jubiliejiniais 1930 m. Kaune išleistame albume *Lietuvos praeities vaizdai* paskelbtos dvi V. Gersono paveikslų *Lietuvos krikštas* (pavadintas *Lenkų apaštalai Lietuvoje*) (žurnalo ketvirtasis viršelis) ir *Kęstutis ir Vytautas – Jogailos kaliniai* (pavadintas *Kęstučio suėmimas*) reprodukcijos liudija V. Gersono kūrybos reikšmę ir lietuvių istorinės savimonės ugdymui, taip pat dailininko kūrybos istorine tematika žinomumą ir aktualumą Lietuvoje.

V. Gersono kūryboje galima rasti ir daugiau lietuviškų atspindžių. Tačiau ir šios kelios pastabos leidžia susidaryti pirminį išpūdį, kad šis dailininkas, nors ir neturėjo kilmės nulemtų sentimentų, pagarbiai ir atidžiai žiūrėjo į Lietuvos praeitį, paveldą, žmones, sėmėsi kūrybinio įkvėpimo idėjų ne tik iš Lenkijos, bet ir iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos siužetų. Savo kūryba jis prisidėjo prie Abiejų Tautų Respublikos tradicijos įpėdinių bendrystės pajautos stiprinimo, istorinės atminties išsaugojimo, svarbių paveldo objektų raidos dokumentavimo, gamtovaizdžių ir žmonių įamžinimo. Todėl V. Gersono kūryba svarbi ir lituanistiniu požiūriu.

Eimantas GUDAS

VOICECHO GERSONO PAVEIKSLAS *LIETUVOS KRIKŠTAS:* REALYBĖ IR FIKCIJA

Jau nuo XIV a. Lietuva ir lietuviai priklauso krikščioniškai Vakarų (Europos) civilizacijai. Šiame straipsnyje nebus gilinamasi į šios civilizacijos transformacijas XX a. antroje pusėje–XXI a., tačiau Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose surengta išskirtinė XIX a. lenkų dailininko Voicecho Gersono (Wojciech Gerson) paveikslo *Lietuvos krikštas* (1889) paroda suteikia puikią galimybę 630-ųjų Lietuvos krikšto metinių proga permąstyti Lietuvos, kaip neatsiejamos Vakarų krikščioniškosios civilizacijos dalies, praeitį, dabartį ir ateitį, taip pat Lenkijos vaidmenį Lietuvos istorijoje. Šiame straipsnyje daugiau dėmesio bus skiriama Lietuvos krikšto aplinkybių istorinės realybės ir V. Gersono

paveikslo meninės vizijos santykiui.

1387 m. Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jogailos (1, 2 pav.) įvykdytas Lietuvos krikštas ilgiems šimtmečiams Lietuvą įvedė į katalikišką Europos šalių šeimą ir lotyniškojo Vakarų pasaulio civilizacinę erdvę, suteikė Lietuvos visuomenei pagrindus, ant kurių stovi krikščioniškoji civilizacija: romėnų teisę, graikų filosofiją ir žydų religinį palikimą. Lietuvos krikštas atnešė pamaldumą, artimo meilės suvokimą, miestų kultūrą, riterių etosą ir gerokai į rytus pastūmė Vidurio Europos rytinę ribą. Lenkijos ir Lietuvos unijos sujungtos žemės Europoje daug šimtmečių buvo vadinamos *Antemurale Christianitatis* – krikščionybės bastionu. Net kelių epochų europiečiai su Romos popiežiais priešakyje Lenkiją ir Lietuvą matė kaip katalikiškų tautų gynybinę sieną, narsiai ginančią katalikišką Europą nuo pagonybės relikty, protestantizmo plėtros, ateizmo sklaidos, stačiatikių rusų įtakos, musulmonų totorių ir turkų grėsmės. Pačių lenkų ir lietuvių, kaip katalikybės bastiono, savivoka laikui bėgant keitėsi, bangavo – tai aukštėjo, tai žemėjo. Viena epochų, kai šio pobūdžio savivoka buvo gana aukšta, yra XIX amžius. Tuo metu Lenkijos ir Lietuvos žemės, pasidalytos katalikybei nepalankių stačiatikiškos Rusijos ir protestantiškos Prūsijos, tapo ta erdve, kurios gyventojai iš esmės susitelkė į katalikybės gynimą ir per savo priklausymą katalikiškai civilizacijai skatino vieną kitą kovoti už laisvę ir valstybingumo susigrąžinimą. Katalikų Habsburgų dinastijos valdomoje Galicijoje (Lvovas, Krokuva) Lenkijos ir Lietuvos kultūrinis palikimas buvo gerbiamas,

1 pav. Lietuvos krikštytojo, Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo (aukščiausiojo) kunigaikščio Jogailos (1377–1381, 1382/1386–1434) portretas, sukurtas remiantis valdovo amžininkų nutapytos Liublino pilies bažnyčios freskos pirmavaizdžiu, XVII a. pab.

2 pav. Jogailos žmona, Lenkijos karalienė ir Lietuvos aukščiausioji kunigaikštienė Jadvyga (1373/1374?–1399). Jos pasiaukojimas ir nuopelnai Lietuvos christianizacijai buvo vienas svarbiausių argumentų 1997 m. ją paskelbti katalikų šventąja. Paveikslo Jogaila ir Jadvyga atkuria Krokuvos universitetą fragmentas, Tomazas Dolabela (?), XVII a. I p.

3 pav. Paveikslo Lietuvos krikštas kompozicijos centras – krucifiksas. Po kryžiumi stovi Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila, jam po kojomis numesti stabai. Už Jogailos vaizduojamas vyskupas, pasipuošęs iškilmių drabužiais.

4 pav. Paveikslo Lietuvos krikštas fragmentas – Jogailos žmona karalienė Jadvyga. Šalia jos, tikėtina, sėdi Vytauto žmona Ona.

o dėl autonomijos katalikiška lenkakalbė kultūra XIX ir XX a. sandūroje tiesiog suklestėjo. Rusijos imperijoje atsидūrusiose Lenkijos ir Lietuvos žemėse (Varšuva, Vilnius, Gardinas, Minskas, Kijevas) katalikiškosios civilizacijos atstovams buvo kur kas sunkiau. Suvaržius politines ir religines katalikų galias, išliko tam tikra saviraiška kultūros srityje. Didelę reikšmę skleidžiant ir ugdant patriotiškumą įgijo monumentalioji dailė.

Tarp XIX a. monumentaliosios katalikiškosios patriotinės dailės kūrėjų Rusijos okupuotose Lenkijos ir Lietuvos žemėse bene pats svarbiausias buvo tapytojas Voicechas Gersonas (g. 1831 Varšuvoje, m. 1901 Varšuvoje). Rusijos imperijos valdomoje Varšuvoje kūręs V. Gersonas turėjo panašų statusą, kokį Austrijos Krokuvoje turėjo Janas Mateika (Jan Matejko). Kadangi buvo akademinės dailės atstovas, savo kūryboje pateikė nuorodų ir į Lietuvos žemių istoriją, kultūrą bei paveldą. V. Gersono lietuviškame kūrybos segmente labai svarbi Lenkijos, kaip katalikybės skleidėjos ir gynėjos, tema.

V. Gersono gyvenamuoju laikotarpiu Rusijos imperijos gyventojai (tiek stačiatikiai, tiek ir katalikai) tarp katalikybės ir lenkybės dažniausiai dėdavo lygybės ženklą. Bendra Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tradicija buvo vadinama tiesiog Lenkijos tradicija, o bundantis ir kalba, bet ne religija ar priklausomybė monarchui besiremiantis lenkų nacionalizmas į Lietuvos paveldą ėmė vis labiau žiūrėti kaip į Lenkijos paveldo dalį. Tokį požiūrį dažniausiai palaikė ir Rusijos imperijoje dirbę katalikai istorikai, jie nepakankamai kritiškai rėmėsi simpatijų Lietuvai ir Jogailai nejautusio Jono Dlugošo (Jan Długosz) XV a. kronikose pateikta koncepcija. Akivaizdu, kad J. Dlugošo parengtas

Lietuvos krikšto aprašymas padarė lemiamą įtaką ir V. Gersono pasirinktai paveikslo *Lietuvos krikštas* meninei programai – jame Lenkija vaizduojama kaip Lietuvos krikštytoja. Tačiau 1387 m. realybė gerokai skyrėsi nuo XIX a. visuomenės vaizdinio, paremto J. Dlugošo fikcijomis pagražinta istorija.

Pirmiausia atidžiai pažvelkime į V. Gersono paveikslo *Lietuvos krikštas* istoriją, jo meninę visumą ir detales (3 pav.).

Šis su Lietuvos krikšto 500 metų jubiliejumi (1887) susijęs kūrinys buvo baigtas 1889-aisiais. Paveikslas turėjo dar labiau aktualinti okupuotų lenkų ir lietuvių žemių gyventojų tarpusavio saitus, senosios bendros valstybės atminimą, neleisti užgesti patriotizmo gaisrams po 1863 m. skaudžiai pralaimėto sukilimo. Vos baigtas šis kūrinys V. Gersonui pelnė sidabro medalį Pasaulinėje parodoje Paryžiuje. 1890 m. paveikslas buvo išvežtas į JAV ir rodytas parodoje Los Andžele. Vėliau kūrinio originalas dingo. Dėl šios priežasties paveikslas nebuvo pakankamai tyrinėtas istorikų ir šiandien tebelaukia išsamesnių studijų. Šio straipsnio tikslas nėra nuodugnai išnagrinėti šį kūrinį, greičiau siekiama inicijuoti jo detalesnę analizavimą ir interpretavimą. Tik prieš kelis dešimtmečius V. Gersono paveikslas buvo rastas JAV. Jį įsigijo turtingos kolekcijos savininkai – vyras ir žmona Zbignevas (Zbigniew Porczyński) ir Janina Porčynskiai (Janina Porczyńska). 1987 m. lapkričio 5 d. savo 450 Europos dailės kūrinių kolekciją jiedu padovanojo Lenkijos katalikų bažnyčiai – Varšuvos arkivyskupijos muziejui. Nuo 1989 m. kolekcija rodoma Porčynskių fondo Jono Pauliaus II kolekcijos muziejuje. Tarp Porčynskių Katalikų bažnyčiai dovanotų kūrinių yra daug paveikslų, liudijančių Lenkijos buvimo katalikybės bastionu faktą. V. Gersono *Lietuvos krikštas* – vienas

5 pav. Paveikslo Lietuvos krikštas fragmentas – lenkų ir lietuvių bajorų broliavimasis. Šalia bajorų sėdintis senolis, rodantis berniukui knygą, gali būti pats Jonas Dlugošas arba Lenkijos kancleris Zaklika.

6 pav. Paveikslo Lietuvos krikštas fragmentas – naujakrikščiai baltais drabužiais.

iš jų. 1988 m. Porčynskiai jį padovanojo Varšuvos Šv. Jono katedrai, tačiau dėl didelių matmenų jį buvo sunku pakabinti šventovėje, todėl paveikslas buvo perkeltas į Varšuvos Porčynskių muziejaus Gersono salę ir tapo pagrindiniu ekspozicijos akcentu.

Kaip jau minėta, V. Gersono *Lietuvos krikštas* išsiskiria imponantiškais matmenimis: apie 6,91 ir 3,65 metro. Paveikslas iš esmės yra monochrominis (vyrauja įvairūs rudos atspalviai), nors tokie dideli matmenys tokiems paveikslams nebuvo būdingi. Iš pirmo žvilgsnio *Lietuvos krikštas* gali sudaryti išplėto eskizo įspūdį. Jis tapytas ant lino drobės aliejiniais dažais *en grisaille*, jo koloristinis efektas labai monochrominis ir tamsus, todėl kūriniui eksponuoti reikalingas kiek intensyvesnis apšvietimas. Paveiksle gausu įvairių scenų ir ikonografinių akcentų, tačiau čia aptarsiu tik svarbiausius jų.

V. Gersono *Lietuvos krikštas* – panoraminis paveikslas. Jame nutapytos kelios scenos, įstabūs gamtos vaizdai ir net 70 žmonių figūrų. Paveikslo kompozicijos centre – krucifiksas, daugiau nei dviejų žmogaus figūrų aukščio lotyniškasis kryžius su išraiškinga nukryžiuoto Jėzaus Kristaus figūra (4 pav.). Dievo Sūnaus galva palenкта žemyn, akys tarsi žvelgia į lietuvių tautą. Krucifiksą laiko prabangiais darbužiais apsirengęs asmuo, kryžiaus slėgio nuvargintu veidu jis taip pat žvelgia į lietuvių minią.

Po kryžiumi tvirtai ant žemės stovi Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila. Plačiai gestikuliuodamas lietuvių miniai jis greičiausiai aiškina Tikėjimo tiesas ir kaire ranka rodo į Nukryžiuotąjį. Po kryžiumi ir Jogailai po kojomis suguldyti pagonių stabai. Už Jogailos stovi ir į po baldakimu susirinkusius valdovo artimuosius žvelgia vyskupas,

pasipuošęs iškilmių drabužiais, su mitra ir pastoralu – krikščionių Ganytojo ženklu. Į kairę nuo Jogailos sosto sėdi jo žmona, Lenkijos karalienė ir Lietuvos aukščiausioji kunigaikštienė Jadvyga (5 pav.). Paveiksle ji gal kiek pasendinta, su karūna ir prabangiu nuometu, apsisiautusi baltą šermuonėlių kailių apsiaustą su juodomis šermuonėlių uodegėlėmis. Jadvygos suknelės kraštą bučiuoja, tad pagarbą ir ištikimybę išreiškia, naujai pakrikštytas baltu vilnoniu drabužiu vilkintis lietuvis. Šalia didikas laimina kitą naujakrikštį, vilkintį tokį patį drabužį. Baltas krikštijamojo drabužis – tai tyrumo, tikėjimo ir nuodėmių atleidimo simbolis. Šalia Jadvygos sėdi prabangiais drabužiais pasipuošusi moteris. Kadangi ji nesilaiko atstumo nuo valdovės ir dėvi nuometą, vadinasi, yra valdoviško kraujo kunigaikštienė. Greičiausiai kurio nors Gediminaičių dinastijos sritinio kunigaikščio žmona. Tikėtina, kad tai Jogailos pusbrolio Vytauto žmona Ona. Jai už nugaros stovi ir su ja familiariai bendrauja vyriškis su kunigaikščio karūna. Tai gali būti Vytautas ar kuris nors Jogailos brolis – Skirgaila, Karigaila, Vladimiras ar kuris kitas. Toliau pagariu atstumu už Jadvygos ir Jogailos rikiuojasi prabangiais šalmais pasipuošę riteriai, kariai, pažas su plunksna puošta kepure, rūmų dama, dvasininkai su kepurėmis.

Baldakimo, kuriame sėdi Jadvyga su giminaitė, galinę sieną puošia du herbai: Lenkijos Karalystės Erelis su karališka karūna ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vytis su didžiojo kunigaikščio karūna.

Baldakimo kairėje vaizduojama lenkų ir lietuvių bajorų broliavimosi scena (6 pav.). Dešinėje stovintis lietuvių bajoras dengiasi galvą skydu, o į priešais stovinčius lenkus žvelgia įtariai, piktokai. Šalia jo stovintis lietuvių bajoras su kardu už diržo,

7 pav. Ignatas Rudolfas, *Lietuvos krikštas*, XX a. 3 deš.

8 pav. Janas Mateika, *Lietuvos krikštas*, 1888.

taip pat įtariai ir rūsčiai žvelgdamas, spaudžia dešinę lenkų bajorui virš, manytina, Horodlės unijos dokumento su antspaudais, kurį prilaiko mažametis tarnas. Kitapus dokumento stovintis ir lietuvių bajorui ranką spaudžiantis lenkų bajoras laikosi oriai, jo veido mina pabrėžtinai abejinga. Aplink stovintys lenkų ir lietuvių bajorai irgi nerodo džiaugsmo. Šalia bajorų sėdintis inteligentiškas senolis rodo berniukui knygą. Galbūt tai pats J. Dlugošas arba Lenkijos kancleris Zaklika. Greta senolio padėtas arbaletas – vienas bajorų luomo ženklų, knyga ir prabangi skrynelė, ant jos – prabangus varstomas altorėlis (tripitikas) su Švč. Mergelės Marijos atvaizdu. Tikėtina, kad tai lenkų dovanos lietuvių bajorams, rodančios Viduramžių Europos knygų kultūros ir su ja glaudžiai susijusios religijos bei bažnytinio meno tradicijos plėtrą į pagonišką, ne tokią civilizuotą Lietuvą.

Virš Horodlės bajorų grupės plazda dvi vėliavos su tarp Lenkijos bajorų populiariais ir jų po Horodlės unijos tarp Lietuvos bajorų išplatintais herbais – *Leliwa* ir *Topór* (Kirvis). Lelivos herbą Horodlėje adopcijos būdu gavo lietuvių bajoras Manvydas, Kirvio herbą – Butrimas. Dešiniau nuo Horodlės bajorų tolyn nuo baldakimo ir nekrikštų minios pro bajorus eina trys naujakrikščiai baltais drabužiais: senukas ir dvi moterys (7 pav.). Jų povyzos bajoriškos, veidai sudvasinti, kupini palaimos, sumišusios su lengvu įtarumu. Šalia stovintys nepakrikštyti bajorai į juos žvelgia su pagarbia baime. Čia pat pavaizduoti kiti lietuvių bajorai suklaupę ir apsikabinę per pečius šnabždasi, kiti sudėję rankas meldžiasi, tretį dengiasi akis nuo Kristaus šviesos. Kai kurie lietuviai, dviprasmiškai suklaupę prieš Kristų, žvelgia į pagonių stabus. Valstiečiai, atėję į krikšto iškilmes su šunimis ir kitais gyvūnais, sutrikę kelia rankas į dangų ir tarsi nežino, kaip tai daryti, arba nesuvokia, kam to reikia. Jų žvilgsniai daugiausia liūdni, įtarūs. Lietuvių minioje nemažai diskutuojančiųjų ir susimąsčiusiųjų. Kai kurie žiūri vieni į kitus ir svarsto, ką daryti.

Dešiniajame apatiniame paveikslo kampe numestas dar vienas stabas. Šalia jo stovintis lietuvis prašo ant žirgo sėdinčio rūstaus bajoro pagalbos. Priešais bajoro arklių einantis susikūprinęs žmogus tarsi skatina nepriimti krikščionybės ir simbolizuoja dalies visuomenės nepritarimą krikštui. Lietuvių valstietės paveiksle daugiausia liūdnos, įtarios. Panoramos tolumoje matyti stovintis kryžius ir krikštijimas užpilant šventinto vandens.

Apibendrinant galima tarti, kad V. Gersono paveikslo legenda galėtų skambėti taip: Lenkija (Jadvyga, bajorai, įvairaus rango dvasininkai) ir jos karalius (kartu ir Lietuvos didysis kunigaikštis) Jogaila krikštija tamsią, įtarią, abejojančią, nenoromis naują tikėjimą, civilizaciją ir aukštąją Europos dvasinę bei materialinę kultūrą priimančią Lietuvą. Toks požiūris į Lietuvos krikštą labai būdingas J. Dlugošui ir juo besiremiančiai XIX a. nacionalizmo epochoje ugdytai lenkų visuomenei. V. Gersono paveikslas akivaizdžiai demonstruoja civilizacinę Lenkijos misiją Lietuvoje.

Lenkijos misiją krikštijant Lietuvą atskleidžia ir dar du panašūs V. Gersono paveikslo, taip pat daugiau ar mažiau paremti J. Dlugošo suformuota istorine koncepcija. Pirmasis – tai „lituanizuota“ ir kūrybiškai suprimityvinta V. Gersono paveikslo „replika“, jos autorius – XX a. 3 deš. Kaune dirbęs dailininkas Ignatas Rudolfas (8 pav.). Pagrindiniai paveikslų skirtumai susiję su bandymu reabilituoti Lietuvą: I. Rudolfo paveiksle matyti daugiau ir įvairesnės Gediminaičių heraldikos (ne tik Vytis, bet ir Dvigubas kryžius), už Jadvygos giminaitės neabejotinai stovi Vytautas, o vietoj V. Gersono pavaizduotos laukinės Lietuvos gamtos – kraštovaizdis su šalia upės stovinčiais imponantiškais mūriniais statiniais. Antrasis V. Gersono *Lietuvos krikšto* giminaitis – tai ta pačia proga metais anksčiau (1888) baigtas garsiojo J. Mateikos paveikslas (9 pav.). Jis dar detaliau vaizduoja Lietuvos krikštą pagal J. Dlugošo schemą. Šis paveikslas svarbus

dar ir tuo, kad gali padėti identifikuoti figūras V. Gersono paveiksle. J. Mateikos paveikslo kompozicija nutapyta sugriautos Perkūno šventovės ir pagonių šventosios giraitės pakraščio fone. Ant altoriaus – triptikas su Aušros vartų Švč. Mergelės Marijos atvaizdu, į kurį žvelgia Jadvyga, rankose laikanti mišių taurę – dovaną pirmajam Vilniaus vyskupui pranciškonui Andriui. Prie Jadvygos sėdi Jogaila, jis įteikia pastoralą prieš jį klūpinčiam Andriui. Tai leidžia kelti hipotezę, kad V. Gersonas Jogailai už pečių pavaizdavo būtent vyskupą Andrių. Tačiau J. Mateika neapsiriboja vienu vyskupu – savo kūrinyje, remdamasis J. Dlugošo kronika, jis pavaizdavo ir Gniezno arkivyskupą (reikia turėti omenyje, kad XV-XVIII a. Vilniaus vyskupija priklausė būtent Gniezno metropolijai) Bodzantą, Krokuvos vyskupą Joną Radlicą (Jan Radlica), vyskupą Joną Kropidlą (Jan Kropidło). J. Mateika pavaizdavo ir kunigaikščius – Jogailos brolius – Vygantą, Vladimirą, Kaributą, Švitrigailą, Karigailą, Skirgailą bei pusbrolių Vytautą, kuriuos krikštijant Lietuvą buvus Vilniuje tikino J. Dlugošas. Dėl panašios priežasties J. Mateika pavaizdavo ir Lenkijos didikus. Tai pakamaris Jaska iš Tarnuvo (Jaško z Tarnowa), Poznanės vaivada Bartošas Vezenborgas (Bartosz Wezenborg), Sončo kaštelionas Kristinas iš Kozeglovų (Krystyn z Kozichgłów), pakamaris iš Moskoževo, taip pat Mazovijos kunigaikštis Zemovitas ir kancleris Zaklika. Nemažai šių asmenų gali būti pavaizduota ir V. Gersono paveiksle *Lietuvos krikštas*.

O dabar reiktų kiek nutolti nuo meninių vizijų ir pažvelgti į Lietuvos krikšto aplinkybių istorinę realybę. Jogailos valdymo pradžioje, XIV a. antroje pusėje, pagoniškų valstybių Europoje jau nebuvo likę, išskyrus Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Lietuvos atskirtis ir politinis, socialinis bei kultūrinis atsilikimas vis labiau ryškėjo. Pradedant XIII a. viduryje valdžiusiu Mindaugu, Lietuvos valdovai turėjo suvokti krikšto būtinybę. 1251 m. įvykęs Mindaugo krikštas ir katalikiškas karūnavimas ilgalaikių padarinių neturėjo. XIII a. pagonių lietuvių valdovai dar nebuvo verčiami krikštytis, tačiau vis didėjanti Vokiečių ordino galia ir katalikiškos Europos užsidegimas per Ordiną pakrikštyti paskutinę Europos pagonių valstybę kėlė grėsmę Lietuvos valstybės išlikimui. Krikštytis bandė didieji kunigaikščiai Gediminas, Algirdas, Kęstutis, tačiau vis sutrukdydavo arba didelis pavaldinių pasipriešinimas, arba prisirišimas prie pagoniškų vertybių. Vis dėlto tai netrukdė pagoniškoje Lietuvoje apsigyventi katalikams pirkliams, amatininkams, vienuoliams. Žinoma,

jog pasitaikydavo, kad Lietuvos valdovai pasmerkdavo myriop vietinei santvarkai besipriešinančius pranciškonus (tai primena Trijų Kryžių kalno monumentas), tačiau su pranciškonų kankinyste susiję stebuklai vis daugiau pagonių lietuvių vertė dar iki oficialaus valstybės krikšto tapti krikščionimis. Pagonybė Lietuvoje patyrė nuopuolį, primityvoka politeistinė religija nebepatenkino lietuvių dvasinių poreikių, todėl pažangesnės religijos paieškos buvo vis aktualesnės.

Naujos kartos valdovas Jogaila beveik nuo pat įžengimo į sostą dienos aiškiau nei protėviai suvokė krikšto reikšmę ir prasmę. Krikštytis Jogaila galėjo trimis būdais: paklausyti motinos patarimo ir priimti stačiatikių krikštą iš Rusios, katalikų krikštą iš Vokiečių ordino arba katalikų krikštą iš Lenkijos. Stačiatikiu tapti Jogaila nematė reikalo, nes lietuvių diduomenė į stačiatikius rusėnus žvelgė kaip į pavaldinius, mat ortodoksų tikėjimas jų neapgynė nuo lietuvių ekspansijos. Taip pat Jogaila puikiai suvokė, kad stačiatikių krikštas menkai padidins pasitikėjimą Vakarų Europoje. O krikštas iš Vokiečių ordino galėjo susilpninti Lietuvos valstybės suverenumą. Teliko Lenkija.

Išnykus Lenkijos valdančiosios Piastų dinastijos pagrindinės šakos vyriškajai linijai, Lenkijos karaliene 1384 m. tapo vienuolikmetė Piastų palikuonė Jadvyga Anžu. Labai jaunai merginai netiko būti vienintele valdančiąja karaliene, todėl iš karto pradėta ieškoti jai vyro, kartu tapsiančio ir Lenkijos karaliumi. Lenkijos didikai pasirinko pagonį Lietuvos didįjį kunigaikštį Jogailą, mat tikėjosi per šį „laukinį“ valdovą į Lenkijos valdžią patraukti Lietuvą. 1385 m. rugpjūčio 14 d. buvo sudarytas Krėvos aktas: Jogaila pasižadėjo krikštytis, pakrikštyti Lietuvą ir prišlieti ją prie Lenkijos. Netrukus Jogaila nuvyko į Lenkijos sostinę Krokuvą ir kartu su broliais kunigaikščiais Švitrigaila ir Karigaila bei pusbroliu Vytautu 1386 m. vasario 15 d. buvo pakrikštytas Vladislovo vardu, vasario 18 d. Vavelio katedroje sutuoktas su Jadvyga, o kovo 4 d. karūnuotas Lenkijos karaliumi. Vėliau su didele palyda išvyko krikštyti Lietuvos.

Kaip ir kada vyko Lietuvos krikštas, istorikai nesutaria iki šiol, bet išsami nuomonių ir koncepcijų analizė nėra šio straipsnio tikslas. Reikia atkreipti dėmesį tik į kelis esminius momentus. Lietuvos krikštas prasidėjo 1387 m. pradžioje Vilniuje. Akivaizdu, kad panašiu metu Jogaila įsakė iškirsti šventąsias giraites, užmušti garbinamus žalčius, užgesinti ugnį Šventaragio slėnio ir kituose aukuruose. 1387 m. vasario 22 d. Jogaila parašė raštą ir palie-

pė „visus abiejų lyčių lietuvius, bet kurio luomo ir padėties, mūsų valdžioje esančius Lietuvoje ir Rusioje, vesti, patraukti, pašaukti ir net jėga atversti į katalikų tikėjimą ir paklusnumą Šventosios Romos Bažnyčiai“. Nors Vilniuje jau buvo kelios pranciškonų ir dominikonų bažnyčios, Jogaila Šventaragio slėnyje įsakė pastatyti Šv. Stanislovo ir Vladislovo bažnyčią – ji turėjo tapti katedra. Katedros patronais neatsitiktinai pasirinkti Lenkijos dangiškieji globėjai, kad taip Lenkija ir Lietuva būtų tvirčiau surištos religiniais ir kultūriniais saitais. Europoje buvo dažna praktika, kai krikštijamame krašte skleidžiamas krikšto iniciatyvą parodžiusioje šalyje svarbiausių šventųjų kultas.

Apie krikšto Vilniuje vyksmą žinoma beveik tik iš J. Dluogošo, todėl informacija yra tikrintina ir kartais abejotina. J. Dluogošas rašė, kad masinis krikštas vyko Vilniaus pilies teritorijoje, šalia Vilnios upės senosios vagos. Neįtikėtina, kad įvairių luomų lietuviai būtų kviešti krikštytis vienu metu, kaip tai pavaizduota V. Gersono paveiksle. Reikia manyti, kad pirmiausia, 1387 m. vasarį-kovą, buvo sukviesti ir pakrikštyti kunigaikščiai ir bajorai, vėliau – Vilniaus miestiečiai, o paskutiniai – paprasta liaudis. Orai buvo šalti, todėl upėje nebuvo krikštijama. Tiesiog ant kiekvieno buvo pilamas šventintas vanduo. Liaudis krikštyta grupėmis, vyrai ir moterys atskirai. Kiekvienos grupės nariai gaudavo tą patį vardą. Taip po krikšto Lietuvoje atsirado būriai Petrų, Povilų, Juozapų, Jonų, Stanislovų, Steponų, Laurynų, Kotrynų, Margaritų, Daratų, Onų ir t. t. Kadangi vietinių lietuvių kalbą mokančių pranciškonų ir kitų dvasininkų trūko, be to, jie neturėjo pakankamai aukštos socialinės padėties, Lietuvos krikštytojo, katechizatoriaus ir vertėjo vaidmenį prisiėmė pats Jogaila. Manoma, kad tai jis į lietuvių kalbą išvertė maldas *Tikiu į Dievą Tėvą* bei *Tėve mūsų*, nors šias pagrindines maldas jau anksčiau turėjo būti išvertę Vilniaus pranciškonai. Jogailai padėjo ir liturgiją vykdė iš Lenkijos atvykę bei vietiniai lenkų, čekų, vokiečių kilmės kunigai. Pabrėžtina, kad beveik visi jie buvo žemesnio nei vyskupo rango (prelatai, teologai, paprasti kunigai). Po krikšto kiekvienas naujas Romos katalikas gavo naują vilnonį baltą drabužį – tuniką, tyrumo simbolį. Kadangi vilnoniai balti audiniai tuo metu liaudžiai buvo prabanga, nenuostabu, kad atsirado norinčiųjų krikštytis ne vieną kartą. Drabužių gausa įrodo, kad Vilniuje krikštui ruošiasi iš anksto.

Vilniuje krikšto laikotarpiu Jogaila su kunigaikščiais ir didikais nustatė naują katalikišką valstybės sąrangą. Buvo išleistos trys garsiosios 1387 m. privilegijos, į Lietuvą jos atnešė Vakarų Europos

socialinę sistemą ir sukūrė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenės teisinius pagrindus. Šiomis privilegijomis 1387 m. Vilniaus miestas gavo Magdeburgo teises, bajorija – pilietines ir luomines teises, dvasininkija – privilegijas į didelę žemėvaldą ir politinę galią, o katalikybė tapo valstybine Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės religija. Nuo tada Lietuvoje svarbiausios teisės buvo rezervuotos tik katalikams. Jogailos privilegijomis teisiškai įkurta trijų luomų sistema (*Tripartitio Christiana*): visais gyvenimo klausimais mokytojaujanti ir už visus besimeldžianti dvasininkija (*Oratores*), kariaujanti ir administruojanti bajorija (*Belatores*), dirbantis ir prekiaujantis trečiasis luomas (*Laboratores, Mercatores*). Per krikštą į Lietuvą atėjo feodalinė socialinė sankloda, kurioje senjoras buvo atsakingas už savo vasalo, pavaldinio, tikėjimą, religingumą bei per tai pasiekiamą išganymą. 1387 m. vasario 17 d. Jogaila fundavo ir aprūpino Vilniaus vyskupiją bei pirmąsias parapijas: Ukmergės, Maišiagalos, Nemenčinės, Medininkų, Krėvos, Obolcų ir Ainos. Lenkų istoriografijoje išgalėjo J. Dluogošo tezė (vėliau kartota ir Alberto Kojalavičiaus), kad šias parapijas įkūrė Jadvyga, tačiau iš tikrųjų jas fundavo Jogaila. Parapijų geografija taip pat rodo, kad 1387 m. buvo pakrikštyta tik Aukštaitija. Iš viso tais metais pakrikštyta apie 30 tūkst. lietuvių.

V. Gersono paveikslo *Lietuvos krikštas* kontekste svarbu identifikuoti ir krikšto Vilniuje dalyvius. Kaip jau minėta, J. Dluogošas pateikė išsamų dvasininkų ir pasauliečių dignitorių, kurie 1387 m. atvyko į Vilnių dalyvauti Lietuvos krikšte, sąrašą. Šiuo sąrašu rėmėsi ir A. Kojalavičius. Deja, istoriniai šaltiniai rodo kiek kitokią situaciją. Pirmiausia svarbu tai, kad krikštijant Lietuvą nedalyvavo nė vienas J. Dluogošo įvardytas Lenkijos bažnyčios aukštas hierarchas. Dažnai teigiama, kad krikštijant dalyvavo tik būsimasis Vilniaus vyskupas Andrius, tačiau tikėtina, kad jis į Vilnių atvyko tik 1388 m., tad Lietuvos krikšto iškilmėse greičiausiai nebuvo nė vieno vyskupo. Tai rodo aiškia Jogailos sukurta agenda – Lietuvą krikštija jos valdovas, padedamas lenkų dvasininkų. Vadinasi, J. Dluogošo koncepcija, kad Lenkija (monarchija ir Bažnyčia) krikštijo Lietuvą, nėra visiškai teisinga. Šią koncepciją galutinai sugriaua ir faktas, kad krikštijant Lietuvą Jadvyga negalėjo būti Vilniuje, nes tuo metu dalyvavo Vakarų Podolės prijungimo prie Lenkijos akcijoje, lankėsi Lvove ir Haliče. Šioje vietoje V. Gersono paveikslo meninė programa labiausiai nutolsta nuo istorinės realybės. Kita vertus, Lietuvos krikšto iškilmėse tikrai dalyvavo Jogailos

broliai Skirgaila, Kaributas ir Vladimiras, pusbrolis Vytautas. Jie visiems lietuviams turėjo liudyti tikėjimą ir skatinti pritarimą katalikų krikštui. Kaip Lenkijos karaliaus Jogailos svitos dalyviai (bet ne Lenkijos pareigūnai, krikštijantys Lietuvą) į Vilnių atvyko keletas Lenkijos aukštuomenės atstovų: Mazovijos kunigaikščiai Zemovitas IV ir Jonušas I, Silezijos kunigaikštis Konradas II, Poznanės vaivada Bartošas Vezenborgas, Sončo kaštelionas Kristinas iš Kozeglovų, Lenkijos kancleris Zaklika, *Lelivos* herbo bajoras ir Krokuvos pakamaris Spitka iš Tarnuvo (Spytko z Tarnowa) bei kiti lenkų didikai, kurie taip pat galėjo būti pavaizduoti V. Gersono paveiksle.

Po krikšto Vilniuje Jogaila, anot kai kurių šaltinių, važinėjo po Lietuvą ir tęsė christianizacijos darbus: statė kryžius, fundavo bažnyčias. Jogailos itinerariumai rodo, kad jau 1387 m. liepos 1 d. jis buvo Liubline ir po to 1387 m. į Lietuvą negrižo. Sekant itinerariumą galima daryti prielaidą, kad Jogaila po Vilniaus krikšto christianizaciją vykdė nebent Lydoje, Merkinėje ir dar keliose arti Vilniaus esančiose vietovėse. Toliau christianizacija vyko jau Jogailos paliepimu ir privilegijomis, tačiau be jo fizinio dalyvavimo.

1387 m. įkurtos Vilniaus vyskupijos pirmuoju vyskupu Jogaila norėjo matyti Lietuvoje dar Algirdo laikais dirbusį ir lietuvių kalbos pramokusį pranciškoną, Jadvygos motinos nuodėmklausį, Moldavijos Sereto vyskupą Andrių (10 pav.) – jis ir tęsė Jogailos pradėtą darbą. Popiežius Urbonas VI naujojo kataliko monarcho norą vyskupu paskirti Andrių patenkino, 1388 m. bule įkūrė Vilniaus vyskupiją, pagyrė Jogailą už nuopelnus Bažnyčiai ir 1389 m. balandžio 19 d. Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę pripažino kaip krikščionišką valstybę. Netrukus popiežiai atšaukė savo pirmtakų ir Šventosios Romos imperatorių privilegijas į valdžią Lietuvos žemėse ir uždraudė kryžiuočiams tęsti karą su Lietuva (tiesa, tai įvyko jau po Žalgirio mūšio). Savaiame suprantama, Vokiečių ordinas nebuvo patenkintas Jogailos iš Lenkijos priimtu krikštu ir šaipėsi, kad valdovas „dėl karalystės ir gražios moters leido užpilti sau ant galvos vandens“. Taip Jogailos su Lenkijos pagalba įvykdytas Lietuvos krikštas panaikino tris svarbias Lietuvos problemas: atotrūkį nuo lotyniškosios Europos civilizacijos, augančią Lietuvos stačiatikių kultūrinę persvarą valstybėje ir Vokiečių ordino grėsmę.

Žinoma, turėjo praeiti daug laiko, kol Jogailos atnešto krikšto padariniai pasiekė visus valstybės kampelius. Nepaisant krikšto, valstiečiai daugelyje

vietovių dar ilgus amžius išpažino pagonybę, tačiau pats Jogaila akivaizdžiai rodė kone tobulo krikščionio pavyzdį. Yra žinoma, kad po mišių sekmadieniais jis dar kelias valandas klūpodavo ir melsdavosi, griežtai laikėsi Dievo ir Bažnyčios įsakymų, buvo labai dievobaimingas, santūrus, teisingas, taikus, asketiškas. Negėrė vyno, tris kartus per savaitę pasninkaudavo, per Gavėnią valgydavo tik daržoves ir duoną. Bažnyčios hierarchais pasitikėjo daug labiau nei pasauliečiais didikais. Popiežius Jonas XXIII Jogailą su Vytautu 1415 m. paskyrė Šventojo Sosto generaliniu vikaru Lietuvos kaimynėse – „schizmatikų“ ir nekrikščionių šalyse. Net J. Dlugošas turėjo pripažinti Jogailą lietuvių apaštalu ir pagarbos žmogaus orumui išikūnijimu, nors ir teigė, kad jis neturėjo gabumų valdyti valstybę. Iš tiesų, Jogaila kaip reta toje žiaurioje Viduramžių visuomenėje buvo iki kaulų smegenų Biblijos meilės ir santūrumo dvasia gyvenantis krikščionis. Tai jam padėjo tapti puikiu valdovu. Joks kitas Lietuvos didysis kunigaikštis neišsprendė tokio masto problemų ir taip radikalčiai nepasuko Lietuvos į lotyniškąją Vakarų civilizaciją.

Taigi, V. Gersono paveikslas *Lietuvos krikštas* esminį Lietuvos ir Lenkijos istorijos įvykį vaizduoja iš XIX a. lenkų nacionalinio romantizmo perspektyvos. Šiai koncepcijai daug įtakos padarė Jogailai ir Lietuvai simpatijų neįjautusio kronikininko J. Dlugošo pateikta informacija. Pagal šią koncepciją, Lenkija krikštija tamsią, pagonišką, naujovių atžvilgiu priešiskai nusiteikusią Lietuvą. Realybė buvo kiek kitokia. Lietuvą krikštijo jos didysis kunigaikštis Jogaila (taip pat Lenkijos karalius), padedamas žemesnio rango lenkų dvasininkų. Priešingai nei pavaizduota V. Gersono paveiksle, krikštijant Lietuvą nedalyvavo nei karalienė Jadvyga, nei aukšti Lenkijos bažnyčios hierarchai. O Lietuva nebuvo tokia laukinė, nepažįstanti krikščionybės ir juolab jai kategoriškai besipriešinanti. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad paveiksle vaizduojami nevienalaikiai įvykiai: kone visi 1387 m. Lietuvos krikšto etapai sudėti į vieną panoramą, o paveikslas kairėje dalyje vaizduojamas ir lenkų bei lietuvių bajorų broliavimasis per 1413 m. Horodlės uniją.

10 pav. Pirmojo Vilniaus vyskupo pranciškono Andriaus (1388–1398) portretas iš Vilniaus vyskupų portretų galerijos, XVII a. vid. (?).

Vytauto dinastinis herbas Ulricho Richentalio 15 a. kronikoje. Konstanco Rosgarten (Vokietija) muziejus.

PRAEITIES MİSLĖS

Violeta RUTKAUSKIENĖ (JAV)

NEPAŽİSTAMI SIMBOLIAI VYTAUTO HERALDIKOJE. JUODASKVERNIS RITERIS - KAS JIS?

Vakarų Europos herbynuose atrandami Lietuvos valdovų herbai, vėliavų atvaizdai, kurių buvimas mūsų istorijoje dar mažai paaiškintas, tyrinėtojams kelia daug klausimų. Deja, į juos atsakyti pavyksta ne iš karto, nes Lietuvos valdovų heraldika, jos istorija, taip pat atskirų Lietuvos valdovų naudotų simbolių kilmė bei jų vystymosi tradicija iki šiol nėra plačiau aptarta ar analizuota.

Vokietijoje, Konstanco mieste vykusiame šešioliktajame Visuotiniame Bažnyčios susirinkime (1414-1418 m.) dalyvavusi Vytauto siųstoji Lietuvos delegacija buvo sutikta ir priimta iškilmingai, su atitinkama pagarba ir deramu dėmesiu, o susirinkimo metraštininkų užfiksuotos Lietuvos delegacijos ir Vytauto pasiuntinių naudotos vėliavos bei turėti lietuviški herbai įtraukti į kronikas, kaip mūsų valstybės tapatybę reprezentavusieji ir apibūdinusieji ženklai. Vytauto delegacija – pasiuntiniai, vyskupai, riteriai ir jų tarnai prisistatė su keturių laukų herbine Vytauto vėliava, kurioje atvaizduotas lietuviškas raitelis Vytis ir juodas karys, laikantis pakeltą kalaviją, kitoje rankoje – skydą. Tokią Vytauto pasiuntinių vėliavą 1416 m. iš natūros nupiešė Portugalijos karališkasis heroldas. Visiškai tokį dviejų figūrų keturių laukų herbą atvaizdavo ir Konstanco susirinkimo kronikininkas U. Richentalis sudarytoje kronikoje. Vėliau tą herbą su tokiomis pat heraldinėmis figūromis, tik daug išraiškingiau, istorijai

užfiksavo Konradas Grunenbergas Konstanco miesto rotušėje rastų dokumentų ir po susirinkimo pasilikusios istorinės medžiagos pagrindu sudarytame herbyne “Riteriai ir didikai Konstance” (Ritters und Burgers zu Constanz). Iš šių 15 a. kronikų ir herbynų lietuviškų herbų vaizdai pateko ir į vėlesnių Vokietijos ir Europos herbynų puslapius.

Netradicinis Vytauto herbo ir vėliavos vaizdavimas su Lietuvos heraldikai nematytu juodaskverniu riteriu kėlė daug klausimų, spėlionių ir svarstymų. Juodasis karys poroje su lietuvišku raiteliu, pasak besidominčių heraldika, atrodo ganėtinai keistai, labai netikėtas ir nematytas pasirinktų figūrų sugretinimas herbe ir vėliavoje. Kas tas riteris, ką jis vaizduoja? Pabandykime atsekti jo kilmę ir kelią į Lietuvos valdovų heraldiką.

Nauji simboliai Vytauto heraldikoje

Nematytas ir neįprastas Vytauto Didžiojo jungtinis herbas, atvaizduotas U. Richentalio, K. Grunenbergo kronikose bei vėlesnių laikų Europos herbynuose Lietuvos tyrinėtojų tarpe buvo sutiktas nepatikliai, su dideliu nusistebėjimu ir atsargumu bei sukėlė įvairius svarstymus ir pamąstymus. Nors Konstanco kronikose metraštininkų herbe pavaizduotas raitelis gana tiksliai vaizduoja mūsų Vytį, tačiau juodasis ginkluotas vyras uždavė

nemažai klausimų. Jame sunku atpažinti kokį nors lietuvišką simbolį, nes vaizduojamoji juoda figūra visai nepanaši į karių, o tuo labiau į šarvuotą riterį, apsirengimas ne kariškas, nors figūra ir ginkluota – laiko kalaviją bei skydą. Kitose kronikos versijose tasai juodasis karys dėl savo išvaizdos greičiau panašus į laukinių genties atstovą, o kai kur tik į juodą figūrą.

Spėliojant, ką Vytauto herbe vaizduoja juodasis karys, būta įvairių pamastymų. Vieni spėjo juodąjį riterį simbolizuojant Juodąją Rusiją, kiti prisiminė Juodagalvių broliją, jų namus Rygoje ir simboliką. Dar kiti surado galimo panašumo su šv. Mauricijum, ieškota sąsajų su juo. (V. Purnas. Juodaodis Vytauto herbe. Genealogija ir Heraldika, nr. 1(2007-2017), p. 108). Stebėtasi, kas čia per Afrikos genties čiabuvis, o kai kada ir pasišaipyta, girdi, iš kur tą juodaodį ištraukėt? Tokios figūros lietuviškoje heraldikoje nebuvo, specialistai nėra matę, kokias čia nesąmones skelbiate... Heraldikos specialistas dr. E. Rimša naujausioje knygoje „Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto antspaudai ir žemių herbai“, perfrazuodamas lenkų tyrinėtojo W. Siemkowiečiaus mintį, Vytauto herbo karių įvardino tiesiog „negras“ juodu apsiaustu.“ (E. Rimša, Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto antspaudai ir žemių herbai. Vilnius, 2016, p. 123).

Visgi dauguma atpažino ankstyvuose Vytauto ir jo tėvo Kęstučio antspauduose vaizduotą karių ar riterių, dabar žinomą heraldinę figūrą, vadinamą Trakų pėstininko vardu.

Vardan tiesos reiktų pasakyti, jog tasai nematytas ir nežinomas karys mūsų tyrinėtojams nebuvo

tokia visiška staigmena. Lietuvos istorijos žinovai šį Vytauto herbą su juodu kariu žinojo iš 19 a. F. Piekosinskio darytos nespaltvotos U. Richentalio kopijos ir ja bandė lopyti Lietuvos heraldikos skyles bei retušuoti baltąsias dėmes. Paviršutiniškai pažinčiai to ilgą laiką ir užteko, tačiau šiandien, matant, kaip iš tos pačios 19 a. F. Piekosinskio kopijos dabartiniai mokslo vyrai daktarines disertacijas pila ir rašo knygas apie Vytauto laikų heraldiką, nepastudijavę visų ar bent dalies Europos bibliotekose išlikusių heraldikos archyvų, neramu darosi dėl taip „kurpiamos“ Lietuvos heraldikos istorijos.

Tai, ko nežinojome Lietuvoje, jau seniausiais žinojo JAV lietuviai, istorijos mylėtojai kun. A. Saulaitis ir A. Radžius, dar 1980-aisiais suradę U. Richentalio ir K. Grunenbergo herbųnuose Lietuvos valdovo Vytauto herbus. Tyliai ramiai pagal juos suprojektavę ir pagaminę Vytauto laikų vėliavų pavyzdžius, kartu su visa informaciją pristatė į Karo muziejų Kaune.

Vėliau, 2009 m., prie tų mažai mums žinomų herbų „prisikasė“ ir kiti tyrinėtojai, o neseniai atrastas mūsų heraldikos specialistams nežinomas portugalų karališkojo heroldo Konstanc 1416 m. sudarytas herbųnuas su jame nupieštomis Jogailos ir Vytauto heraldinėmis vėliavomis, Lietuvos žemių bei didikų herbais parodė, jog „atradimų“ skrynelė dar nėra pilnai išsemta, o Konstanc Bažnytinio susirinkimo kronikininkų U. Richentalio ir K. Grunenbergo herbųnuose palikta istorinė informacija nėra metraštininkų fantazija su atsitiktinai nupieštais vaizdais.

Dinastiniai ženklai.

Heraldines mįslės gali įminti tradicijos

Kol kas sunku paaiškinti, kodėl Vytauto delegacija, vykdamą į Konstanco bažnytinį susirinkimą, apsirūpino ir pasipuošė tokiu mažai matytu, gal net ir visiškai naujai sukurtu jungtiniu herbu ir iki tol nematyta vėliava. Kodėl apie jų egzistavimą realiai beveik nieko nežinojome iki šių dienų, nors atskiri Lietuvos heraldikos ir istorijos tyrinėtojai jau buvo pastebėję, jog Vytautas galėjęs naudoti ir kitokių heraldinių ženklų sistemą (A. Bumblauskas. Senosios Lietuvos istorija, 1009-1795. Vilnius, 2005, p. 161). Būtent Konstanco bažnytinio susirinkimo metraštininkų palikti piešiniai tai ir paliudija.

Kada mūsų heraldikoje įsitvirtino tokie valstybės ir valdovo simboliai, atsekti sunku, o gilintis į ženklų tradiciją dar nesiseka, per daug sudėtinga,

Trakų žemės herbas, 15 a. I p. Riksarkivet, Bergshammar herbyne.

trūksta informacijos. Senosios Lietuvos heraldikos ikonografiniai šaltiniai kuklūs. Dar kuklesnės mūsų žinios, nes nedaug ką žinome apie 13-14-15 a. Lietuvos valdovų bei kitų kilmingųjų ženklus, netyrinėta ir šių ženklų tradicija, raida ir atsiradimas bei 15 a. simbolių ryšys su ankstyvesnių laikų valdovų naudotais simboliais bei jų panaudojimo tradicija. Todėl Konstanco suvažiavime pastebėti ir kronikose suvažiavimo metraštininkų užfiksuoti paties Vytauto naudoti heraldiniai ženklai – herbas ir vėliava – duoda gerą progą pamąstyti apie Lietuvos valdovo Vytauto heraldinius ženklus ir jų pačių kilmę, juk gilesnė pažintis su ženklo tradicija gali padėti įminti ne vieną heraldinę mįslę ar atsekti jo istoriją.

Moderniai tautai reikia praeities mitų, simbolių ir atminties

Šiuolaikiniai heraldikos, simbolių ir ženklų tyrinėtojai sako, jog moderniai tautai, kad ji taptų tikra tauta, reikia archaiškų praeities mitų, simbolių ir atminties. (Vytautas Jarutis. Lietuvos Respublikos valstybinė simbolika: paveldėtos ar „išrastos“ tradicijos. Lietuvos istorijos studijos. Vilnius, 2011, p. 132).

Pagrindinių mūsų valstybės ženklų kilmės istorijos veda į gilią senovę ir apie juos sužinome ne tik iš archeologų radinių bet ir legendinių pasakojimų, praeities mitų. Mitai ir legendos juk neatsiranda tuščioje vietoje, joms turi būti kažkoks realus pagrindas. Vytis, kaip mes dabar vadiname lietuvišką raitelį, mūsų protėvių kapuose, pasak archeologų, jau randamas nuo 9 amžiaus. Kai kurie metraščiai liudija, jog legendinis kunigaikštis Narimantas (pristatomas kaip Traidenio brolis) įvedė Lietuvos herbu Vytį ir jį įdėjo į vėliavą. Tačiau Albertas Vijūkas Kojalavičius Lietuvos istorijoje užsimena ir apie ankstesnius laikus, jis mini, jog jau Mindaugas ėmęs naudoti herbą, dabar žmonių vadinamą Vyčiu. „Kad iš Didžiųjų kunigaikščių kilusių šeimų turtą galima būtų skirti nuo kitų žmonių turto, kunigaikštis ir valstybė gavo naują herbą, skirtingą nei tas, kurį turėjo kiti tos pačios tautos kunigaikščiai. Nuo to laiko imta vaizduoti Didžiojo kunigaikščio antspaude ne kentaurą, bet ginkluotą raitelį, kuris, iškėlęs kalaviją, vejasi priešą, šiaip žmonių vadinamą Vyčiu, nors kai kas sako, kad *ta herbą (raitelį) ėmęs vartoti dar karalius Mindaugas, kuris ir pridėjęs skyde du kryžius, pažyminti, jog buvo priimtas krikščionių tikėjimas* (A. Vijūkas Kojalavičius. Lietuvos istorija. Vilnius,

1989, p. 140).

Apie tai užsimena ir žymus lietuvių istorikas Zenonas Ivinskis. Jis rašo, kad ir Mindaugas tuoj po karūnacijos „ėmęs vartoti savo karališkos valdžios naujus simbolius ir karališką antspaudą, o rusų mokslininkai Lichačev ir Taube kalba apie jo metalinius pinigus su užrašu „Mindovg“, kur esanti aukštyr apversta raidė „M“ su kryžiumi viduje. (Z. Ivinskis. Mindaugas ir jo karūna. Kitiškos pastabos septynių šimtmečių (1253-1953) perspektyvoje. Aidai, 2008, p. 89). Atidžiau žvilgtelėjus į Vyčio kilmę ir istorijos eigoje susiklosčiusią tradiciją, matysime, jog metraštininkų užuominos apie lietuviškus ženklus nėra nei legendos, nei pasakos, nei kronikininkų išsigalvojimai apie nebūtus simbolius.

Gaudemundės Traidenytės, Čersko, Lomžos ir Varšuvos kunigaikščio Traidenio I -jo antspaudas, naudotas 1311-1341 m.

Paveldėjo ne tik vardą, bet ir senelio simbolių

Kad Lietuvos herbų tradicija siekia daug ankstyvesnius laikus, nei nurodo mūsų istorikai, parodo ne vienas pavyzdys. Tikrai yra žinoma, jog Traidenio dukra Gaudemundė, nutekėjusi į Mozūriją (Mazoviją), susilaukusi sūnų vieną jų pavadino tradiciškai savo tėvo garbei – Traideniu I-ju. Šis Lietuvos valdovo Traidenio anūkas paveldėjo ne tik tradicinį lietuvišką senelio vardą, bet ir jo turėtus simbolius. Traidenis I-sis savo antspaude ėmė naudoti ginkluotą raitelį, kuris labai artimas mūsų tradiciškai pavaizduojamam Vyčio ženklui. Tokios tradicijos buvimas kaip ir patvirtina Lietuvos metraščiuose užrašytos žinios tikrumą, jog Mindaugo ar bent jau Traidenio laikais – 13 amžiuje toks ženklas galėjo būti naudotas. Vėliau raitelį savo antspauduose naudojo kiti Lietuvos valdovai Gediminaičiai ir ypač plačiai Algirdaičiai – Jogaila, Skirgaila, Lengvenis, Kaributas, vėliau – Vytautas, tapęs pilnateisiu Lietuvos valdovo teisių ir ženklų

Lietuvos karaliaus herbas (1464 m.) U. Richentalio kronikoje, saugomas Prahos nacionalinėje bibliotekoje.

paveldėtoju. Vytauto delegacijai, dalyvaujant Konstanco suvažiavime, tą tolimą tikrojo/faktinio Lietuvos valdovo ryšį su Lietuvos valdovų pirmtakais, per demonstruojamą dinastinį patriotizmą, matyt, ir norėta pabrėžti. Gal todėl seniausioje U. Richentalio kronikos versijoje šalia kunigaikščio Vytauto dinastinio herbo su Vyčiu ir juodoju kariu kažkur netoliese matome mums mažai žinomą ir matytą **Lietuvos karaliaus** herbo su Vyčiu atvaizdą ir užrašą su jo karališkuoju titulu. Taigi turime labai aiškią nuorodą į Lietuvos karalystės laikus.

Vytauto herbo interpretacija U. Richentalio kronikos atskiruose nuorašuose, 15 a. I-II p.

Vytauto herbas K. Grunenbergo herbyno 1602-1604 m. leidinyje.

Kronikininkai darė interpretacijų, bet neklydo

Konstanco susirinkimo metraštininkai Vytautui, kaip Žalgirio mūšio nugalėtojai ir jo delegacijai skyrė išskirtinį dėmesį. Be abejonės, jie realiai matė valdovo ir jo tarnų naudotus heraldinius ženklus ir pačias vėliavas. Kaip žinome iš U. Richentalio kronikos, juos pats kronikininkas tiesiog kopijavo nuo skydais ar vėliavomis išpuoštų namų fasadų, tiesiogiai kalbindamas delegacijų atstovus, gaudamas jam reikalingų žinių ir informacijos. Lietuvos delegacijos atstovai kronikininkui galėjo suteikti ir konkretesnių paaiškinimų apie vieno ar kito ženklo buvimą ar papasakoti jo kilmės istoriją. Galbūt visa tai liko tik juodraščiuose. Kronikininkas U. Richentalis ir Portugalijos heroldas, kuris mums paliko Vytauto vėliavos piešinį su jo dinastiniu herbu, juodąjį karį, galima pasakyti, pavaizdavo panašiai – gan primityviai: pasišiaušusiais plaukais, basą, vienmarškinį. Vėlesnieji metraščių kopijuotojai leidosi į laisvesnes ženklo interpretacijas – Vytauto pasirinktą simbolį vaizdavo kaip kokį laukinių genties žmogų, kuris nė iš tolo nepašus nei į riterį, nei į ginkluotą karį. K. Grunenbergas, kuris savo herbyną ruošė jau po Konstanco susirinkimo, iš miesto rotušėje likusios Susirinkimo istorinės medžiagos ir paliktųjų dokumentų juodąjį karį Vytauto herbe taip pat pavaizdavo panašiai, kaip ir kiti anksčiau

minėti kronikininkai. 1483 m. K. Grunenbergio herbyno laidoje juodasis karys vaizduojamas kaip ir U. Richentalio kronikoje – tiesiog juoda žmogaus figūra. Tačiau virš herbo pavaizduotas skydininkas jau išraiškingesnis – juodo žmogaus figūra su juodu ilgaskverniu apsiaustu, rankoje laikomas pakeltas kalavijas, kitoje – mėlynas skydas. Vėlesnėje, 1602-1604 m. K. Grunenbergio herbyno kopijoje

žino, jog herbuose, kaip ir antspauduose yra viskas labai tikslu, kiekvienas ženklas turi aiškią mintį ar užkoduotą prasmę. Taigi vienuolio juodais rūbais pasirodymas šalia Vytauto dinastinio herbo turėjo nešti kažkokią svarbią žinią ir apie patį Vytauto herbą.

Ar Kęstutis Trakų karį nusižiūrėjo iš mozūrų?

Nežiūrint visų anksčiau pateiktų spėlionių ir versijų apie juodąjį karį Vytauto herbe, nesunku atsekti, jog Konstanco susirinkimo kronikose įamžintas pėsčiasis karys bendrais bruožais beveik atitinka Vytauto antspauduose naudoto kario atvaizdą. Toks ginkluotas karys vaizduotas ant žinomo ir išlikusio 1379 m. Vytauto antspaudu. Tame kunigaikščio Vytauto antspaudu karys vilki blauzdas siekiantį apsiaustą (Lietuvos istorija XIII a.-1385 m. T. III. D. Baronas, A. Dubonis, R. Petrauskas. Lietuvos Istorijos institutas. Vilnius, 2011, p. 93). Tą patį pažymi ir dr. E. Rimša naujoje studijoje apie Vytauto antspaudus ir žemių herbus (E. Rimša. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto antspaudai ir žemių heraldika. Vilnius, 2016, p. 74).

Aišku viena, kad Vytautas šios heraldinės figūros nesukūrė naujai, o ją perėmė iš savo tėvo Kęstučio, kaip būsimas Kęstučio ir Trakų įpėdinis, tėvo teisių paveldėtojas. Dr. A. Rimša pažymi, kad pats Kęstutis turėjęs mažiausiai du šio tipo antspaudus. (E. Rimša. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto antspaudai ir žemių heraldika. Vilnius, 2016, p. 21). Ilgą laiką šio tipo heraldinis ženklas su kariu buvo priskiriamas Kęstutaičio giminei ir Trakų žemei. Istorikų tarpe ir visuomenėje jis plačiau žinomas Trakų kario vardu. Aptardamas galimą šio ženklo kilmę, dr. E. Rimša teigia, kad galimai šio šarvuoto kario įdėją Kęstutis galėjo pasisavinti iš Mozūrijos (Lenkija), žinant glaudžius jo ryšius su šiuo regionu (E. Rimša. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto antspaudai ir žemių heraldika. Vilnius, 2016, p. 21). Kad žinomas istorikas daro neteisingas įžvalgas apie simbolio kilmę, patvirtina nauji istoriniai faktai ir jauno maskviečio istoriko Sergėjaus Poliakovo radiniai. Neseniai jis atrado Algirdo sūnaus Andriaus Algirdaičio – Polocko kunigaikščio neišlikusio antspaudu aprašymą, iš kurio ir sužinota, kad Andriaus Algirdaičio antspaudu pavaizduotas stovintis karys toks, kaip 1379 m. kunigaikščio Kęstučio antspaudu. (<http://lzinios.lt/lzinios/Istorija/is-daugelio-archyvu-apie-polocko-zeme/234323>). Taigi aiškėja, kad toks simbolis buvo naudotas daug plačiau, ne tik Kęstučio ar Vytauto aplinkoje. Jį galėję naudoti ir Algirdaičiai, labai panašu, kad ir

Kunigaikščio Vytauto antspaudas, 1379 m.

Kunigaikščio Vytauto tėvo Kęstučio 1353 m. antspaudas.

Trakų valdovo Kęstučio 1379 m. antspaudas.

tai žmogaus figūrai jau suteikiamas ir žmogiškas pavidalas: vaizduojamas balto žmogaus veidas, akys, burna, lūpos ir šviesūs plaukai. Pačiame herbe šis žmogus vilki juodais dviejų dalių rūbais, o viršuje esanti skydininko figūra – su juodu ilgais sverniais apsiaustu, labiau primenančiu vienuolio abitą. Prie herbo yra įrašas, jog tai Lietuvos valdovo ženklai. Įdomu, ką vienuolio skydininko vaizdu norėta pasakyti? Tie, kas supranta heraldikos plonybes,

Gediminaičiai, bei Mindaugaičiai.

Nors juodojo kario simbolis per Vytautą su Kęstučiu siejamas su jų valdoma Trakų žeme, tačiau pati ženklų kilmė bei jo tradicija gali siekti ir senesnius laikus bei būti siejama ne tik su Trakais, bet ir kitomis istorinėmis Lietuvos vietovėmis. Taigi Konstance bažnytinio Susirinkimo užfiksuotas Vytauto heraldinis simbolis Juodasis karys ar tiesiog tamsaus gymio pėstininkas, kaip jį įvardijo istorikas Alfredas Bumblauskas, duoda gerą progą pamąstymui apie Lietuvos valdovų dinastinius ženklus ir jų ankstyvą vietinę, o ne importuotą iš Mozūrijos, kilmę.

Juodųjų apsiaustų mados, o gal valdovų tradicija

Kaip pastebi istorijos tyrinėtojai, 14 a. antroje pusėje kunigaikščių antspauduose valdovai buvo vaizduojami vilkintys riterių aprangą (Lietuvos istorija XIII a.-1385 m. T. III. D. Baronas, A. Dubonis, R. Petrauskas, Lietuvos Istorijos institutas. Vilnius, 2011, p.96). Tačiau taip buvo ne visuose antspaudų atvaizduose. Kunigaikščio Vytauto 1379 m. antspaudu karys vilki blauzdas siekiantį apsiaustą, tačiau, žvelgiant į antspaudą, apie kario apsiausto spalvas sunku ką pasakyti. Konstanco suvažiavimo kronikininkai to kario apsiaustą vaizdavo juodos spalvos, kaip ir pačią ten esančią žmogaus figūrą. Ar jie klydo, ar tai tik jų lakios vaizduotės pasekmė, sunku pasakyti. Pati istorija ir joje palikti faktai liudija, jog mūsų valdovai mėgo juodus rūbus, ypač apsiaustus, juos vilkėjo jei ne kasdien, tai nors atitinkamomis svarbiomis progomis.

Iš tiesiogiai Lietuvos valdovui Vytautui skirtos aprangos sąskaitų sužinome ir apie jo rūbus, užsisakytus karališkojo siuvėjo siuvykloje. 1394 m. birželio 30 d. įrašas liudija, kad už kunigaikščiui

Vytautui pasiūstas kojines kelnes buvo sumokėta 2,5 markės, o po kelių dienų jam pradėtas siūti prabangus kaftanas: liepos 2 d. už juodo aksomo gabalą iš izdo ir jo sukirpimą sumokėtos 32 markės, liepos 10 d. už 6 uolekčius juodo audeklo – po 5 grašius už uolektį. Šis greitai pasiūstas juodas kaftanas karaliaus išdui kainavo didelę pinigų sumą – 44 markes, 30 grašių ir 3 skojcus. Kaftano vertę pavertus grynojo sidabro svoriu, tai sudarė apie 9 kilogramus sidabro. Tačiau vieno juodo kaftano Vytautui neužteko, praėjus keturiems mėnesiams, pradėtas siūti kitas, jau prancūziško stiliaus kaftanas ir žiponas. (E. Svetikas. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto investitūros žiedas. Lituanistika, 2008. T. 54, nr. 2(74), p. 27-28).

Juodasis valdovas, vienuolis - Vaišvilkas

Yra palikta pasakojimų ir apie ankstyvesniųjų Lietuvos valdovų rūbus. Albertas Vijūkas Kojalavičius, pasakodamas apie Vaišvilko išrinkimą Lietuvos Didžiuoju kunigaikščiu Kernavėje, pažymi tam tikrus Vaišvilko įpročius bei aprašo jo išvaizdą. Jis rašo: “Niekada negalima buvo jo (**Vaišvilko -aut. paaišk.**) priversti užmiršti viso ankstyvesnio gyvenimo: paprastai ant purpurinio apsiausto jis vilkėdavo juodą drapaną, kaip vienuolio įžadų ženklą. Kadangi jo filosofinės pažiūros nė trupučio nepatobulėjo nuo tos drapanos, kadangi iš krikščionių priedermių nieko iš viso į galvą nebuvo įsidėjęs, jis ėmė valdyti, tuo pigiu apsiaustu dangstydamas kraugeriską ir kerštingą širdį. (A. Vijūkas Kojalavičius. Lietuvos istorija. 1-2 dalis. Vilnius, 1989. p. 116). Štai tokį juodojo valdovo, jei norite, juodojo kario įvaizdį istorijai paliko šis istorikas.

Stačiatikių vienuolis Vaišvilkas, karaliaus Mindaugo sūnus mums įdomus ne vien dėl šio aprašymo. Karalaitis Vaišvilkas – vienintelis vyriškos giminės Mindaugo palikuonis, išlikęs gyvas po pirmojo Lietuvos karaliaus nužudymo. Būtent jis, būdamas vienuoliu, kuriam laikui perėmė Mindaugo sukurtos karalystės vairą ir, kaip metraščiuose rašoma, Kernavėje buvo paskelbtas Lietuvos valdovu. Jis buvo vienintelis, kuris galėjo perimti ir Mindaugo karalystės karūną, o, atsisakius jos ir sosto, pasitraukiant į vienuolyną, teisėtai pagal galiojančius giminystės papročius valstybės vairą perduoti per savo seserį jos vyrui Švarnui. Čia aiškiai galime įžvelgti dinastijos ryšius ir tam tikrą valdžios perdavimo tradiciją. Ji, beje, yra fiksuota atskiruose istoriniuose aprašymuose. Vaišvilkas siejamas su

Karalaitis Vaišvilka imaginacinis atvaizdas, 16-17 a.

a) 1792 m. b) 20 a. pr.

Karys Trakų žemės herbe, 15 a. I p. Lyncenich herbynas, saugomas Karališkojoje bibliotekoje Briuselyje.

Kernave, senąją Lietuvos sostinę. Kernavė, kaip ir Trakai, turi panašų herbą su ginkluotu kariu. Tad gal ginkluoto kario simbolio tradicija į Trakus atkeliavo per Kernavę? Su Kernave siejamas ne tik Vaišvilkas, bet ir Mindaugas bei po jų Lietuvą valdžiusieji valdovai. Eiliuotoji Livonijos kronika vėliau Kernavę pavadins karaliaus Traidenio žeme. (A. Bučys. Karaliaus Mindaugo sūnus Vaišvilkas, arba lietuviskasis Budos gyvenimo atsikartojimas) <http://bucysalgimantas.lt/31-karaliaus-mindaugo-sunus-vaishvilkas-arba-lietuviskasis-budos-gyvenimo-atsikartojimas-xii/>).

Karalaitis Vaišvilkas taip pat minėtinas kaip pirmas valdovas Lietuvoje, kuris, kaip teigė amžininkai, iš žiauraus pagonio virto karštais tikinčiu krikščioniu, jis – pirmasis mums žinomas lietuvių vienuolis (<https://slaptai.lt/algimantas-bucys-lietuviu-karaliai-ir-lietuvas-karalyste-2/>). Palikęs vienuolyną jis bent porą kartų ėmė ginklą į rankas ir ėjo į pagalbą priešų apgultam tėvui Mindaugui. Vaišvilkas greičiausiai buvo Mindaugo vietininkas Naugarduke (Juodojoje Rusijoje), kur jau 1245 m., tapęs stačiatikių vienuoliu, užsivilkė juodą apsiaustą. 1257 m. kartu su kitais 10–12 vienuolių įkūrė Laurušavo vienuolyną prie Nemuno. Jame 14 a. pradžioje buvo parašyta pirmoji rankraštinė knyga Lietuvos karalystėje – Laurušavo evangelija. Būtent Laurušavo vienuolyne, viename seniausių regiono vienuolynų, apie 1262 m. buvo parašyta ir vienuolyno įkūrėjo Vaišvilko hagiobiografija.

Imaginacinis karaliaus Vaišvilko atvaizdas ant Laurušavo evangelijos puošnaus medinio viršelio.

Pats Laurušavo evangelijos sukūrimas galėjo būti sumanytas kaip pagarbos ženklas Laurušavo vienuolyno įkūrėjui karalaitiui Vaišvilkiui. Tyrinėtojai mano, kad pradinį vienuolyno steigėjo biografijos tekstą turėjo parašyti žmogus, kuris iš savo asmeninės patirties ar iš paties Vaišvilko pasakojimų žinojo vienuolyno kūrėjo gyvenimą nuo vaikystės ar jaunystės. Tačiau įdomiausia tai, kad Laurušavo evangelijos priekinį viršelį puošia paausotas medalionas su paties Vaišvilko atvaizdu. Laurušavo evangelijos tyrinėtojas – literatūrologas, literatūros kritikas, humanitarinių mokslų daktaras Algimantas Bučys teigia, jog medalionas vaizduoja legendinį Laurušavo vienuolyno įkūrėją – vienuolį karžygį Vaišvilką. Čia karalaitis Vaišvilkas atvaizduotas visu ūgiu, ne tik su ietimi ir skydu, bet ir su aukso aureole (nimbu) aplink galvą. Aukštinė aureolė aplink kario galvą, pasak A. Bučio, bizantiškoje ir apskritai ankstyvoje krikščioniškoje tradicijoje nebūtinai sietina su šventojo statusu – aureolė buvo vaizduojama aplink imperatoriaus, taip pat popiežiaus ar karaliaus galvą. (<http://bucysalgimantas.lt/44-karaliaus-mindaugo-sunus-vaishvilkas-arba-lietuviskasis-budos-gyvenimo-atsikartojimas-xii/>).

atsikartojimas-xxv/)

Toks karalaičio / vienuolio/ kovotojo portretas galėjo tapti vėlesniųjų su Vaišvilku per giminystę siejamų Lietuvos valdovų pasirinktu simboliu. Gediminaičiai, kaip istorikai liudija, giminystės ryšiais buvo susieti būtent su Vaišvilku, karaliaus Mindaugo sūnumi. Tokio kario kovotojo ženklų ir norėta atspindėti dinastinius ryšius su tiesioginiu Lietuvos karalystės paveldėtoju jų pasirinktoje heraldikoje.

Tai ypač turėjo būti aktualu Vytautui, siekiant Lietuvos savarankiškumo, atskiros karūnos Lietuvai ir, žinoma, siunčiant Lietuvos delegaciją su svarbia misija į Konstančą. Vytautui buvo aktualu demonstruoti ryšius su senąja Lietuvos karalyste, jos statusu ir Lietuvos vieta Europoje, pabrėžiant dinastinius ryšius su tiesioginiais pirmojo krikščioniškojo karaliaus palikuonimis ir su krikščioniškuoju pasauliu, o brandinant stačiatikių ir katalikų bažnyčių unijos idėją, - ir daugiakalbėje Lietuvos valstybėje vykusį christianizacijos procesą. Visam tam labai tiko Vaišvilko atvaizdo panaudojimas naujajame jungtiniame herbe ir siunčiamos delegacijos naujo tipo vėliavose. Tad juodojo apsiausto tradicijos ir juodojo kario ištakų reiktų ieškoti Vaišvilko aplinkoje. Vytautas, Kęstutis, Algirdaičiai ir Gediminaičiai turėjo žinoti šio simbolio reikšmę ir jį naudojo, pabrėždami savo dinastinius ryšius su 13 a. Lietuvos karalystės valdovais.

Naudoti šaltiniai ir literatūra:

1. Lietuvos istorija XIIIa.-1385 m. T. III. D. Baronas, A. Dubonis, R. Petrauskas. Lietuvos Istorijos institutas. Vilnius, 2011.
2. A. Bumblauskas. Senosios Lietuvos istorija, 1009-1795. Vilnius, 2005.
3. E. Rimša. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto antspaudai ir žemių herbai. Vilnius, 2016.
4. E. Rimša. Heraldika. Versus Aureus, 2004.
5. A. Vijūkas Kojalavičius. Lietuvos istorija. Vilnius, 1989; Z. Ivinskis. Mindaugas ir jo karūna. Kritiškos pastabos septynių šimtmečių (1253-1953) perspektyvoje. Aidai, 2008.
6. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1470 m. Karlsruh, Baden valstybinė biblioteka, St Georgen 63 <http://digital.blbkarlsruhe.de/urn:urn:nbn:de:bsz:31-37921>
7. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1500 m. Karlsruh, Baden valstybinė biblioteka <http://digital.blb-karlsruhe.de/urn:urn:nbn:de:bsz:31-37918>
8. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1460 m. Niujorkas, Niujorko viešoji biblioteka, Spencer rinkiniai <http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchresult.cfm?advword=spencer+32&s=1&f=8>
9. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1464 m. Praha, Nacionalinė Čekijos respublikos biblioteka http://www.manuscriptorium.com/apps/main/en/index.php?request=show_tei_digidoc&docId=set20080808_106_98
10. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1465-1467 m. Štutgartas, Vurtembergo valstybinė biblioteka http://digital.wlbstuttgart.de/index.php?id=6&no_cache=1&tx_dlf%5Bid%5D=613&tx_dlf%5Bpage%5D=9
11. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1483 m. Heidelbergo universiteto biblioteka, Augsburgas <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/ir00196000/0362>
12. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1483 m. Bavarijos valstybinė biblioteka (BSB), Augsburgas http://inkunabeln.digitale-sammlungen.de/Seite_R-178,1..html
13. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1483 m. Veimaras, Kunigaikštienės Anos Amalijos biblioteka http://ora-web.swkk.de/digimo_online/digimo.entry?source=digimo.Digitalisat_anzeigen&a_id=4579
14. U. Richentalis. Konstanco kronika. 1483 m. Kongreso biblioteka (JAV), Augsburgas http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=rbc3&fileName=rbc0001_2008rosen0097page.db&recNum=8
15. K. Grunenbergas. Ritters und Burgers zu Constan. 1480 m. Bavarijos valstybinė biblioteka (BSB) <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0003/bsb00035320/images/index.html>
16. Livro de Arautos al. De ministerio armorum. 1416 m. The University of Manchester Library. John Rylands medieval Collection <http://enriqueta.man.ac.uk/luna/servlet/detail/Man4MedievalVC~4-4~802015~137659>
17. K. Grunenbergas. "Riteriai ir didikai Konstance" (Ritters und Burgers zu Constan. 1480 m. Bavarijos valstybinė biblioteka (BSB) <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0003/bsb00035320/images/index.html?seite=96>
18. V. Pūronas. Juodaodis Vytauto herbas. Genealogija ir Heraldika, nr. 1(2007-2017).
19. V. Pūronas. Nežinomas Vytauto Didžiojo heraldikoje. Skrastas.lt, 2016.06.30. Internetinė prieiga: http://www.academia.edu/2275776/Ba%C5%BEnytin%C4%97s_knygos_rus%C4%97n%C5%B3_kalba_ir_religiniai_identitetai_slavi%C5%A1kose_Lietuvos_Did%C5%BEiosios_Kunigaik%C5%A1tyst%C4%97s_%C5%BEem%C4%97se_XIV_XVIII_am%C5%BEiuje_protestant%C5%B3_ir_unit%C5%B3_tradicijos
20. A. Bučys. Karaliaus Mindaugo sūnus Vaišvilkas, arba Lietuviškasis Budos gyvenimo atsikartojimas. Prieiga internetu: (<http://bucysalgimantas.lt/44-karaliaus-mindaugo-sunus-vaisvilkas-arba-lietuviskasis-budos-gyvenimo-atsikartojimas-xxv/>)
21. A. Bučys. Lietuvių karaliai ir Lietuvos karalystė. Slaptai.lt, 2017.04.17. Prieiga internetu : <https://slaptai.lt/algimantas-bucys-lietuviu-karaliai-ir-lietuvas-karalyste-2/>
22. V. Jarutis. Lietuvos Respublikos valstybinė simbolika: paveldėtos ar "išrastos" tradicijos. Lietuvos istorijos studijos. Vilnius, 2011, p. 132. Prieiga internetu: https://www.academia.edu/2275776/Ba%C5%BEnytin%C4%97s_knygos_rus%C4%97n%C5%B3_kalba_ir_religiniai_identitetai_slavi%C5%A1kose_Lietuvos_Did%C5%BEiosios_Kunigaik%C5%A1tyst%C4%97s_%C5%BEem%C4%97se_XIV_XVIII_am%C5%BEiuje_protestant%C5%B3_ir_unit%C5%B3_tradicijos
23. E. Svetikas. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto investitūros žiedas. Lituanistika, 2008. T. 54, nr. 2(74).

LIETUVAI

Pražydusiais žiedais į širdis ateini –
mes didesniais užaugom, kaip tikėjai.
Dabar mes neapsakomai jauni
naujų ir didelių darbų kūrėjai.

Pažinom praeitį iš tavo girių, upių –
per šimtmečius jos savimi išliko.
Jau medžiai plačiašakiai mūsų lūpomis
atmintimi kiekvieno grumsto tiki.

Tave myluoja – mes arčiau priglūstam.
Tave įžeidžia – mes įžeidžiami.
Su Tavimi visi džiaugsmas ir rūpesčiai,
ir pastovumas, ir būtis rami.

STEBUKLINGAS PAVEIKSLAS

Nevystančios gėlės
kilnioj asmenybėje - -
(parašas seno siuvinėto paveikslo apačioje)

Prie šių gėlių net kelios kartos
save tarsi prieš veidrodį įrodė.
Aš vėl bandau sugrižt. Vėl artinuos,
kur jau nevertinamas žodis.

Tu lyg giliausia giluma,
Aukščiausiojo palaiminta.
Prieš stebuklingąjį – mama,
už stebuklingo – aimanos.

* * *

Pasaulis, kuriame gyvenau,
toks didelis ir toks mažas.
Tai, kas buvo seniau
tiesa, - tik miražas.

Seniai jau netaikau į dangų.
Už žemę – nieko tikresnio.
O kol kas pro virtuvės langą
dairaus lyg į esmę.

* * *

Kiekvieną rytą pažadina
varnas karalius.
Nežinia, iš kur jis, kodėl
šiomet mūsų liepose apsigyveno,
o gal tik į svečius
iš kaimyninio krašto atskrido,
tačiau jau įpratino lygiai penktą pabusti
ir pradėt naują dieną.

Varno pasisveikinimas toks stiprus,
kad besąlygiškai privalai
atsakyti tuo pačiu,
t. y. būtinai žvilgtelti pro langą,

BAJORAI – KŪRĖJAI

Leonas PELECKIS-KAKTAVIČIUS

Iš ciklo „ARTI, KAIP IŠSIPILDYMAS“

kad paukštis įsitikintų,
jog ir tu jau ant kojų
ir pasiruošęs ne tik kavos gėrimui,
bet ir visai rimtiems darbams.

O kad neapsigalvotum
ir nepratęstum sapnų,
apskridęs porą trejetą ratų
apie pasagos formos
netrumpą gatvę,
varnas dar pakartoja
rytinį pasisveikinimą-įsakymą:
- Kar-kar, kar-kar, kaar-kaar, kaarr!..

* * *

Kas ten už lango čiurlena,
nejau virš devintojo aukšto upelis pratrūko?
Aš dar ne toks senas,
kad patikėčiau tokiais stebuklais.

Kai iš lovos išlipti situacija neleidžia,
visko prisigalvoji.
Nuo šito čiurlenimo tokia šypsena ant veido,
kad net įtartinu tampi, toks iš rojaus.

Pasirodo, viskas daug paprasčiau –
tai žingėdūs čiurliai prieš manąjį langą
vienas už kitą greičiau ir aukščiau –
kažką pranašaudami – įveikia dangų.

Sunku patikėt, bet šie paukščiai,
lyg skaidrus upelis čiurlenantys,
niekada nenusileidžia. Visada iš aukšto
žiūri į žemę.

Ne tik sveikina, bet ir grąžina
beviltiškam tikėjimą ir gyvenimą.
Vienas Dievas težino,
kodėl patiems čiurliams uždrausta žemė.

Giedrė BULOTAITĖ

NERINGOS ETIUDAI

*

Nuo miesto šurmulio,
kalbų ir draugų
ištrūkau į vienvietę.
Brendu per balčiausią sniegą,
klampos ilgiai,
renku gintarų kruopas –
žaliai balzgana gėlmė
teliūskuoja tyliai.
Ilgai ilgai einu pakrante
į baltą švytinčią sieną –
ten, kur jūra šalta
su krantu susilieja.

*

Jau net
ne kruopelytės,
o gintaro dulkės
byra į delnus
tarp smilčių
vėjui papūtus.

Kur tas garsusis
baltų auksas,
svetimų išnešiotas?

*

Plonu
ugniniu brūkšniu
aušra padalino
naktį ir rytą.
Marių juodas ledas
tvarka blaiviai
veidrodėliais pilkais.
Sutimų skraistė
veria dangų iš lėto.
Debesys sunkūs
traukiasi tyliai
į vakarus.

*

Atūžus vėtra
alkanu žvilgsniu
nužvelgė
pakrantės kopų lankstą –
ir tūkstančiais

pažadintų balsų
suulbo krantas.

*

Gaudžia,
riaumoja
bangos galingos,
teškia į krantą
juodąją mirtį.
Klykia žuvėdros,
blaškomos vėjo –
gėmžia mazutas
baltasias smiltis.

*

Audringos marios –
įsibėgėjęs
teškia vėjas
putotą bangą
į trapų krantą,
šniokščia vaitoja
pušys ir smėlis,
sunkūs debesys
pranašingai artėja,
varna,
žuvėdrų pulke įsivėlus,
kranksi vėtroms,
ganančioms
vėjus.

*

Benamio šuns balsu
stūgauja
užkliuvusi už kopų
vėtra –
nežino, pult į jūrą,
ar grįžti į marios
vartyt žvejų laivus.

*

Monotoniškai lyja
lietus.
Jį atkartoja
laikrodis.
Jam švelniai pritaria
mano širdis.
Jai antrina
marios
darniom vilnimis.
Mano atodūsiam

Nuotraukoje: Eilėraščių autorė kolegų dailininkų kompanijoje. Parnidžio kopa, 2017.

pritaria laikas.

*

Atrodo,
kad apmirė pasaulis,
sustojo viskas –
net ir laikas.
Lietus krapnoja tyliai –
nei lapų šiugždesio,
nei monotoniškos
melodijos,
nei šnabždesių,
nei žingsnių –
jokios gyvybės,
tik šlapnojanti tylą
aplinkui.

*

Tik lietaus
paslaptina
melodija
švelniai pirštais
barbena
į širdį.
Nors švieselė
smalsi
pušų apsupty

vėl ir vėl
nuo kalvos
apsidairo,
bet tamsos
vienumoj,
siautulingoj naktį
ji vienintelė
šėlstančios vėtros
rapsodiją
girdi.

*

Vienatvė
be paukščių giesmės
ir be tako
neregio pėdoms
į tolį –
sielai pakanka
vien tik
švytėjimo.

Kazimieras MACKEVIČIUS

h. Geralt bajoras,
Vilniaus krašto bajorų sąjungos vadas

ARCHITEKTAS

Jonavos rajone, Žeimių miestelyje, 2007 metų liepos 7 dieną buvo atidengtas architekto Vaclovo Michnevičiaus biustas. Autoriai – skulptoriai profesorius Konstantinas Bogdanas ir Kęstutis Krasauskas, medžio drožėjas Artūras Narkevičius, architektas Julius Zonys. Šalia Michnevičiaus biusto, kitoje kelio pusėje, praėjusį rudenį Jonavos savivaldybė ir Žeimių seniūnija įamžino Anapilin išėjusio K. Bogdano atminimą. Suprojektuotas skveras, pastatytas paminklinis akmuo, poilsio suoliukai.

Vaclovas Michnevičius, herbo „Lapė“ bajoras, ir K. Bogdanas, herbo „Poraj“ (Rožė) bajoras, niekada nebuvo susitikę, tačiau vienas inžinierius ir architektas, o kitas skulptorius sukūrė daug nuostabių darbų, kurie garsina Lietuvą. Jeigu Michnevičius būtų sulaukęs Lietuvos nepriklausomybės, neabejoju, kad ir jis būtų buvęs išrinktas Jonavos miesto garbės piliečiu, kaip juo buvo Bogdanas, paskutiniaisiais gyvenimo metais gavęs ir Biržų miesto garbės piliečio vardą.

Pastaraisiais metais architekto Vaclovo Michnevičiaus kūrybinį kelią plačiai nagrinėja Vytauto Didžiojo universiteto profesorė menotyrininkė Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė. Žeimių vidurinės mokyklos kraštotyrininkai, vadovaujami mokytojos Vincės Pranienės, Kraštotyros būrelio vadovų Rimantės Tarasevičienės ir Artūro Narkevičiaus, surinko naujos medžiagos apie architekto Michnevičiaus gyvenimą ir kūrybą. Jonavos rajono savivaldybės administracija, gavusi dalinį finansavimą iš Kultūros paveldo departamento, išleido knygėlę „Išsaugokime kultūros paveldą“. Leidinio sudarytoja - savivaldybės administracijos vyriaus-

Michnevičių šeima: Karolina, Vaclovas, Irena, Kazimieras. Apie 1915 m. Artūro Narkevičiaus archyvo nuotrauka.

sioji specialistė Gražina Mrazauskienė.

Kazimiero Mackevičiaus ir Rimo Vilavičiaus parengtame albume „Tarpukario bajorai fotografijose“ yra nuotraukų ir iš architekto gyvenimo.

Vaclovas Michnevičius gimė 1862 metų spalio 15 dieną Ukmergės rajone, Vaitkuškio kaime. Baigęs septynias klases Vilniaus realinėje mokykloje, 1888 m. įstojo į Sankt Peterburgo civilinės inžinerijos institutą – populiariausią tos srities aukštąją mokyklą Rusijoje. Baigęs studijas, 1893 m. buvo paskirtas Vilniaus miesto architekto ir inžinieriaus padėjėju, po to – miesto architektu.

Laikas griežtai atribojo du tarpsnius architekto kūrybinėje biografijoje: Vilniaus (1893-1915) ir Kauno (1919-1939). Abu laikotarpiai skiria Pirmojo pasaulinio karo metus. Iki karo Michnevičius palankią veiklos terpę rado Vilniuje, o susikūrus Lietuvos valstybei, išvyko dirbuotis į laikinąją sostinę.

Nuo 1893-ųjų Vilniaus miesto architekto ir inžinieriaus padėjėjo pareigas ėjo tik metus, bet spėjo nemažai nuveikti: tvarkė Vilniaus miesto vandentiekį, tiesė gatves ir tvirtino Vilijos pa-

Streikių dvarelis. Apie 1925.

krantes, statė metalinį tiltą per Vilnelę Antakalnyje, remontavo miesto teatrą, Rotušę, Šv. Jokūbo, Šv. Teresės bažnyčias. Savarankiškai statė keletą privačių namų, vilų, koplyčių ir antkapių Vilniaus bei Kauno gubernijose. 1895-1904 metais dirbo karinių strateginių kelių tiesimo komisijoje, prie plentų projektavimo ir tiesimo. Taip pat buvo Draudimo bendrovės prie Dūmos narys (kaip įkainojimo specialistas). Michnevičių dominusios pažangios architektūros idėjos paskatino jį projektuoti pirmuosius gyvenamųjų namų kompleksus. Vilniaus žemės banko skelbtame indi-

vidualių namų konkurse architektas laimėjo dvi pirmąsias premijas. 1902-aisiais Druskininkuose pastatė mineralinio vandens gydyklas su vandentiekio bokštu, kelis vasarnamius ir gyvenamuosius namus, remontavo keletą vilų bei „Kurzalio“ viešbutį. 1904-1912 metais dirbo Vilniaus miesto architektu. Pirmas stambus darbas - prekybos salė buvusioje Javų turgavietėje (Pylimo g., pastatyta 1904-1906). Jos metalų santvarų perdanga - vienintelis tokio tipo amžiaus pradžios konstrukcijų pavyzdys respublikoje. Taip pat suprojektavo mūrinius rūmus vaikų ligoninei Žvėryne, iš Lukiškių į Žvėryną perkėlė infekcinės ligoninės pastatus, pertvarkė žuvų turgų Malkų aikštėje. 1907-1912 metais rekonstravo miesto salę (dabartinę Filharmoniją), kuri buvo nukentėjusi per gaisrą. Nors perstatyti reikėjo tik vidų, architektas suprojektavo ir išorę.

Aktyviai dalyvavo Vilniaus namų statybos ir įrengimo draugijos, gyvavusios 1909-1913 metais, veikloje (parodose, konkursuose). Draugija skatino pažangius gyvenamosios statybos būdus. 1911-aisiais organizavo individualių namų projektų parodą, pagal kurią 1911-1913 metais statė vadi-

Iškyla Žeimių valsčiuje po geriausių ūkių apžiūros. 1930. Artūro Narkevičiaus archyvo nuotrauka.

Kazimieras, Vaclovas, Karolina Michnevičiai ant Strebeikių dvarelio laiptų. Apie 1930. Artūro Narkevičiaus archyvo nuotrauka.

namą Montvilos koloniją-namų kompleksą. 1912-aisiais paliko tarnybą ir kartu su Aleksandru Parčevskiu įkūrė projektavimo ir statybos biurą „Architektas” – vieną iš trijų stambiausių Vilniaus projektavimo ir statybos biurų XX a. pradžioje. Biuras projektavo bažnyčias, nuomojamus namus, vilas, kaimo pastatus, fabrikus ir t. t., atliko priežiūros, rangos darbus. Su Parčevskiu 1912-1913 metais sukūrė Lenkų teatro Pohuliankoje projektą (dabar – Basanavičiaus g. 13). Tai – vienas reikšmingiausių architekto kūrinių Vilniuje. Be minėtų darbų Vilniuje yra pastatęs apie dešimt daugiabučių gyvenamųjų namų.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, 1915-aisiais kaip Rusijos armijos karininkas (kelių

inžinieriai jau besimokydami įgydavo laipsnius) buvo pašauktas į tarnybą prie karinių kelių tiesimo. Po trejų metų grįžo į Lietuvą, bet nepasiliko Vilniuje, o persikėlė į Kauną. 1919-1925-aisiais dirbo Kelių ir plentų valdyboje vyresnioju inžinieriumi. Tuo laiku tiesė Žemaičių (Kauno-Klaipėdos) plentą, parašė knygą „Vieškeliai ir paprastieji keliai, jų taisymas ir laikymas” (1925). 1925 m. pageidavo gauti Kauno miesto architekto pareigas, tačiau, neturėdamas įtakingos paramos, paskyrimo nesulaukė.

Įvairūs šaltiniai nurodo skirtingą architekto suprojektuotų ir pastatytų bažnyčių skaičių: nuo 32 iki 72. Šiuo metu turimais duomenimis, Vaclovui Michnevičiui galima priskirti 27 bažnyčias. Ankstyviausi projektai – XIX a. pabaigoje suprojektuotos vienbokštės šventovės Ramygaloje (1898-1907), Josvainiuose (1898-1903), taip pat Ratnyčios, Nemunaičio bažnyčios (pasižymi proporcijų išraiškingumu, preciziškomis detalėmis). Visos jos – neogotikinio stiliaus. Šią architekto kūrybos kryptį iliustruoja vėlesnė bažnyčia Žeminiuose (1906-1908), kurios statybos darbuose pats aktyviai dalyvavo. Planas – stačiakampis, tūris – halinis, bet netikėtą efektą vidaus erdvėje teikia galerijos, išorėje – aukšti ažūriniai frontonai, prie apsidės prišlieti cilindriniai laiptų bokšteliai, primenantys gynybinius kulto pastatus. (Beje, pir-

Michnevičiai su kaimynais ant Strebeikių dvarelio laiptų. Apie 1935. Artūro Narkevičiaus archyvo nuotrauka.

Vaclovas Michnevičius (antras iš kairės) su Žemaičių plento tiesėjais. Artūro Narkevičiaus archyvo nuotrauka.

mosios dvi paminėtos bažnyčios – Ramygalos ir Josvainių – statytos ne pagal Michnevičiaus projektus.) 1909 m. suprojektuota didžiulė bažnyčia Saltoniškių priemiestyje Vilniuje. Žinomos šešios bažnyčios (aplinkui Kaišiadoris), suprojektuotos prieš Pirmąjį pasaulinį karą: Vievio (1906), Kaišiadorių (1908), Kietaviškių (1910), Žiežmarių (1909), Gegužinės (1911) ir galbūt Kernavės. Paskutinė bažnyčių projektų banga – 1928–1933 metų laikotarpis, kai architektas ir toliau projektavo neogotikinio stiliaus bažnyčias. Daugiau nei tris dešimtmečius Vaclovas Michnevičius buvo populiariausias Lietuvoje bažnyčių statytojas.

1918 m. su šeima apsistojo Strebeikiuose, rekonstravo dvarelį (išlikęs pastato brėžinys). Dirbdamas Plentų Valdyboje, nuomojosi butą Kaune ir į Strebeikius grįždavo šventadieniais. 1936-aisiais, būdamas 74 metų, išėjo į pensiją. Apsigyvenęs Strebeikiuose, beveik iki pat 1940-ųjų vertėsi laisva architekto praktika. Kaune rekonstravo Bernardinų vienuolyno vakarinį korpusą, pastatė musulmonų mečetę (1931, kartu su inžinieriumi A. Netyksa), Kaišiadoryse – keletą namų.

Po karo, 1946-aisiais, Michnevičių šeima buvo išblaškyta. Vaclovas Michnevičius tremties išvengė dėl tarnybos Plentų ministerijoje 1940 m. Kai kas iš Michnevičių dvarelio vertybių bei dviejų tūkstančių knygų biblioteka pateko į Žeimių bažnyčią, daugybė architekto brėžinių, pastatų fotografijos, užrašai buvo sunaikinti.

Paskutiniuosius metus architektas gyveno skurdžiai. 1946-aisiais duktė Irena su šeima ir

motina ištremtos į Krasnojarską. Sūnus Kazimieras spėjo pasitraukti į Lenkiją.

Vaclovas Michnevičius mirė 1947 metų sausio 14 dieną, palaidotas Žeimių bažnyčios šventoriuje. Žeimių parapijos knygoje išlikęs įrašas: „1947 m. sausio 14 d. Strebeikių kaime dėl senatvės mirė Vaclovas Michnevičius. Aprūpintas sakramentais. Vedęs. 85 metų amžiaus. Inžinierius”.

Bajoras Vaitiekus Mackevičius, mano tėvo brolis, prieš mirtį įgaliojo mane kreiptis į Žeimių kleboną Eugenijų Jo kubauską, kad būtų įamžintas jo vaikystės draugo architekto Vaclovo Michnevičiaus atminimas. Tad jau po mirties Vaitiekiaus Mackevičiaus ir Žeimių bažnyčios lėšomis buvo pastatytas granitinis paminklas, be kita ko, įamžinęs dviejų bajorų, gyvenusių Jucunų ir Strebeikių kaimuose, draugystę.

Nelengva tiksliai nušviesti architekto gyvenimą, jo profesinę veiklą. Šaltiniai, iš kurių imtos žinios: jo artimieji, kaimynai ūkininkai, buvę darbininkai ir tarnai. Michnevičiaus motina Svolkėnaitė buvo kilusi iš Svolkėnių dvaro, kuris ribojosi su Strebeikiais. Michnevičiaus tėvas mirė dar gana jaunas. Motina panašlavusi ištekdėjo

Michnevičių šeima Sibiro tremtyje: Liudas, Kazimieras, Irena, Marijonas. 1940. Artūro Narkevičiaus archyvo nuotrauka.

Žeimių Švč. Mergelės Marijos gimimo bažnyčia.

už mirusio vyro brolio, tačiau ir tas neilgai pagyveno. Statant Žeimių bažnyčią Vaclovo Michnevičiaus motina paaukojo 500 aukso rublių. Michnevičius vedė gyvendamas Peterburge. Jo žmona Karolina Feige buvo Bavarijos vokiečių, katalikė, iš profesijos mokytoja, išsilavinusi, gabi kalboms. Peterburge mokytojavo, dėstė prancūzų ir vokiečių kalbas. Kartą Karolina, nuvykusi į Kėdainių vaistinę, lenkiškai paprašė vaistų. Vaistininkė buvo jauna ir tikriausiai iš miesto, nes atsakė nesuprantanti tos kalbos. Tada Karolina kreipėsi rusiškai, prancūziškai, vokiškai, žydiškai ir dar keliomis kalbomis, bet vis liko nesuprasta. Atsisukusi į eilėje stovėjusius žmones, juokdamasi

Konstantino Bogdano sukurtas paminklas architektui Vaclovui Michnevičiui Žeimių miestelyje. Autoriaus nuotrauka.

Vaclovo Michnevičiaus kapas Žeimių bažnyčios šventoriuje.

tarė: „Ta vaistininkė kaip karvė su viena uodega, tik vieną kalbą temoka“. Karolina lietuvių kalbos nemokėjo.

Kadangi Vaclovas Michnevičius dirbo Kaune, namo grįždavo tik penktadieniais. Jo belaukiant visada būdavo surauginamas ožkos pienas ir prišutinama bulvių. Šis valgis jam buvo pats skaniausias. Dėl to ūkyje buvo laikomos dvi ožkos.

Po rugiapjūtės Vaclovui Michnevičiui visada būdavo uždedamas rugių vainikas. Atsidėkodamas savo darbininkams, architektas vakare suruošdavo nedidelę šventę. Merginoms dovanodavo po prijuostę, moterims – po skarelę ir vieną litą, vyrus vaišindavo alumi. Degtinės per vaises būdavo labai mažai arba visai nebūdavo. Michnevičių ūkyje dideliuose tabako plotuose buvo auginamas labai geros rūšies tabakas. Visoje apylinkėje, užrūkius to tabako, žmonės žinojo, iš kur jis. Nuėmus derlių, dažniausiai tabakas būdavo džiovinamas antrajame, neįrengtame dvarelio aukšte, po to dedamas į dėžes ir vežamas į Vilnių.

Savo ūkiu Strebeikiuose Michnevičius nelabai domėjosi. Jis grįždavo iš miesto labiau pailsėti negu prižiūrėti ūkio. Kartą grįžęs rado gale lauko darbininkų suvilktą velėną. Sužinojęs, kad velėna bus sudeginta, liepė ją susmulkinti ir išbarstyti po lauką. Mat šeimininkui atrodė, kad taip išbarstyta velėna atstos trąšą. Darbininkams ir ūkvedžiui nepasisekė atkalbėti užsispyrėlio. Rudenį tas laukas buvo nusėtas piktžolių, grūdai beveik neužderėjo, todėl teko nušienauti tik pašarui. Atsiprašydamas darbininkų, Michnevičius pasakė: „Aš – ne žemdirbys, aš – architektas. Todėl nuo šiol daugiau nelįsiu į tuos reikalus,

Straipsnio autorius Kazimieras Mackevičius dovanoja Žeimių švč.mergelės Marijos gimimo bažnyčiai architektui Vaclovui Michnevičiui atminti bažnytinę vėliavą. Vėliavoje atsispindi architekto projektuotos bažnyčios, tarp jų ir Žeimių bažnyčia, herbas „Lapė“. Vėliavos antrasis egzempliorius liks Vilniaus krašto bajorų sąjungoje. Vėliavos dailininkė Giedrė Bulotaitė, herbas „Kosciesza“ (Ragotinė). Nuotraukos autorius Rimantas Vilavičius.

kurių neišmanau. Kiekvienas turi dirbti tą darbą, kurį geriausiai moka”.

Michnevičiaus ūkis nebuvo didelis, žemę dirbo šešiais arkliais, buvo nupirktas ir traktorius, pieną separuodavo separatorius, modernūs žemės ūkio padargai padėdavo įdirbti žemę.

Visa Michnevičių šeima maitinosi prie bendro stalo su samdiniais. Sriuba, blynai, košė ir kitokie valgiai buvo gaminami visiems bendrai.

Senatvėje Michnevičiai dėl neaiškių priežasčių labai nuskurdo. Sklido kalbos, esą Karolina pinigų siųsdavusi savo broliams į Vokietiją. Vaclovas atgulė į patalą, o Karolina ėjo per kaimus elgetaudama. Užsukusi pas kaimynus pasiguosdavo: „Jei kas anksčiau būtų pasakęs, kad aš senatvėje ubagausiu, tai būčiau spjovusi tam tiesiai į akis”. Kai darbininkas Vavila kabino Strebeikių pradinės mokyklos iškabą, architektas jam su apgailestavimu tarė: „O, kaip aš norėčiau dirbti čia mokytoju...” Deja, likimas jam buvo

nepalankus. Mokytojauti buvo atsiųstas jaunas mokytojas Ipolitas Rimkevičius, vėliau tapęs kolūkio pirmininku.

Apie 1975-1977 metus Michnevičių dvarelis atiteko Pauliukų kolūkiui ir gana greitai valdžios paliepimu buvo nugriautas. Įdomu tai, kad pastato rąstai buvo ne guldyti, bet stati. Sveiki būtų stovėję dar šimtą metų. Gaila, kad neišsaugojom ateinančioms kartoms šio dvarelį.

1957 m. aš įžengiau į buvusio Michnevičių dvaro pradinės mokyklos pirmąją klasę. Didžiojoje menėje mokėsi visi mokiniai nuo pirmųjų iki ketvirtųjų. Priešingoje menės pusėje stovėjo fortepijonas, menantis architekto laikus, dalis likusios bibliotekos, senoviniai baldai. Kitoje dvaro pusėje buvo didelis valgomasis, gyvenamieji kambariai su masyviomis ąžuolinėmis durimis, su šviesiais langais ąžuolinėmis langinėmis. Atostogaudamas kasmet nuvažiuoju į Strebeikius. Rodos, taip neseniai čia stovėjo puikus dvarelis, gyveno žmonės, o dabar tik alyvų krūmai, seni medžiai, vedantys į buvusią sodybą. Linksma gražuolė upė Lankesa užžėlusi, tiltas per ją nugriautas. Žemių kraštotyriminkas, liaudies meistras Artūras Narkevičius išdrožė ir pastatė koplytstulpį Strebeikių kaimui ir Michnevičių dvarui atminti.

LITERATŪRA

Išsaugokime kultūros paveldą. Jonavos rajono švietimo įstaigų kūrybiniai projektai, 2 t. / Sudarė Gražina Mrazauskienė. - Jonava, 2006-2009.

Kazimieras MACKEVIČIUS. Tarpukario bajorai fotografijose // Lietuvos bajoras. - 2007.

Vaclovas Michnevičius // Kas yra kas Lietuvoje. Kraštiečiai: Jonava. - Kaunas: Neolitas, 2009.

Tarpukario bajorai fotografijose / Sudarė Kazimieras Mackevičius, Rimas Vilavičius. - Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008.

Mykolas JANKŪNO, Eugenijaus JAKUBAUSKO, Juozo PRAVILIONIO, Nastasijos MACKEVIČIŪTĖS-VAVILIENĖS, Juozo EIGIRDO atsiminimai / Užrašė Artūras Narkevičius [rankraštis]. - Jonava, 1997.

Archyvines nuotraukas retušavo Rimas Vilavičius.

Lidija VELIČKAITĖ

ŠVIESIOS KIBIRKŠTELĖS TAUTODAILININKĖS IRENOS SUVEIZDIENĖS GYVENIME

Tautodailininkė Irena Antanina Suveizdienė.

Gausūs tapybos darbų parodomis tautodailininkės Irenos Antaninos Suveizdienės 2017 metai: jos įvyko Tremtinių namuose Turniškėse (Vilniuje), Vilniaus įgulos karininkų ramovėje, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, Raseinių Marcelijaus Martinaičio viešojoje bibliotekoje. Vilniaus technikos biblioteka, švenčianti savo gyvavimo 60-metį, surengė parodą „Vienos gatvės istorija“, kurioje tarp 25 autorių buvo ir I. A. Suveizdienės paveikslas „Vaizdas nuo Technikos bibliotekos į Dominikonų bažnyčią“, už kurį ji gavo padėką iš Technikos bibliotekos laikinojo direktoriaus Arvydo Kažukauskio. O spalio 10 d. surengta paroda Lietuvos Respublikos Seimo Europos informacijos biuro salėje.

Atidarydamas pastarąją parodą LR Seimo Kultūros komiteto narys prof. Vytautas Juozapaitis džiaugėsi, kad tokią žvarbią rudens dieną atėjo tiek daug tautodailininkės I. A. Suveizdienės gerbėjų pasigrožėti jos kūriniams, kaip saulės spindulėliais, šviečiančiais šildančia šiluma, ir tas mistinis, tuo pačiu labai paprastas žodis yra *menas*, kuris ištirpdo sienas, sujungia negalinčius susikalbėti, atranda savyje tai, ko mes negalime išreikšti žodžiu. Ir kiekvienas kūrinys yra kaip atskira daina arba romansas, pasakojantis tos dienos ar akimirkos išgyvenimus. Spalvų gamos rodo žmogaus platų

požiūrį į pasaulį ir tuo pačiu labai šiltą, minkštą, kupiną meilės ir gyvenimo patirties užpildytą grožio aplinką, kuri gal ne visada tautodailininkę lydėjo, bet norėjosi, kad tas grožis egzistuos. Prof. V. Juozapaitis paminėjo, kad neseniai Tremtinių namuose I. A. Suveizdienė sužavėjo klausytojus pristatydamą savo knygą apie plačią giminę „Tikroji Kovalevskių, Kovaliauskų, Kavaliauskų giminės istorija“, išleista „Versmės“ leidyklos. Kadangi paroda surengta LR Seimo rūmuose, V. Juozapaitis viliasi, jog Seimo nariai ją pamatys ir supras kuo žmonės gyvena, kas veržiasi iš jų sielų ir kodėl jie prabyla meno kalba.

Pakviestas kalbėti dailininkas, buvęs kultūros ministras, dabartinis LR Seimo Kultūros komiteto pirmininko pavaduotojas dr. Arūnas Gelūnas – antrasis Seimo narys, kuris, palikęs savo tiesioginius darbus, pasirinko pabūti su menu ir atėjusiais į parodą svečiais. Prelegentas teigė, kad nors kalbėjęs prof. V. Juozapaitis yra iš muzikos pasaulio, bet menai susisieja tarpusavyje. Muzika nėra izoliuota nuo dailės. Visi menininkai jaučia vieni kitus ir gali tarpusavyje kalbėtis. „Jei meną pasirenka kitos profesijos žmonės, neturėjęs galimybės tuo keliu eiti, tai yra didžiausias atlygis menui, didžiausia meno prasmė, sakanti, kad *menas* išgelbės pasaulį“, – pažymėjo prelegentas.

Nepriklausomos Lietuvos vaikai poilsiauja Palangoje Karininkų ramovės viloje su Mažosios Lietuvos patriarchu Martynu Jankumi. Antroje eilėje penkta iš kairės – Irena Antanina Staronytė (būsimoji Suveizdienė). 1938 m.

Muzikų rėmimo fondo direktorė Liucija Stulgienė pasisakė esanti matematikė, nieko bendra nei su muzika, nei su daile neturinti, tik mėgėjišką meilę šiems menams. Jos manymu, muzika – momentinis menas, - ateini, išgirsti ir tik ausyse skamba, o žiūrėdamas į paveikslus randi savyje didžiulę atgaivą.

Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadas Perlis Vaisieta, sveikindamas parodos autorę, priminė šviesios atminties garsų Lietuvos išeivį, publicistą, rašytoją, karininką Vilių Bražėną, turėjusį daug entuziazmo ir visada degančias akis. Jis sakydavo, kad gali ir dvidešimtmetis būti apsamanojęs kaip keltas, o aštuoniasdešimties – tvirtas, kaip ažuolas, degančiomis akimis. P. Vaisieta priminė I. A. Suveizdienės bajorus tėvus, kalintą jos karininką tėvą Antaną Staronį (Staranevičių), pasidžiaugė ja, niekada nepalūžtančia, kiekvienam įžiebiančia vilties kibirkštėlę.

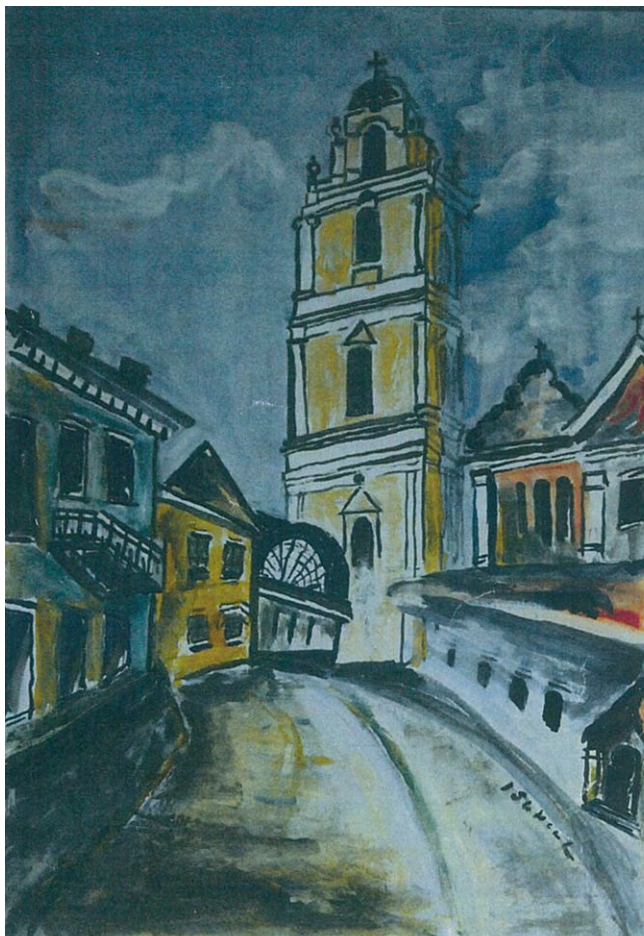
I. A. Suveizdienės parodų neaplenkianti jos tapybos mokytoja dailininkė Vija Tarabildienė pasidžiaugė savo mokinės darbais, pažymėjo, kad ji yra gyvas pavyzdys, jog amžius tik sąlyginai riboja galimybes, talentą, energiją.

Atvykęs iš Troškūnų Švč. Trejybės bažnyčios ir Bernardinų vienuolyno ansamblio kunigas kaunaininkas, klebonas Saulius Filipavičius džiaugėsi pamatęs labai dekoratyvius ir nuotaikingus Irenos darbus, sakė, kad viliasi, jog bent keletą paveikslų

autorė atrinks, ir jie ras gražią ir garbingą vietą vienuolijoje.

Tautodailininkę I. A. Suveizdienę sveikino Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų sąjungos pirmininkė Vilma Žukienė, Vilniaus draugijos vardu – pirmininkė Rasa Buikienė, nuo Vilniaus „Bočių“ – Stanislava Ligeikienė, buvusios bendradarbės, bendraklasės, kolegės, draugės, kai kurios atvykusios net iš Alytaus, Kėdainių.

I. A. Suveizdienė pirmiausia padėkojo prof. V. Juozapaičiui ir jo padėjėjai Justinai Kirnienei už tokią puikią progą ir galimybę eksponuoti darbus LR Seimo Europos informacijos biuro patalpose. Džiaugėsi išgirdusi tiek daug gražių žodžių iš ją sveikinusių gerbėjų. Prisiminė, kad jos gyvenimas buvo gana sudėtingas. Baigusi Kauno „Aušros“ gimnaziją, 1948 m. įstojo į Kauno medicinos institutą, bet dėl biurokratų užgaidų buvo iš sąrašų išbraukta. Teko eiti dirbti darbininke į „Sanito“ fabriką. Po metų stojo į Lietuvos žemės ūkio akademiją, Miškų ūkio fakultetą. Dirbo Alytaus miškų ūkyje, Miškų ūkio ministerijoje, Valstybiniame statybos reikalų komitete, trūkstant lėšų išlaikyti šeimą, nuo 1964 m. – dar ir ekskursijų vadove. Rašė straipsnius žurnalui „Mūsų girios“, savaitraščiui „Literatūra ir menas“, kitiems laikraščiams. Piešti pradėjo 1972 m., iš Vilniaus su šeima išvykusi gyventi į Nidą. Visai netikėtai nutapė keletą darbų ir tuo, tartum blyksnis,

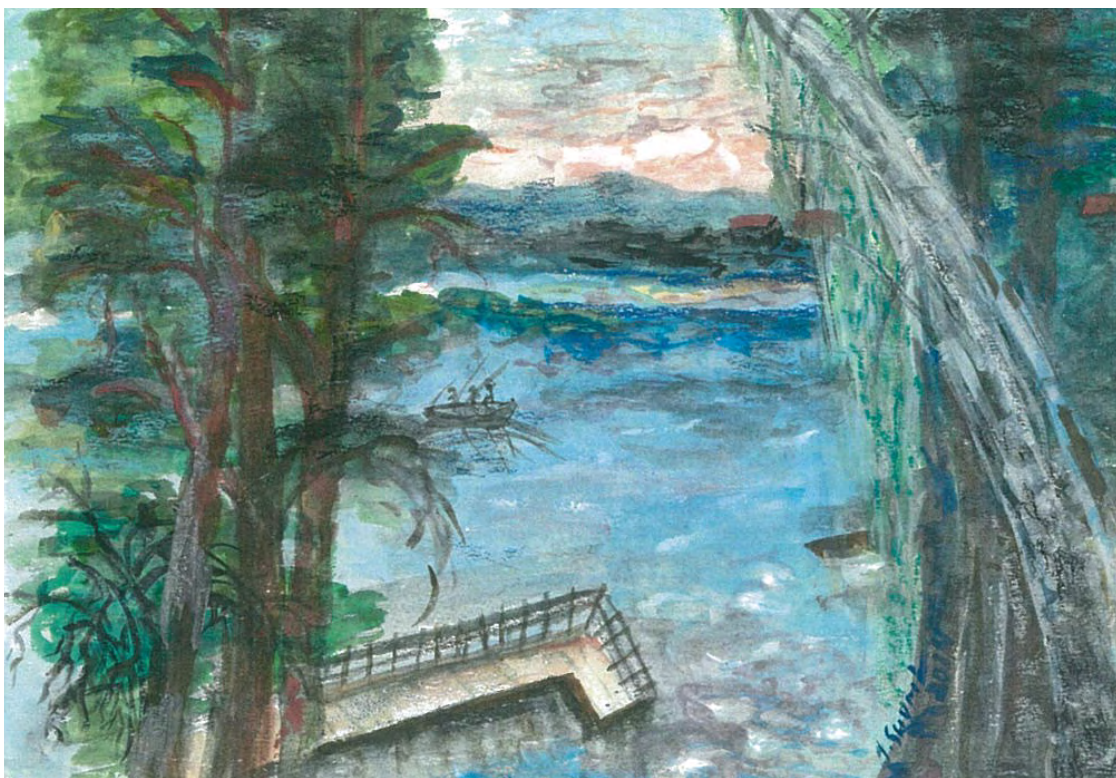
IRENA ANTANINA SUVEIZDIENĖ. Šv. Mykolo bažnyčia Vilniuje.

viskas užsibaigė. 2005 m. netikėtai susipažino su Vilniaus dizaino mokymo centro „Menų kampas“ direktoriumi, jos dukters bendraklasiu Arvydu Bagočiūnu, kuris prikalbino mokytis piešimo. Ir taip dešimt metų, vadovaujant dailininkams Vijai ir Rimtui Tarabildams, Algimantui Stanislovui Kliaugai, Vytautui Poškui, mokėsi ir tapė senjorų studijoje paveikslus. Nutapė nemažai, tai liudija surengtos parodos (per 30!). Dalyvauta daugelyje parodų ir su kitais dailininkais, pabuvota pleneruose Lietuvoje ir užsienyje. Bet mieliausia tautodailininkei paroda buvo šiais metais jos gimtinėje, Raseinių M. Martinaičio viešojoje bibliotekoje. Ten ji gavo dovanų Jono Brigio knygą „1863 m. sukilimas Raseinių apskrityje“, kurioje paminėti net trys jos giminės bajorai Kavaliauskai, dalyvavę sukilime. Vienas iš jų tremtyje – Sibire praleido 11 metų. 2008 m. I. A. Suveizdienė įstojo į Lietuvos tautodailininkų sąjungą. Už parodų eksponavimą yra gavusi nemažai padėkų, 2014 m. jai suteiktas Meno kūrėjo statusas.

Plati ir visuomeninė Irenos veikla – Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjungos narė, Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų sąjungos Vilniaus draugijos narė ir LBKS

IRENA ANTANINA SUVEIZDIENĖ. Dvaro sodyboje.

IRENA ANTANINA SUVEIZDIENĖ. Ežeras prie Molėtų.

IRENA ANTANINA SUVEIZDIENĖ. Šv. Jono gatvė Vilniuje.

narė.

Irena Antanina – nepaliaujanti ekskursijų mėgėja. Neseniai bajorės architektės Gražinos Juknevičienės šeima pakvietė pasisvečiuoti bajorus į savo restauruotą akmens ir raudonų plytų mūro Daubarų dvarą (Mažeikių apskr.). Dvaro rūmai – trijų aukštų, daugybėje kambarių puikuojasi surinkti įdomūs antikvariniai indai ir baldai. Netoliese esančio svirno antrame aukšte įrengta koncertų salė, kurioje atvykusiems svečiams buvo surengtas koncertas. Pakeliui į dvarą dar buvo aplankyta Pikelių Švč. Trejybės bažnyčia – viena seniausių iš išlikusių Lietuvoje medinių bažnyčių su 7 iš medžio padarytais altoriais, kuriuose gausu pjaustytų-drožtų puošybos elementų ir seniausia Lietuvoje vaistinė Viekšniuose, kurioje buvo prekiaujama žoliniais augalais.

Kaip atgaivą po nuvarginusios veiklos I. A. Suveizdienė, atidarius parodą Raseiniuose, nutarė aplankyti Palangą ir apsistoti prieš karą sudėtinėmis karininkų lėšomis pastatytoje viloje „Karininkų ramovė“. Seniai seniai su savo vaikystės draugais buvo nusifotografavusi su Mažosios Lietuvos patriarchu Martynu Jankumi. Šią fotografiją išsaugojo ir padovanojo vilos administracijai.

GIMINĖS ISTORIJA

Dr. Vitolis SEKLIUCKIS
h. *Girny akmuo* (Papžica)

SEKLIUCKIŲ GIMINĖS GENEALOGIJA IR JOS SĄSAJOS SU SVARBIAIS PIRMAIS LIETUVOS ISTORIJS ĮVYKIAIS – SPAUSDINTA KNYGA IR VARDŲ PAMINĖJIMU

Sekliuckių protėviai, kaip teigia šios giminės kilmės ir istorijos aprašymai /1, 2, 3/, buvo kilmingi žmonės, kurie prieš 1228 metus atvyko į Lenkijos Karalystę (LK) iš Šventosios Romos imperijos (ŠRI) Čekijos teritorijos. Atvykėliai apsigyveno vietovėje, pavadintoje Sekliukai (lenkiškai – *Siekluki*). Dabartiniu metu čia esąs kaimas vadinamas Senaisiais Sekliukais (*Stare Siekluki*), esantis Mazovijos (*Mazowieckim*) vaivadijoje, *Białobrzescim* paviete. Šie žmonės nusipelnė tarnaudami tuometiniam Lenkijos valdovui Boleslovui V Droviajam. Tikėtina, kad karalius šias žemes jiems dovanavo už gerą tarnybą.

Vietovardžio Sekliukai kilmė neiški. Jis tikriausiai egzistavo prieš Sekliuckių protėviams apgyvendinant šias žemes. Tačiau yra kalbininkų, manančių, kad žodžio *Siekluki* kilmė nėra lenkiška. Pavadinimas galėjo būti perkeltas (atsineštas) iš ŠRI bei apsigyvenusiųjų suteiktas šiai vietovei. Tokią prielaidą galėtų patvirtinti ir tai, kad dabartinės Lenkijos teritorijoje yra dar dvi Sekliukais pavadintos vietovės, esančios Mazovijos ir Palenkės (*Podlaskim*) vaivadijose, kuriose dvarus valdė

Herbas *Girny akmuo*.

Sekliuckiai. Pirmoji išsidėsčiusi Mazovijos vaivadijoje, *Płońskim* paviete. Ji seniau Abiejų Tautų Respublikoje – Lietuvos ir Lenkijos valstybėje (LLV) priklausė *Wyszogrodzki* pavietui. Antroji yra Palenkės vaivadijoje, *Bielskim* paviete. LLV ji priklausė Drohičino (*Drohicki*) pavietui. Reikėtų pažymėti, kad šis kaimas yra buvusioje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) teritorijoje – Palenkėje, kuri nuo 1274 iki 1569 metų priklausė LDK. 1520–1795 metais Drohičinas buvo Palenkės vaivadijos centras.

Išvada. Sekliuckių pavardė yra susijusi su vietovardžiu Sekliukai. Šios giminės žmonės turėjo ar turi pavardę su bendra šaknimi *Siekl* (lenkiška transkripcija) ar Sekl (lotyniška (lietuviška) transkripcija).

Sekliuckių protėviai, atvykę iš ŠRI į LK ir LDK, ilgainiui išsibarstė po pasaulį ir apsigyveno Lietuvoje, Lenkijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje, Rusijoje, JAV, Prancūzijoje ir kitose šalyse. Lietuvos Respublikoje šiuo metu gyvena šie Sekliuckiai: 10-osios kartos atstovai Vitolis ir Danutė (Bulzgienė), 11-osios – Audrius ir 12-osios – Kristupas bei Paulius. Sekliuckių genealoginio medžio lietuviškosios šakos pradininku laikomas Leonardas Sekliuckis (*Leonard Sieklucki*), kuris gimė ~ 1610 m. ir valdė Sekliuckių dvarą Drohičino paviete /2, 3/. Dabartinės Lietuvos teritorijoje Sekliuckiai valdė Bražuolės, Malachovičių, Pavlovo, Bargailių, Martinaičių, Viktorinos, Streželicos, Gornostajiškių dvarus ar palivarkus. Jų visų, išskyrus Gornostajiškių, pastatų neišliko.

Gornostajiškių dvaro ansamblis – Lietuvos

Gornostajiškių dvaro rūmai.

Respublikos vietinės reikšmės architektūros paminklas /4, 5/. Manoma, kad seniau ši vietovė vadinosi Eišiškėmis. Vietovardis pasikeitė į Gornostajiškes 16 a., kai apylinkes pradėjo valdyti žymus LDK didikas, valstybės išdininkas I. Hornostajus. Vėliau Gornostajiškių dvaro žemė atiteko kitiems šeiminiškams, tačiau vietovės pavadinimas nebesikeitė. 18 a. pab. dvaras priklausė Eišiškių maršalkai Stanislovui Marcinkevičiui. Jo užstatytą dvarą 1798 m. už 160 000 auksinų nusipirko Eišiškių maršalka Juozas Sekliuckis (*Jozef Sieklucki*).

19 a. pirmoje pusėje Sekliuckiai sukūrė naują ansamblį su mūriniais pastatais ir parku. Dvaro rūmų fragmentas parodytas 1 pav. 1880 m., mirus savininkui atsargos majorui Liucijonui Sekliuckiui (*Lucjan Sieklucki*), dvaras atiteko 4 mažamečiams sūnums. 1887 m. dvaras turėjo 1082 dešimtines (~1180 ha) žemės, iš jų 400 (~440 ha) sudarė miškai ir pelkės /5/. Sovietai Sekliuckių turtą nacionalizavo, o dvaras daugelį sovietų valdžios metų buvo kolūkio „Lenino priesakai“ centras /3/. 1982 m. kolūkio lėšomis ir jo pirmininko Broniaus Skiauterės iniciatyva priešais rūmus atidengtas paminklas lietuvių raštijos pradininkui Stanislovui Rapolioniui, kilusiam iš Eišiškių /5/. Deja, Atgimimo metais buvo pavogtas paminklo bronzinis biustas.

Tikėtina, kad Sekliuckiai buvo vieni iš Eišiškių bažnyčios fundatorių. Eišiškių bažnyčios švento-

riuje yra, kaip rašoma /6/, romantiškos kapinės, kuriose ypač išsiskiria dvarininkų Sekliuckių kapai (žr. 2 pav.). Čia palaidoti šios giminės atstovai Vincentas Sekliuckis (*Wincent Sieklucki*), jo žmona Marija, jų sūnus Liucijonas ir kiti. Juos trumpai apibūdinsime.

Liucijonas Sekliuckis (1823–1880), baigęs karo institutą, tarnavo kariuomenėje. Pradėjo tarnybą 1842 m. Lietuvos ulonų pulke. Baigė tarnybą 1874 m. būdamas majoras. Apdovanotas ordiniais ir medaliais. Baigęs karinę tarnybą gyveno Vilniuje /3/. Liucijono tėvas Vincentas 1820 m. paveldėjo Gornostajiškių dvarą iš savo tėvo Juozo, nupirkusio, kaip minėta, šį dvarą. Vincentas Sekliuckis (1793–~1864) buvo Lydos miesto teismo pirmininkas. Už paramą 1863 m. sukilėliams, kurią teikė Vincentas Sekliuckis, caro valdžia dvarą sekvestravo /3, 7, 8/. Vincento žmona – Marija (Ona) Jundzilaitė (*Maria (Anna) Jundzill*) (~1790 – 1844), jos herbas „Gulbė“ (Łabędź).

Išvardinsime kai kuriuos Sekliuckius, kurie anksčiausiai (15–16 a.) buvo minimi rašytiniuose šaltiniuose. Šaltinyje /7/ aprašomi šie herbas *Kusza-ba* turintys Sekliuckiai: a) Jonas Sekliuckis (*Jan Sieklucki*) (~1470–~1520), jo žmona *Katarzyna Bobrkowska z Bobrku* (herbas *Doliwa*) (~1480–~1530); b) Jonas „Kopačius“ Sekliuckis iš Sekliukų (*Jan „Kopacz“ Siekliczki de Siekluki*) (~1480–?); c) ? Sekliuckis (*Sieklicki*) (~1490–?), gyvenęs Plocko

žemėje, jo sūnus Valentas Sekliuckis (*Walenty Sieklicki*) (?–1549); d) Ona Sekliuckytė (*Anna Sieklucka*) (~1520–1570), jos vyras Hieronim Chrościechowski z Chrościechowa (herbas *Bończa*) (~ 1510–1560); e) Sofija Sekliuckytė (*Zofia Sieklucka*) (~1530–1570), jos vyras Stanislaw Cedrowski z Cedrowic (herbas *Odrawaz*) (~ 1540–1590); f) Mikalojus Sekliuckis (*Mikołaj Sieklucki*) (~1540–1590), jo žmona Barbara Brzeska (herbas *Topór*) (~1550–1600), duktė Jadvyga Sekliuckytė (*Jadwiga Sieklucka*) (~1580–1620) bei jos vyras Maciej „Drab“ Laskowski z Laskow (herbas *Trzaska*) (~1540–1590).

Šaltinyje /9/ aprašomi (lotynų kalba) Drohičino pavieta Sekliukuose gyvenę Sekliuckiai, kurių dvaro žemės ribojosi su *Wygonow* dvaro žemėmis. Įvairių metų įvairiuose aktuose minimi šie, taip pat *Kuszaba* herbą turėję asmenys: 1543 m. – Leonardas (*Leonardus*), Zigmantas (*Sigismundus*), Stanislovas (*Stanislaus*) ir Adomas (*Adam*) Sekliuckiai (*de Siekluki*); 1546 m. – Motiejaus Sekliuckio (*Mathiae Sieklucki*) žmona Elena (*Helena*), Jurgio Zelepuchos (*Georgii Zielepucha*) duktė; 1567 m. – Elenos ir Motiejaus Sekliuckių sūnus Mykolas (*Nicolaus*); 1595 m. Albertas Sekliuckis (*Albertus Sieklucki*) – Drohičino pakamaris (*succamerarius Drohiciensis*) ir Bransko rotmistras (*capitaneus Branscensis*).

Šaltiniuose /7, 10/ minimas Jokūbas Sekliuckis (*Jakub Sieklucki*), kuris dar žinomas kaip Jonas Vanagas iš Sekliukų (*Jan Jastrzębiec z Siekluk*). Jo herbas buvo arba *Jastrzebiec* /7/, arba *Trzaska* /10/.

Jonas tikriausiai gimė ~ 1450 m. Senuosiuose Sekliukuose, o mirė 1512/02/28 (palaidotas Krokuvos katedroje). Jo žmona *Agnieszka Beata Tęczyńska*, o tėvai *Jakub (Jaszek) z Siekluk* (gimęs ~ 1420 m.) ir *Anna z Bieździecy*. Jokūbas Sekliuckis buvo žinomas karališkasis bajoras (lenk. *dworzanin królewski*) ir ėjo įvairias pareigas: princesės Elžbietos vyriausiojo prievaizdo (lenk. *ochmistrz królowny Elżbiety*); Krokuvos burggrafo (lenk. *burgrabia krakowski*); 1502 m. – Biecko kašteliono (lenk. *kasztelan Biecki*); 1505 m. kašteliono *Wojnicki*. 1502 m. jis pasirašė Aušvico kunigaikštystės (lenk. *księstwa Oświęcimskiego*) privilegijas, o 1512/02/10 (ar 1511/12/02) priešvestuvinę Lenkijos karaliaus ir LDK didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo ir Barboros Zapolya (*Barbary de Zapolie*), Vengrijos magnato Stepono Zápolya dukters, sutartį. Seimo reikalavimu, siekiant užtikrinti gynybinę sutartį ir sulaukti įpėdinio, 1512 m. Žygimantas vedė Barborą. Ji mirė po trejų metų ir susilaukė tik dukterų.

Dar vienas ankstyvasis Sekliuckių giminės atstovas yra susijęs su Lietuvos istorijos svarbiu įvykiu – pirmąja spausdinta knyga. Tai Jonas Sekliucianas (Janas Seklucjanas, Seklucianas, Seklucjan) (*Jan Seklucjan, Johann Seklucian, Seklucyan, Seclucian, Seclucianus, Ceclucian, Sekluczian, Jan z Siekluk, Sieklucki*) (1500 ar 1510 – 1570 ar 1578), kuris gimė Mazovijos vaivadijoje jau minėtuose Senuosiuose Sekliukuose ar Sekliukuose /7, 11/. Nors /12/ rašoma, kad jis gimė apie 1510 ar 1515 m. Bydgoščiūje, Lenkijos šiaurėje, tačiau

Sekliuckių kapai Eišiškių bažnyčios šventoriuje.

žymiai patikimesnis pirmasis variantas.

Jonas Sekliucianas – lenkų reformacijos veikėjas: rašytojas, knygų parengėjas ir leidėjas, liuteronų kunigas. Jis 1536–1538 m. studijavo Leipcigo universitete, po to pamokslavo Poznanėje. 1543 m. J. Sekliucianas atvyko į Karaliaučių, kur, globojamas Prūsijos kunigaikščio Alberto (Albrechto) Brandenburgiečio (Jogailaičių kilmės /13/), ėmėsi aktyvios leidybinės veiklos. Jis parengė ir išleido pirmuosius protestantiškus veikalus lenkų kalba – Krikščioniško tikėjimo išpažinimą (1544), Mažąjį katekizmą (1545), Didįjį katekizmą ir giesmyną (1547), Naująjį testamentą (1551–1553), Postilę (1556). Karaliaučiuje J. Sekliucianas artimiau susipažino ir su lietuviškos raštijos veikėjais: Abraomu Kulviečiu ir Stanislovu Rapolioniu. Pastarasis ypač rėmė kūrybinį J. Sekliuciano darbą.

Įdomus momentas – Gornostajiškių dvaro parke stovi paminklas tame krašte (netoli Eišiškių) gimusiam S. Rapolioniui. Šį dvarą valdė Sekliuckiai, tačiau, kaip minėta, tik nuo 18 a. pabaigos.

J. Sekliucianas 1550 m. gavo šv. Mikalojaus bažnyčią Šteindame (Knypavoje – Karaliaučiaus miesto rajone). 1556 m. lankėsi Vilniuje. Mirė 1578 m. Karaliaučiuje. J. Sekliuciano raštai turėjo įtakos lietuvių raštijos pradininkams, gyvenusiems ir kūrusiems Mažojoje Lietuvoje. Svarbiausia yra tai, kad 1547 m. išėjusios pirmosios spausdintos knygos lietuvių kalba – Martyno Mažvydo “Katekizmo” pagrindinė dalis buvo išversta iš lenkiško katekizmo, išspausdinto 1545 m. Karaliaučiuje, Hanso Weinreichio spaustuvėje /12, 13, 14/. Beje, toje pačioje spaustuvėje atspausdinta ir M. Mažvydo knyga.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriaus fonduose saugomas vienintelis iki šiol žinomas šio J. Sekliuciano Mažojo katekizmo “*Katechismu text prosti dla prostego ludu*” egzempliorius (saugojimo šifras: L–16/61/4), į mokslinę apyvartą sugrąžintas 1997 metais. Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija Vrublevskių bibliotekoje saugomą J. Sekliuciano parengtą katekizmą pripažino regioninės reikšmės dokumentinio paveldo objektu ir įtraukė į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinį registrą (liudijimo registracijos Nr. 25) /12/.

Toliau aprašysime žymesnius Sekliuckių giminės atstovus LLV valstybinės valdžios pareigūnus: **a)** jau minėtas Jokūbas Sekliuckis karališkasis dvariškis, burggrafas ir kaštelionas; **b)** jau minėtas Albertas Sekliuckis – Drohičino pakamaris (1595 m.); **c)** Vaitiekus Sekliuckis (*Wojciech Sieklicki*) – 1591 m. buvo Drohičino pavieto pakamaris /2, 3,

7, 8, 10/; **d)** Tomas Jurgis Sekliuckis (*Tomasz Jerzy Sieklucki*) (?–1675) – buvo Palenkės vaivadijos Drohičino žemės pastalininkis. Valdė dvarus Gardino ir Droteko (rus. Дротцком) pavietuose, juos 1620 m. pardavė /8/. Jis po pirmojo Chotyno mūšio (1621 m.), kuriame LDK didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus vadovaujama LLV kariuomenė nugalėjo turkus, persikėlė iš Palenkės į LDK /10/. 1671 m. buvo Lydos pavieto pataurininkis, turėjo Lydos pavieta *Krasulin* ir *Brzozowce* dvarus /3, 7, 8/. Tomas Jurgis yra pradininkas vienos iš Sekliuckių giminės šakų /8/. Jo pirmoji žmona J. Zdanavičiūtė (*J. Zdanowicz*), o antroji – Barbora Konstancija Skorobohataitė (*Barbara Konstancja Skorobohata*); **e)** Aleksandras Sekliuckis (*Aleksander Sieklucki*) (?–?) (Tomo Jurgio (žr. **d**)) sūnus iš pirmos santuokos (su J. Zdanavičiūte) /8, 10/) – *Wizki* pataurininkis, tarnavo prie Piatigorsko etmono Paco vadovaujamuose pulkuose. Jis dalyvavo antrame Chotyno mūšyje (1673 m.), kuriame karaliaus Jono Sobieskio armija įveikė turkus ir sulaikė jų veržimąsi į LLV /2, 3, 7, 8, 10/; **f)** Stanislovas Sekliuckis (*Stanisław Sieklucki*) (1750–?) buvo Palenkės iždininkas. Jo žmona Anelė Malinskaitė (*Aniela Malińska*), Minsko įgulos viršininko dukra /2, 7/. Pradžioje Stanislovas gyveno Palenkėje, valdydamas dvarą Ostašiuose (*Oztaszy*), kurį visą 1776 m. išpirko iš savo brolių. Vėliau Lietuvoje valdė Bražuolės (*Zaleszczyzna*) dvarą (netoli Galvės ežero) ir Malachovičių (*Melachowieze*) palivarką /2, 8/; **g)** Juozas Sekliuckis (*Józef Sieklucki*) (?–1820) buvo Lydos pavieto rotmistras, Lydos teisėjas, Eišiškių maršalka. 1798 m., kaip rašyta, išpirko užstatytą Gornostajiškių dvarą. Taip pat valdė Streželicos (*Strzelica*) dvarą (netoli Eišiškių), vėliau ir Toločkų dvarą Gardino paviete. Jo žmona – A. Komaraitė (*A. Komar*) /5, 8/; **h)** Juozas Ignotas Sekliuckis (*Józef Ignacy Sieklucki*), Stanislovo (žr. **f**) sūnus (1778–?) – 1808 m. Trakų iždininkas, Trakų žemės teismo pirmininkas, 1815 m. žemutinio Vilniaus žemės teismo asesorius, 1829 m. aukščiausiasis teisėjas (lenk. *sędzia graniczny*), valdė Bražuolės dvarą. Jo žmona – Barbora Ozovskaitė (*Barbara Ozowska*) /2, 7, 8/.

Reikėtų apibūdinti ir dar vieną asmenybę – Barborą Sekliuckytę (Kostrovickienę) (*Barbara z Siekluckich Kostrowicka*) (?–1786). Jos pirmasis vyras buvo Rylė (*Rylle*), o antrasis – Samuelis Kostrovickis (*Samuel Kostrowicki*), tėvas – Vaclovas Sekliuckis (*Wacław Sieklucki*), kuris LLV turėjo įvairias žemių pareigūno pareigas – Lydos pavieto sargybinio, miesto raštininko ir medžioklio /7/. Pati Barbora buvo miesto raštininkė

ir Lydos pavieto medžioklė, taip pat Vilniaus šv. Dvasios (Dominikonų) bažnyčios fundatorė /3/. Šios bažnyčios požemiuose ji ir palaidota. Prie įėjimo į bažnyčią yra paminklinė plokštė, kurią motinai padarė jos sūnus Konstantinas Rylė. Plokštės nuotrauka pateikta 4 pav., o šv. Dvasios bažnyčios fragmentas – 3 pav. Paminklinė plokštė, kaip ir pati bažnyčia, yra saugomi Lietuvos meno ir architektūros paminklai.

Toliau aprašysime įdomią istoriją: trijų žinomų amenybių – Prancūzijos imperatoriaus Napoleono Bonaparto (1769–1821), jo sūnaus Napoleono II (pilnas vardas pranc. *Napoléon François Charles Joseph Bonaparte*) (1811 m. Paryžius – 1832 m. Viena) ir žymaus prancūzų poeto Gijomo Apolinero (pranc. *Guillaume Apollinaire*) (1880–1918) galimus ryšius, taip pat kokį vaidmenį čia turėjo Melanija Kostrovickaitė (*Melania Kostrowicka*), kurios prosenele buvo minėta Barbora Sekliuckytė.

Sekliuckiai giminiavosi su Kostrovickiais, kurių giminės žymiausias atstovas yra žinomas prancūzų poetas Apolineras, t. y. Apolinarijus Kostrovickis (*Apollinary Kostrowicki*) /3, 15/. Barbora Sekliuckytė su savo antruoju vyru Samueliu Kostrovickiu (1729–1780) turėjo sūnų Onufrijų (*Onufr*) (~1760–?) ir anūką Samuelį (1788–1859). Samuelis Kostrovickis su žmona Ona Zaleskaite (*Anna Zales-*

Barboros Sekliuckytės (Kostrovickienės) paminklinė plokštė.

Šv. Dvasios bažnyčia Vilniuje.

ka) susilaukė dukters Melanijos. Melanija Kostrovickaitė, išlavinta literatūros, istorijos, kalbų srityse, muzikos ir tapybos mene, buvo paimta į Vienos dvarą, Šionbruno rūmus (vok. *Schloss Schönbrunn*), pas Napoleono antrąją žmoną Mariją Luizą Austre (pranc. *Marie – Louise d’Autriche*) (1791–1847) /15/. Čia Melanija sutiko Napoleono ir Marijos Luizos sūnų Napoleoną II – antrąjį Prancūzijos imperatorių, turėjusį pravarde Ereliukas.

Napoleono vedybos su Austrijos imperatoriaus Pranciškaus II dukra buvo grynai politinės, jis siekė susigiminiuoti su Habsburgų dinastija ir turėti įpėdinį. Iš karto po gimimo sūnus gavo Romos karaliaus titulą, bet Napoleonui palikus jam imperatoriaus sostą Prancūzijoje, didelio pritarimo nesulaukė, jiems pasipriešino ir valstybės nugalėtojos. Ereliukas valdė tik 15 dienų – nuo 1815 m. birželio 22 d. iki 1815 m. liepos 7 d. Ereliukas augo senelio rūmuose Vienoje, jam buvo suteiktas Reichštato (*Reichstadt*) kunigaikščio titulas, iki 1830 m. nežinojo, kas tikrasis jo tėvas. Su Napoleonu II viltis siejo bonapartistai, bet 1830 m. nuvertus Prancūzijos karalių Karolį X, Napoleonas II jau buvo pernelyg silpnas, kad galėtų užimti sostą – jis sirgo ir anksti mirė (21 metų). Beje, jo pomirtinė kaukė eksponuojama Vienos Šionbruno rūmuose.

Melanija ir Ereliukas susipažino Vienos dvare.

Apie Ereliauką Melanija senatvėje yra pasakojusi sūnėnui Marcelijui (*Marcin*) Kostrovickiui (brolio Liucijono, kuris buvo vedęs Juzefą Sekliuckytę (*Jozefa Sieklucka*), sūnui), dovanodama jam ne tik savo tapytus paveikslus, bet ir piešinius, akvareles bei aliejumi tapytus kūrinius su Reichštato kunigaikščio parašu /15/.

Melanija ir Ereliaukas tapo meilužiais. Jiems gimė sūnus, kurį 18 – metų Melanija pagimdė Italijoje, atsidūrusi ten neišaiškintomis iki galo aplinkybėmis. Pavainikiu – imperatoriškojo kraujo vaiku – pasirūpino ir jis buvo auklėjamas (už Kostrovickių pinigų) Vatikane. Vėliau Melanija grįžo į Lietuvą, gyveno tėvo dvare. O jos ir Ereliauko anūkas – pavainikio sūnaus Italijoje gimęs sūnus – ir tapo Apolineru. Taigi Napoleonas būtų Apolineros prosenelis /15/. Tačiau ši versija nėra akivaizdžiai patvirtinta, nes iki šiol buvo teigiama, kad Apolineras yra kitos Kostrovickaitės (iš kitos giminės ir priklausančios kitam herbui) – Mykolo Kostrovickio (*Michal Kostrowicki*) dukters Andželikos (*Angelika*) nesantuokinis vaikas, gimęs Romoje, jo tėvas tiksliai nežinomas.

Laikui einant Sekliuckių giminės atstovai turėjo tris herbus: *Jastrzębec*, *Trzaska* ir *Kuszaba* /7, 10/. Reikia pažymėti, kad giminės šaka, turėjusi *Jastrzębec* herbą, išnyko 15 amžiuje. Lietuviškoji Sekliuckių giminės šaka susijusi su *Kuszaba* herbui. Todėl toliau nagrinėsime šį herbą, įvertindami ir tai, kad jo atsiradimas susijęs su dar vienu svarbiu Lietuvos istorijai įvykiu – pirmuoju jos vardo paminėjimu.

Herbas aprašomas taip: baltos spalvos skyde yra sidabrinės spalvos girnų akmuo su verpstu (geležte), o virš herbo šalmo yra aštuoni šuniukai, t. y. šalmo papuošale 8 šuniukai /1/. Reikia pažymėti, kad heraldikoje balta arba sidabrinė spalva simbolizuoja turtą, dorumą, skaistumą, nekaltbę, taiką ir nuoširdumą, o girnų akmuo – žmonių bendravimą. Šaltinyje /1/ pateiktame herbo aprašyme jo pavadinimas yra Papžica (*Paprzyca*), nurodomi ir trys alternatyvūs pavadinimai: *Kuszaba*, *Ruchaba* ir *Bychava* bei 24 heraldinės giminės. Taip pat pažymima, kad Horodlės unijos (1413 m.) metu šis herbas *Bychava* buvo suteiktas LDK didikui Mantautui (*Monstold*). Herbo pavadinimas *Paprzyca* į lietuvių kalbą verčiamas kaip „girnų akmens verpstas“ („girnų akmens geležtė“). Todėl vietoje žinomo Lietuvoje herbo pavadinimo „Papžica“ galėtų būti „*Girnų akmuo*“ (autorius pasiūlymas). Šio herbo atvaizdas pateiktas 5 pav.

Šaltinyje /16/ herbo pavadinimas yra *Kuszaba*. Čia teigiama, kad herbas atneštas (į LK) iš Čekijos.

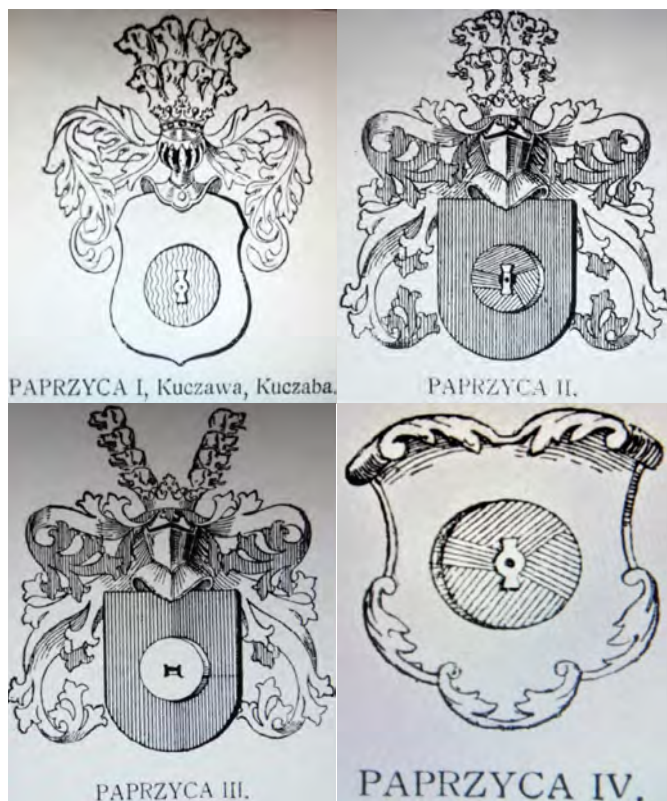
Šaltinyje /17/ aprašomas herbas turi vardą *Kuszaba* ir 7 heraldines gimes: *Grochowski*, *Iwicce*, *Lochowski*, *Nieprzecki*, *Siekluccy*, *Strusienski*, *Warszewicki*. Jei palygintume /1/ pateiktą heraldinių giminių sąrašą su šiuo, tai matytume, kad jie skiriasi ne tik bendru šeimų skaičiumi heraldinėje giminėje, bet ir sudėtimi: šeima gali būti ir viename, ir keliuose sąrašuose. Be to, kai kurių šeimų pavardės skirtingai užrašomos, pavyzdžiui, *Sieklucki*, *Siekluccy* ir *Siekllicki*, *Bokum* ir *Bokun*, *Lubowicki* ir *Lubowiecki* ir pan. Šaltinyje /18/ nurodomi dar tokie galimi šio herbo pavadinimai: *Kuscawa*, *Ruczaba*. Čia aprašyti keturi *Girnų akmens herbo variantai*, kurie parodyti 6 pav.

Pirmajame variante (*Paprzyca I*) rašoma, kad anksyvojo renesanso skydas yra sidabrinės, o girnų akmuo – pilkos spalvos. Šalmo papuošale viršutinėje eilėje vienos šuniukų poros galvos nukreiptos į dešinę, kitos poros – į kairę, o apatinėje eilėje: vieno šuniuko – į kairę, o kitų trijų į dešinę. Čia /18/ rašoma, kad šis herbas yra labai senas ir taip aprašytas Jono Dlugošo (1415 – 1480) „Brangenybėse“ (w „*Klejnotach*” *Długoszewych* /19/), kur pavadintas *Kuczaba* arba *Kuszaba*. Knygoje rašoma (lotyniškai): „*Kuszaba. Cuius insignia lapis molaris griseus cum ferrea paprzicza in albo campo.*” Išvertus: „Kušaba. Kur ženklas yra pilkas girnų akmuo su geležiniu verpstu baltame lauke”. Tačiau pažymima, kad Dlugošas savo kitame veikle „*Liber benefiorum*” teigia herbo skydą esant mėlynos spalvos. Taip pat rašoma, kad arsenalo herbyne nurodoma balta skydo spalva. Teigiama, kad viduramžių teismų raštuose herbas pavadinimu *Kuscawa* paminėtas jau 1397 m., pavadinimu *Rakwicz* – 1580 m., o pavadinimu *Paprzyca* – 1554 m. Lenkijoje rašytiniuose šaltiniuose pirmą kartą 1622 m. paminėta, kad Sekliuckiai turi herbą pavadinimu *Paprzyca*.

Antrojo varianto (*Paprzyca II*) vėlyvosios gotikos skydas yra raudonos spalvos, o girnų akmuo – sidabrinės spalvos. Šalmo papuošale viršutinėje, kaip ir apatinėje, eilėje vienos šuniukų poros galvos nukreiptos į dešinę, o kitos poros – į kairę.

Trečiojo varianto (*Paprzyca III*) vėlyvosios gotikos skydas yra analogiškas antrajam, bet čia girnų verpstas ne vertikalus, bet horizontalus. Šalmo papuošale šuniukų galvos po keturias yra dvejose įstrižinėse kolonose: kairiojoje kolonoje šuniukų galvos nukreiptos į kairę, dešiniojoje – į dešinę.

Ketvirtojo varianto (*Paprzyca IV*) ankstyvojo renesanso skydas yra baltos spalvos, o girnų akmuo – sidabrinės. Čia herbas neturi šalmo ir jo papuošalo.

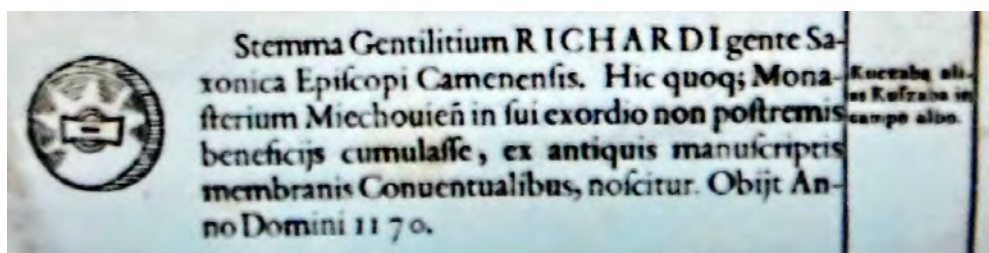
6 pav. Girnų akmuo (Papžicos) herbo variantai.

Pirmasis žinomas ir aprašytas herbo (jo skydo) turėtojas (Kuczaba ar Kufzaba pavadinimu), kaip teigiama /1/, buvo Ričardas iš Saksonijos, Kamensko vyskupas (*Richard rodem z Saxonji, biskup Kaminski*), kuris mirė 1170 m. Tai užrašyta Miechovo vienuolyno analuose, kurie apima 947–1434 metus /20/. Nufotografuotas fragmentas, kuriame aprašomas šis faktas, pateiktas 7 pav.

Išnagrinėti herbo aprašymai leidžia suformuoti šias **išvadas**: **a)** herbo atvaizdas ir pavadinimas gali būti įvairūs, tačiau visada herbo skyde yra girnų akmuo su verpstu, o šalmo papuošale – 8 šuniukų galvos; **b)** dažniausiai vartojami šio herbo pavadinimai yra *Paprzyca* (lietuviškai Papžica, siūlomas – *Girnų akmuo*) ir *Kuszaba*; **c)** herbas atsirado 12 a. pradžioje (prieš 1150 m.). Herbo atsiradimo vieta – ŠRI (Saksonija). Tai, kaip matyti iš herbo atsiradimo metų, yra labai senas herbas.

Priminsime, kad Europoje pirmieji herbai atsirado 12 a. antrajame ketvirtyje; **d)** herbas į LK buvo atneštas iš Čekijos. LK jis pasirodė prieš 1228 m., o po 1249 m. perėjo karaliaus žinion; **e)** herbas LDK oficialiai pasirodė 15 a. pr. po Horodlės unijos (1413 m.), „įskiepijus“ į jį Mantautų šeimą. Tačiau Sekliuckių protėviai apsigyventi LDK (Palenkėje), atsinešdami herbą, galėjo jau 13 a. pab.–14 a. pr. Herbo heraldinėje giminėje Sekliuckiai buvo vieni iš pirmųjų, kurie gavo šį herbą.

Toliau panagrinėsime herbo atsiradimą. Šaltinyje /1/ pateikiama tokia herbo legenda. Viena kilminga Čekijos dama sužinojo, kad jos pavaldinė pagimdė trynukus. Ponia apkaltino ją paleistuvavimu ir žiauriai nubaudė, nes manė, kad taip negali būti – nuo vieno vyro viena moteris negalinti pagimdyti iš karto tiek vaikų. Dievo, kuris gina nekaltuosius, valia labai greitai toji ponja pagimdė devynis sūnus. Ponia, ar iš gėdos, ar bijodama vyro rūstybės, liepė bobai aštuonis sūnus paskandinti artimiausioje upėje ir tik vieną sūnelį palikti auklėti. Ponios vyras tuo metu buvo išvykęs. Tačiau Dievo valia jis grįžo kaip tik tuo momentu, kai boba nešė vaikus į mirtį. Jis paklausė bobos, ką ji nešanti. Toji atsakiusi, kad jai liepta paskandinti šuniukus. Ponas iš smalsumo paklausė, ar tarp jų nėra tinkamo medžioklei. Boba parodė, ką turinti. Ponas, pamatęs vaikelius ir sužinojęs viską apie šį įvykį, prisakė malūnininkui sūnus slapta auginti. Kai vaikai paaugo, ponas pasikvietė svečių bei kaimynų ir paklausė jų, ko nusipelno nužudžiusi savo vaikus motina. Visi tokią motiną pasmerkė mirčiai. Ir tuomet tėvas liepė, kad atvestų jo „šuniukus“. Ir atvedė aštuonis vienodos plaukų spalvos jaunikaičius, panašius kaip vienas eiseną, veidą ir kūną. Ponas savo sukviestiesiems papasakojo, kas tiems jaunikaičiams nutiko. Tuomet kreipėsi į žmoną, sakydamas, kad už savo padarytą nuodėmę ji nusipelno didelės bausmės, bet ją saugo pats Dievas, jam turinti dėkoti už šventą apsaugą. Ar šio įvykio atminimui, ar kaip padėką išauginusiame vaikų malūnininkui, ponas papuošė šiuo ženklu herbą; autoriai neturi vieningos nuomonės.

7 pav. Įrašas apie pirmąjį herbo turėtoją.

Šis pasakojimas turėtų būti traktuojamas (taip, kaip ir pavadintas) kaip legenda ar pasaka. Tačiau ir kitu žvilgsniu pažvelgti į šį pasakojimą, kaip realiai įmanomą įvykį, siūlytų internete (žiūrėta 2014.09.24) rasta ši informacija.

Devynis vaikelius 1971 m. birželio 13 d. Sidnėjuje, Australijoje pagimdė *Geraldine Brodrick*. Nė vienas iš jų neišgyveno. Devynetukas gimė ir 1999 m. kovo 26 d. Malaizijoje, tačiau ir šie vaikučiai mirė vos po šešių valandų. Kur kas sėkmingesnio likimo sulaukė amerikietės *Nadyos Suleman* pagimdytas ir išgyvenęs aštuonetukas.

Jei traktuotume herbo legendoje aprašytą įvykį kaip realiai buvusį, tuomet į kilmingųjų luomą, suteikus jau išnagrinėtą herbą, galėjo būti įvestas malūnininkas ir/arba jo išauginti 8 vaikai (autoriaus prielaida). Aprašytą įvykį artinti prie realybės galėtų ir toliau pateikiama informacija.

Šaltiniuose /21, 22/ pristatomos dvi vokiečių legendos apie vienu metu gimusius 9 kūdikius.

Herbo legendoje /1/ aprašytą ponios vyrą pirmoje legendoje /21/ atitinka konkretus asmuo – grafas *Gebhard I* (lietuviškai – Gebhardas), kuris 970–1017 metais gyveno ŠRI, Saksonijos mieste *Querfurt* (lietuviškai – Kverfurtas) ir buvo vedęs *N. von Wettin* (*Burchard von Massengam* dukterį). Gebhardas iš Kverfurto turėjo brolių Brunoną – šventąjį Brunoną (Bonifacą) (*Brun von Querfurt* (*Bonifacius*)) (974–1009), arkivyskupą ir vienuolį. Su šv. Brunonu susietas pirmasis (1009 m.) Lietuvos vardo paminėjimas Kvedlinburgo analuose: “[1009 metais] šventasis Brunonas, vadinamas Bonifacu, vienuoliktas savo atsivertimo metais Rusijos ir Lietuvos pasienyje pagonių trenktas į galvą su 18 saviškių kovo 9 dieną nukeliavo į dangų” /13/.

Taigi pirmoje legendoje rašoma, kad 9 vaikus pagimdė grafo Gebhardo iš Kverfurto žmona, kuri buvo kilusi iš Saksonijos. Pasilikusi pirmąjį, stipriausiąjį kūdikį, likusius 8 vaikus ji liepusi savo tarnaitai prigirdyti tvenkinyje, tarnaitė juos nešusi variniame katile. Ją sutiko ne Gebhardas, bet besimeldžiantis prie šaltinio šv. Brunonas. Sužinojęs tiesą, šv. Brunonas pakrikštijo katile esančius vaikus, suteikdamas jiems Brunono vardus. Jis prisaikdino tarnaitę tylėti, o vaikus atidavė lojaliems žmonėms. 9-ajam pasiliktam vaikui buvo duotas *Burkhart* vardas. Vėliau jis tapo ŠRI imperatoriaus Lotaro (*Lothar*) (1075–1137) seneliu.

Šv. Brunonas, prieš išvykdamas į užsienį, paslaptimi pasidalino su broliu Gebhardu, liepęs apie tai nesakyti žmonai. Pastaroji labai išgyveno dėl jos manymu, įvykdyto nusikaltimo. Kai Gebhardas

parodė išgelbėtus ir paaugintus vaikus, nepaliko žmonos visiškai nenubaudęs. Jai buvo liepta apsiauti iki raudonumo įkaitintais geležiniais batais. Šie batai ir krikšto katilas vis dar eksponuojami Kverfurto bažnyčioje. Šiandien šaltinis vadinamas Brunono šaltiniu, o tvenkinys, kuriame vaikai turėjo būti nuskandinti, – Vilko tvenkiniu.

Antroje panašioje legendoje /22/ konkretūs personažai nenurodomi, išskyrus tai, kad pono „vaidmenį atlieka“ nekonkretus grafas Brunonas iš Kverfurto.

Išvada. Vokiečių viduramžių legendose aprašomas įvykis, kada grafo iš Kverfurto žmona pagimdo devynetuką, bando paskandinti aštuonis kūdikius ir juos išgelbsti jos vyras arba šv. Brunonas iš Kverfurto. Šios legendos labai panašios į herbo legendą.

Kad mūsų aprašyto herbo atsiradimas susietas su Kverfurtų gimine, dar labiau byloja šaltinyje /1/ aprašyti tokie faktai. Prūsijos istorikai *Cristoph Hartknoch* (1644–1687) ir *Caspar Henneberger* (1529–1600), nagrinėdami Petro Dusburgiečio parašytą (1324–26 m.) „Prūsijos žemės kroniką“ /23/ (*Petri de Dusburg. Chronicon terrae Prussiae*) (*Hartknoch in animadv. ad Duisburg Chronicon Prussiae. p. 3, cap. 227 z Hennebergera*), nustatė, kad panaši istorija nutiko su Juta (*Jutta*) – brolio (vienuolio) Meinhardo (*de fratre Menecone*) Sakso iš Kverfurto (*Meinhard de Querfurt*) (prieš 1240–1299) motina. Meinhardas nuo 1288 iki 1299 m. buvo Kryžiuočių ordino magistras (tryliktasis).

Taigi /1/ rašoma, kad Juta pagimdė devynetuką, pasiliko auginti tik Meinhardą, o kitus aštuonis kūdikius liepė nuskandinti. Vaikelius išgelbėjo Jutos vyras. Ji, išaiškėjęs tiesai, prašė atleidimo ir tapo vienuole.

Tikslų duomenų apie Jutą nepavyko nustatyti. Tai galėtų būti Juta iš Saksonijos (*Jutta Valdemarsson av Danmark*). Ji gimė 1223 m. *Sachsen'e* (Saksonijoje), mirė prieš 1267 m. Pradžioje buvo Danijos karaliaus *Eric IV* žmona, vėliau antrą kartą ištekęjo už *Burchard VIII von Querfurt – Rosenberg*, Magdeburgo burggrafo (*Burrgraf of Magdeburg*), tapdama jo pirmąja žmona. Tačiau rastoje apie Jutą informacijoje neužsimenama ją turėjus sūnų Meinhardą. Kita galima Meinhardo motinos versija: *Jutta von Saxe – Wittenberg* (?–1267) – antroji *Burchard IV von Querfurt Magdeburg* (1186–1243 ar 1246) žmona.

Išvada. Pilnas herbas, t. y. su herbo papuošale esančiais aštuoniais šuniukais, galėjo atsirasti 13 a. viduryje suteikiant jį Meinhardo Sakso iš Kverfurto

aštuoniems broliams ir/ar juos išgelbėjusiam malūnininkui.

Išvados

Iš pateikto straipsnyje Sekliuckių giminės genealogijos aprašymo galime išskirti ir reziumuoti šiuos įdomesnius ar turinčius ryšį su Lietuvos istorija dalykus: **1)** Sekliuckių šeimos herbo tyrimas parodė, kad jis susietas su labai kilmingos Kverfurtų giminės, kurios atstovai rašytiniuose šaltiniuose minimi jau 9 a., atstovais: visų pirma, su šv. Brunonu Bonifacu (1-asis Lietuvos vardo paminėjimas), 13-uju kryžiuočių ordino magistru Meinhardu ir kt.; **2)** herbas 11a. pab.–12 a. pr. galėjo būti suteiktas grafo *Gebhard I von Querfurt* 8 vaikams ir/arba vaikus išauginusiam malūnininkui. Tačiau labiau tikėtina, kad šį herbą 13 a. gavo Kryžiuočių ordino magistro *Meinhard de Querfurt* 8 broliai (kraujo) ir/arba juos išauginęs malūnininkas; **3)** Sekliuckių šeimos herbas tikriausiai yra vienas iš seniausių tarp dabar turimų Lietuvoje – jo pirmasis aprašytas turėtojas (herbo skydo) buvo Saksonijos vyskupas Ričardas, kuris mirė 1170 m.; **4)** Sekliuckių giminės atstovo Jono Sekliuciano katekizmas buvo pagrindas M. Mažvydo „Katekizmui“. Ši Jono Sekliuciano knyga 1997 m. buvo rasta LMA Vrublevskių bibliotekoje ir paviesta bei pripažinta regioninės reikšmės dokumentinio paveldo objektu; **5)** Lietuvos Respublikos teritorijoje Sekliuckiai turėjo daug dvarų (išlikęs tik Gornostajiškių dvaro prie Eišiškių ansamblis – LR vietinės reikšmės architektūros paminklas), buvo bažnyčių fondatoriai: Eišiškių bažnyčios, Vilniaus šv. Dvasios (Dominikonų) bažnyčios. Prie įėjimo į ją yra fundatorės Barboros Sekliuckytės (Kostrovickienės) paminklinė plokštė. Plokštė, kaip ir pati bažnyčia, yra saugomas Lietuvos meno ir architektūros paminklas; **6)** Su minėta Barbora Sekliuckyte susijusi įdomi aprašyta istorija. Barbora buvo Melanijos Kostrovickaitės, tarnavusios imperatoriaus Napoleono Bonaparto antrosios žmonos Marijos Luizos Austrės dvare Vienoje, prosenelė. Čia Melanija sutiko Napoleoną II, Marijos Luizos ir Napoleono sūnų, turėjusį pravardę Erelukas. Jiems gimė nesantuokinis sūnus. Pavainikiu – imperatoriškojo kraujo vaiku – pasirūpino ir jis buvo auklėjamas (už Kostrovickių pinigų) Vatikane. O Melanijos anūkas – pavainikio sūnaus Italijoje gimęs sūnus – tapo žymiu prancūzų poetu Gijomu Apolineru (tai Apolinariaus Kostrovickio pseudonimas). Taigi Napoleonas būtų Apolinerio prosenelis. Tačiau ši versija, liečianti Apolinerio kilmę, nėra akivaizdžiai patvirtinta.

Literatūra:

1. Kaspar Niesieckij. Herbarz Polski. T. VII, Lipsk, 1841. p. 248–252.
(<http://ebuw.uw.edu.pl/publication/170>, žiūrėta 2014.02.11)
2. *Wywod Familii Urodzonych na Sieklukach Siekluckich*. LVIA, fondas 391, aprašas 1, 1820, byla 1553, lapai 202–206.
3. Czesław Malewski. *Rody i herby szlacheckie na Litwie (XIII)*. (<http://archiwum2000.tripod.com/510/malews.html>, žiūrėta 2014.11.06)
4. Vytautas Levandauskas. Gornostajiškių klasicizmo ansamblis // *Statyba ir architektūra*, Nr. 3, 1981, p. 22–23.
5. Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva. Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 223–225.
6. Giedrė Jankevičiūtė. Lietuva. Vadovas. R. Paknio leidykla, 2006, p. 66.
7. *Sieklucki – genealogia*. (www.genealogia.okiem.pl/sieklucki.htm, žiūrėta 2014.11.10)
8. Genealoginė bazė. Sekliuckiai (rusų kalba). (<http://baza.vgdru.com/1/28560>, žiūrėta 2014.10.21)
9. *Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego: (dopelnienie Niesieckiego): wydanie z rękopisu*. Kraków, 1870, p. 367–368. (<http://www.wbc.poznan.pl/publication/1879>, žiūrėta 2014.11.06)
10. Kaspar Niesieckij. Herbarz Polski. T. VIII, Lipsk, 1841, p. 332. (<http://ebuw.uw.edu.pl/publication/173>, žiūrėta 2014.09.24)
11. Wikipedia: Jan Seklucjan. (http://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Seklucjan, žiūrėta 2014.03.10)
12. Lietuvos mokslo akademijos Vrublevskių biblioteka: Janui Seklucjanui – 500. (www.mab.lt/lt/naujienos/seklucjanas, žiūrėta 2014.10.09)
13. Alfredas Bumblauskas. Senosios Lietuvos istorija. 1009–1795. R. Paknio leidykla, 2005, p. 17, 238–240.
14. Edvardas Gudavičius. Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų. I tomas. Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999, p. 584.
15. Czesław Malewski. *Rody i herby szlacheckie na Litwie (XV)*. (<http://archiwum2000.tripod.com/522/malews.html>, žiūrėta 2015.01.24)
16. *Kleynoty abo herby państwa y rycerstwa powiatow y miast głównych Korony Polskiej y W. X. L. według obiedadla dla pamięci łacniewszey położone*, Kraków, 1630, p. 62. (<http://www.wbc.poznan.pl/publication/37103>, žiūrėta 2014.06.29)
17. Bartosz Paprocki. *Gniazdo cnoty*. Krakow, 1578, p. 1055–1057. (<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetaddata?id=5620&from=publication>, žiūrėta 2014.05.16)
18. Juliusz Ostrowski. *Księga herbowa rodow Polskich*. Warszawa, Cz. 2, 1898, p. 253. (<http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetaddata?id=232&from=&dirids=1>, žiūrėta 2014.05.16)
19. Jan. Długosz. *Insignia seu clenodia incliti Regni Poloniae (Herby albo kleynoty sławnego Królestwa Polskiego)*, fol. 62, 1464–1480.
20. Samuel Nakielski. *Miechovia sive promptuarium antiquitatum Monasterii Niechowiensis*. Cracoviae, 1636, p. 67. (<http://mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=13734&dirids=1>, žiūrėta 2014.07.08)
21. „Neunn kinder auf einmal“, *Deutsches Sagenbuch von Ludwig Bechstein*. Leipzig, 1853, no. 417, p. 352–353. (https://books.google.lt/books?id=AU4WAAAAYAAJ&pg=PA352&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, žiūrėta 2014.02.14)
22. A. Kuhn and W. Schwarz, „Die Eselswiese und die neun Bruno's“, *Norddeutsche Sagen, Märchen und Gebräuche aus Meklenburg, Pommern, der Mark, Sachsen, Thüringen, Braunschweig, Hannover, Oldenburg und Westfalen, aus dem Munde des Volkes gesammelt* Leipzig: F. A. Brockhaus, 1848, no. 234, p. 208–209. (http://books.google.lt/books?id=TgoLAAAQAAJ&pg=PR3&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, žiūrėta 2014.02.17)
23. Petras Dusburbietis. Prūsijos žemės kronika. Leidykla „Vaga“, 1985, p. 219.

Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana Židikuose. 1925 m.

IŠ PRAEITIES

Silvija PELECKIENĖ
Gulbės h. bajorė

„NUPINK MAN VAINIKĄ IŠ LAUKINIŲ DOBILŲ...“

Šiomet sukako 140 metų nuo rašytojos bajorės Šatrijos Raganos gimimo. Jos kūryba atspindi senosios Lietuvos žmonių gyvenimą, papročius, mąstymą. Rašytoją išaugino dvarų kultūra, jos protėviai buvo turtingi ir kilmingi. Ji augo knygų, senovinių paveikslų, muzikavimo ir meilės LDK tradicijoms aplinkoje.

Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana gimė 1877 m. kovo 5 d. Medingėnų dvare (Plungės r.) bajorų Anupro Pečkausko ir Stanislaus Šiukštaitės šeimoje. Jų bajoriškos giminės šaknys siekia XVII a. pirmąją pusę. Medingėnų dvaras buvo Marijos motinos giminės to krašto kultūros židynys. Čia buvo saugomi Šiukštų protėvių portretai, knygos, nuolat skambėjo muzika. Mažoji Marija buvo mylima ir lepinama artimųjų. Todėl Medingėnai jos gyvenime buvo laiminga žemė. Visa ta šviesi aplinka, rūmų slaptis vėliau perėjo į Šatrijos Raganos kūrybos puslapius. Iš mažens buvo mokoma gerumo, supratimo, užuojautos silpnesniems. Tai tapo jos gyvenimo uždaviniu.

Netrukus Pečkauskai apsigyveno Labūnavos dvare (Kelmės r.). Šį dvarą buvo paveldėjęs Marijos tėvas. Čia būsimoji rašytoja gyveno iki 1887-ųjų. Tada persikėlė į Užvenčio dvarą, kurį tėvas išsinuomojo norėdamas pataisyti finansinius

reikalus. Bet ūkininkauti nesisekė. Kai 1898 m. gegužyje tėvas mirė, praskolintas Labūnavos dvaras buvo parduotas iš varžytinių.

Mokytis Marija pradėjo dar Labūnavos dvare.

Jaunoji bajoraitė Marija.

Marija Pečkauskaitė bitininkystės kursuose Varšuvoje (centre už avilio). 1896 m.

Ją mokė samdytos mokytojos. Gyvendama Užvenčio dvare, susipažino su Povilu Višinskiu, gyvenusiu netoliese – Ušnėnuose. Nuo 1891 m. P. Višinskis lankėsi Pečkauskų šeimoje. Jis daug padėjo Marijai kūrybinio kelio pradžioje, pažadino jos domėjimąsi Lietuvos istorija, skatino mokytis lietuvių kalbos ir kurti lietuviškai.

Iš Užvenčio Marija išvyko mokytis į Petrapilį. Čia išlaikė egzaminus į Šv. Kotrynos gimnaziją. Mokėsi gerai, tačiau drėgnas oras kenkė sveikatai. Pasimokiusi pusę metų, sunkiai susirgo ir turėjo grįžti į namus. Užventyje mokėsi toliau. Jai padėjo ateinantis į namus mokytojas.

Tuo metu jų šeimą prislėgė finansinės problemos, kurios privertė daug ką gyvenime apriboti. Bet Marija neatsisakė svajonės vykti mokytis į Varšuvą.

Šatrijos Ragana visą gyvenimą labai mylėjo bites. Teta pažadėjo padėti Marijai. Gavusi finansinę paramą, ji išvyko į Varšuvą, kur 1896 m. baigė bitininkystės kursus.

Grįžusi į Užventį, vėl pasinėrė į kasdienybę. Prižiūrėjo bites, skaitė, rašė, susirašinėjo su P. Višinskiu, bendravo su kunigu Kazimieru Bukontu. Tuo metu parapijiečiai buvo nepatenkinti Marijos ir jos sesers Zofijos draugyste su kunigu. K. Bukontas buvo apskųstas bažnyčios hierarchams. Bet Marija tos draugystės nenutraukė. Be to, pastoviai susiraši-

nėjo su P. Višinskiu. Tai buvo gražiausi jos gyvenimo metai.

Mirus tėvui ir praradus Labūnavos dvarą, šeima liko be pinigų ir namų. Marija ir Zofija buvo jau suaugusios, tik broliai dar mokiniai. Pečkauskai išvyko gyventi į Šiaulius. Marija kurį laiką dirbo netoliese – mokė vaikus Mūrų dvare (Radviliškio r.), bet darbas nuvylė. Visų pirma, regis, todėl, kad nepatiko tų vaikų tėvai. 1901 m. buvo pakviesta į Pavandenę – mokyti Sakelų vaikų.

O iki tol dar viena bėda ištiko Pečkauskų šeimą – mirė vyriausiasis brolis Steponas, Šiaulių gimnazijos septintokas. Toji netektis Marijai suteikė daug sielvarto.

Gyvendama Šiauliuose, o ir Mūruose Marija buvo įsitraukusi į draudžiamos lietuviškos spaudos platinimą. Net kratos keletą kartų darytos. Dėl tos pat priežasties žandarų persekiota ir sesuo. Iš dokumentų, laiškų matosi, kad į tą veiklą galėjo įtraukti kunigas K. Bukontas. Be to, 1900-aisiais Marija pradėjo bendradarbiauti su lietuviškomis katalikiškomis organizacijomis.

Pavandenės dvare, kuris vos už kelių kilometrų nuo vaikystės žemės – Labūnavos, Marija namų mokytoja dirbo 1905 m. Čia užbaigė vieną žymiausių savo kūrinių – „Viktutę“, parašė apie dešimt istorinių pasakojimų, kurie 1920 m. išspausdinti

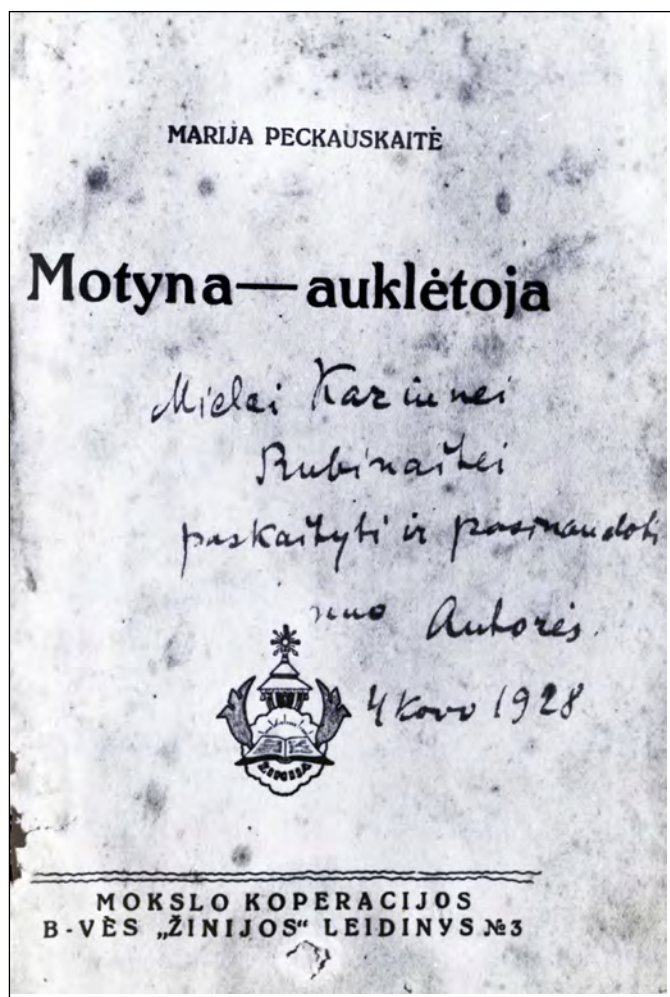
Šatrijos Raganos sesuo Zofija Pečkauskaitė (pirmoje eilėje viduryje) ir kunigas Kazimieras Bukontas (pirmoje eilėje kairėje) su židiekiais.

knygoje „Lietuvos senovės istorijos pasakojimai“. Pavandenės gyventojams ji nunešdavo lietuviškų knygų, kurias atsiųsdavo P. Višinskis, Juozas Tumas-Vaižgantas, K. Bukontas ir kt. Užsiiminėjo labdara:

lankydavo ligonius, neturtinguosius, padėdavo jiems, rinkdavo lėšas lietuviškų mokyklų išlaikymui. Bendradarbiavo „Tėvynės sarge“. Svajojo mokytis, tobulintis toliau. Ėmė ruošti mokslams užsienyje,

Sėdi iš kairės: kunigas K. Bukontas, Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana, J. Pučkorienė. Stovi: A. Naudžiūnas, J. Pučkorius, Zofija Pečkauskaitė, L. Bražinskas.

Rašytojos autografas židikietei. 1928 m.

P. Višinskis padėjo gauti lėšų kelionei į Šveicariją. Stipendiją paskyrė 1903 m. pradėjusi veikti „Motinėlės“ draugija, ją gauti padėjo P. Višinskis, A. Dubinskas ir Vaižgantas.

1905-1906 m. Marija studijavo Ciūricho universitete. Klausė sociologijos, religijos filosofijos, sistemiškosios filosofijos, XIX a. dramaturgijos, darbo problemų paskaitų. Laisvalaikiu keliavo po Ciūricho apylinkes. Po trijų semestrų išvyko į Fribūrą, kur mokėsi prancūzų kalbos, studijavo prancūzų literatūrą.

1906 m. atvyko gyventi į Šaukotą (netoli Tytuvėnų), nes čia gyventi persikėlė Marijos motina bei sesuo Zofija. Čia buvo atkeltas dirbti ir kunigas K. Bukontas. Marija daug skaitė, muzikavo, kūrė, dirbo sode, organizuodavo kultūrinius renginius.

1907 m. apsigyveno Vilniuje, atidarė knygynėlį, kurį įsteigė su kunigu A. Miluku. Tačiau netruko suprasti, kad tai ne jai skirtas užsiėmimas. 1909 m. išlaikė namų mokytojos egzaminus. O prieš tai dar buvo gavusi kunigo ir poeto M. Gustaičio kvietimą atvažiuoti dirbti į Marijampolę.

Marijampolėje dirbo „Žiburio“ progimnazijos vedėja. Mokė lietuvių kalbos ir istorijos, prižiūrėjo

mokyklos bendrąbutį. Dirbo apie šešerius metus – iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios. Progimnazija buvo evakuota į Voronežą, o Marija dėl silpnos sveikatos liko Lietuvoje. Atvyko į Židikus (Mažeikių r.), kur tuo metu klebonijoje, pas kunigą K. Bukontą, kuris čia buvo atkeltas, gyveno sunkiai serganti mama, o ekonomė dirbo sesuo Zofija.

Židikuose Marija gyveno iki savo mirties. Čia tapo ypatingu žmogumi: buvo pirmosios lietuviškos mokyklos, pirmojo lietuviško vakaro organizatorė, ambulatorijos ir senelių prieglaudos įsteigėja. Ne tik mokė vaikus, bet ir nė vienam negailėjo patarimų, paguosdavo, padėdavo. Turėjo rinktinę biblioteką, kurioje buvo sukaupta pasaulinio garso rašytojų kūrinii. Visi Židikuose galėjo naudotis tomis knygomis. Labdaringų draugijų kūrimas, paskaitos, pagalba vienišiams – tai buvo Marijos kasdienybė.

1928 m. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto taryba įvertino Marijos Pečkauskaitės nuopelnus lietuvių literatūrai, pedagogikai ir kultūrai ir jos 50-mečio proga suteikė filosofijos Garbės daktarės laipsnį. Be to, ji buvo apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu.

Žinoma, visų pirma, ji buvo Rašytoja, ja ir išliks mūsų literatūros ir kultūros istorijoje. Anot literatūrologo Juozo Jasaičio, Šatrijos Raganos „prozoje atpažįstame tą patį laiką bei tikrovę kaip ir Žemaitės, Lazdynų Pelėdos ar Bitės raštuose, tačiau jos vaizduojamam žmogui svarbios kitos vertybės, jo širdį gildo kiti skausmai, jo akys pakeltos į kitas vilties žvaigždes negu anų rašytojų kūrinuose. Šatrijos Raganai mažiau terūpėjo įtempti turtiniai, socialiniai žmonių santykiai ir iš jų kylančios blogybės. Priešingai, ji vaizdavo, kad vargas išugdo žmogaus atsparumą negandoms, kurios neįveikia jo dvasios giedros, tuo tarpu pasiturinčios šeimos namuose gali suvešėti dvasios šaltis, susvetimėjimas“.

Didžiuliai sukrėtimai, praradimai, sunki liga sekino rašytoją. Bet ir sirgdama dar rašė, mokė vaikus, rūpinosi vargšais. Yra prisipažinusi, jog nebijanti mirties, turinti tokį jausmą tartum važiuotų namo.

1930 m. liepos 24 d. išėjo amžinybėn. Prieš pat mirtį paprašė: „Kai numirsiu, nupink man vainiką iš laukinių dobilų“.

Šatrijos Raganos talento gerbėjai, draugai, Židikų miestelio ir apylinkės žmonės jos atminimui pastatė mūrinę koplyčią, kurioje ir ilsisi rašytoja bajorė.

Aistė Grybauskienė.

PAŽINTIS

VISOSE VEIKLOSE DOMINUOJA BAJORIJOS ATSTOVAI

Jūsų dėmesiui – pokalbis su LBKS vado pavaduotoja Aiste GRYBAUSKIENE (h. Pobog)

Kada sužinojote apie protėvių bajorystę? Kodėl ne tik atėjote į Bajorų sąjungą, bet ir skiriate jai daug laiko, nors jaunam žmogui šiais laikais nemažai ir kitų įdomių bei svarbių užsiėmimų?

Esu kilusi iš Pogirskių, kurie nuo pirmojo giminės bajoro Gabrieliaus legitimuoti ir 1861 m. įrašyti į Kauno gubernijos bajorų knygą.

Apie bajorišką prigimtį girdėjau nuo vaikystės,

iš močiutės pasakojimų. Prisiminimai apie bajoriško gyvenimo įvairias tradicijas, istorijas buvo panašūs į pasaką, tačiau tuo metu nesuvokiau nei šito reikšmės, nei svarbos. Tik ištekėjusi susidomėjau giminės kilme. Tada ir archyvo, kuriame praleidau nemažai laiko, duris atvėriau. O toji istorija baigėsi labai iškilmingai – 2009 m. rugsėjo 19 d. Kauno šv. Mykolo Archangelo bažnyčioje daviau bajorišką

Aistė Grybauskienė, Domas Grybauskas, Viktoras Bandaravičius. Kauno šv. Mykolo Archangelo bažnyčioje, Bajorų aktų įteikimo šventėje. 2009 m.

priesaiką, tapau LBKS nare.

Ne, iš tikrųjų ta istorija nesibaigė. Kauno krašto bajoriškoje veikloje integravausi į čia vykstančias veiklas, 2012-aisiais pradėjau burti bajorišką jaunimą. Per tuos kelerius metus su bendraminčiais suorganizavome ir dalyvavome daugelyje visiems matomų renginių. Paminėsiu svarbiausius. Tai – „Europa-Napoleonas-Kaunas. 1812 m. įvykių paminėjimas“; labdaros vakaras-koncertas, skirtas Šv. Jurgio bažnyčios vitražų atnaujinimui; Kauno apskrities bajorų jaunimo susirinkimas Rotušėje; miesto šventė „Kauno dienos-2012“, kur pirmą kartą Kauno pilyje iškėlėme vėliavas su bajoriškos heraldikos herbais; Rotušės 470 metų jubiliejaus paminėjimas; 1863 m. sukilimo paminėjimas; Raudonės pilies festivalis „Panemunių žiedai“; susitikimas su baronesa Olga Vakselyte-Švarc Veliunos dvare; Šv. Jurgio bažnyčioje rastų didikų palaikų perlaidojimo iškilmės ir t. t.

2014-aisiais tapau LBKS vado pavaduotoja. Kadangi esu kaunietė, ir mano bajoriška, visuomeninė, labdaringa veikla neatsiejama nuo Kauno.

Jums suteiktas „Metų kaunietės-2015“ titulas. Ar pastarieji metai, kuriais turėjote tokį įpareigojantį titulą, buvo tokie, kokių ir tikėjotės?

Iš gyvenimo išmokau priimti tai, kas skirta, kaip dovaną arba kaip pamoką. Tas apdovanojimas išties buvo netikėta likimo dovana, kuri pirmiausiai suteikė galimybę arčiau pažinti kai kuriuos šalia esančius žmones, deja, ir atskleidė vieną kitą gyvenimo uždėtą kaukę. Turėjau progą nuodugniau suvokti savo veiklos prasmę. Kadangi tas titulas teikiamas už jau nuveiktus darbus, galvojau, kad,

A. Grybauskienė savo senelių žemėje. Žinėnų kaimas, Kulvos seniūnija.

Mūsų herojė – Kauno m. mero kalėdinio labdaros vakaro globėja. Karininkų ramovė, 2016 m.

praėjus porai savaitių po rinkimų, aistros nurims ir gyvensiu kaip iki tol. Tačiau įvyko ne visai taip. Šito dėka netikėtai atsirado nauji partneriai, naujos veiklos pasiūlymai, projektai, peržengę ir Kauno senamiesčio ribas, kuriose iki tol dirbau.

Kokius per tą laiką nuveiktus darbus išskirtumėte?

Visomis sėkmėmis nuoširdžiai džiaugiuosi. Nuo vaikystės turiu nuostatą, kad darbai turi už mane kalbėti, o ne aš apie darbus.

Dabar visose mano veiklose dominuoja Lietuvos bajorijos atstovai ir LBKS nariai, su kuriais pavyko tikrai nuostabių projektų Kaunui padovanoti. Už tai esu nuoširdžiai dėkinga LBKS senatoriams architektui Jurgiui Kameneckui ir dr. kunigui Pauliui Sauliui Bytautui OFM, Kauno miesto garbės piliečiams Jūratei ir Česlovui Norvaišoms, Editai Dargevičiūtei, Mykolui Kazlauskui, Gintautui Ruminui, Stanislovui Knystautui, kurie niekada neliko abejingi mano idėjoms.

Bendradarbiaujant su P. S. Bytautu pavyko kelios nuostabios Kauno miesto šventės. Šv. Pranciškaus – gyvūnų globėjo – diena tapo tradicine, didžiausia gyvūnų ir jų šeiminių švente, kurią aplankė net garbingas Šv. sosto atstovas – nuncijus iš Vatikano. „Iš širdies į širdį“ – adventinė dovana kauniečiams, įvairiose Kauno bažnyčiose vykstantys aukšto meninio lygio nemokami

koncertai, kurie prasidėjo vienu koncertu Šv. Jurgio bažnyčioje ir Kauno Arkikatedroje, o dabar šį ciklą sudaro 37 koncertai. Žvejo ir žuvies diena – taipogi nauja, inovatyvi tradicija, skirta kauniečių turiningo laisvalaikio praleidimui prie Nemuno ir Neries. Ši šventė pateko į Kauno – Europos kultūros sostinės projektą, todėl dabar iki 2022 metų turiu darbingą ir kūrybingą penkmetį pasiruošti tarptautinio festivalio organizavimui. Džiugu, kad LBKS senatorius P. S. Bytautas neliko abejingas ir šioms mano idėjom, ir broliai pranciškonai tapo tokių renginių organizaciniais partneriais.

Kauno miesto garbės piliečiai bajorai Jūratė ir Česlovas Norvaišos niekada nebuvo abejingi jau penkerius metus mano organizuojamai miesto šventei „Šokantis senamiestis“, jie ir tokių renginių globėjai, ir patarėjai.

Kasmet pavyksta kartu su bendraminčiais bajorais nuveikti kažką naujo ir reikalingo.

Neatsitiktinai pasidžiaugiau, kad tarp aktyviausių pagalbininkų – ir garbingi Kauno bajorai. Anksčiau Lietuvos bajorai dalyvaudavo šalies valdyme bei politikoje, o dabartiniai, mūsų kartos bajorai dalyvauja kuriant ir puoselėjant kultūrą. O kultūra, kaip žinia, valstybės pamatinė vertybė.

Iš tos plačios veiklos galėtumėte išskirti vieną – svarbiausią – renginį ar projektą?

Taip, tai – Kauno Šv. Jurgio bažnyčios fasado apšvietimo projektas, kurį organizavau nuo idėjos iki įgyvendinimo. Tai mano pats svarbiausias, brangiausias, mieliausias projektas. Širdyje ir atmintyje turbūt toks ir liks visam laikui. Galbūt ir sūnus Domas, po daugelio metų savo vaikus atvesdamas į šią bažnyčią, jaus šį indėlį. Bažnyčios apšvietimo projekto įgyvendinimas buvo ypač sudėtingas ir komplikotas. Vienu momentu mūsų komandoje net atsirado abejojančių, jog darbo neužbaigsime. Tikėjau, kad atrasiu tinkamą sprendimą. Dabar galiu drąsiai teigti: projekto įgyvendinimui pakako keturių asmenų bajoriško ryžto – bažnyčios fasado apšvietimo projekto architekto J. Kamenecko, projekto įgyvendinimo partnerio ir rėmėjo S. Knystauto, kunigo P. S. Bytauto, na ir manęs, mūsų neatlygintino darbo. Savo pavyzdžiu įtikinom kitus komandos narius, kad privalome bažnyčią apšviesti taip, kaip Kaune dar nėra viena bažnyčia nakties metu nešviečia, išryškindama savo architektūrinius akcentus.

Su LBKS jaunimu miesto šventėje „Kauno dienos-2012“, kur pirmą kartą Kauno pilyje iškeltos vėliavos su bajoriškos heraldikos herbais.

Bajoriška aistra žirgams. Harmony parko hipodrome.

Galime ir naujų iššūkių tikėtis?

2016-aisiais vienas iš didžiausių iššūkių tapo sprendimas apsaugoti nuo sunaikinimo Kauno senamiesčio mažosios architektūros akcentus – telefono būdeles. Tokį įsipareigojimą sau prisiėmiau neturėdama nei palaikančios komandos, nei finansavimo. Buvusių telefonų būdelių savininkų planuose buvo jas utilizuoti, kaip morališkai ir

fiziškai nusidėvėjusias ir nefunkcionalias. Mano įsitikinimu, negalima naikinti to, kas gali virsti miesto puošmena ir traukos objektu. Kodėl, pavyzdžiui, Londono taksofonai ne tik puošia Anglijos sostinę, bet ir populiarinami į visą pasaulį keliaujančiose atvirutėse? Pirmą pilietišką žingsnį jau žengiau – perėmiau jas išsaugojimui, o dabar kreipiuosi visų pirma į bajorus, taipogi ne tik į dabartinius, bet ir buvusių kauniečių: padėkite prikelti naujam gyvenimui senamiesčio telefono būdeles. Siūlykite savo idėjas, prisidėkite prie restauravimo darbų. Kiekvieno indėlis svarbus, reikalingas ir laukiamas. Todėl ir el. pašto adresą paminėsiu, kuriuo laukiau pasiūlymų: projektai@kaunensis.lt

Kuo brangiausias Kaunas?

Visų pirma, už emociją, pririšusią prie Kauno. Čia gimiau, čia tėvai išmokė pažinti gerį, meną, grožį, čia pirmą kartą pamilau, gimdžiau, mokiausi, studijavau, brendau. O ir bajoriškos priesaikos žodžiai čia ištarti.

Galų gale tas žalias, tarp dviejų ypatingų Lietuvos upių ypatingas miestas tai ir dalis manęs.

Turite slaptų norų?

Labai norėčiau įtakoti esamą LBKS situaciją, kad kuo greičiau visi sunkumai būtų užmiršti, kad sąjungoje vyrautų darna bei tarpusavio pagarba, kad vieningai veiktume tik kilniems ir prasmingiems tikslams.

Aistė – „Metų kaunietė-2015“. Kauno dramos teatre, apdovanojimo iškilmėse.

Kas Jūs iš profesijos? Ką studijavote?

Esu verslo vadybos ir psichologijos magistrė. Baigusi Vadybos ir teisės institutą ir Aukštesniąją tarptautinę vadybos kolegiją, Vytauto Didžiojo universitete studijavau organizacinę psichologiją.

Šios dvi profesijos suteikė tinkamą teorinį ir praktinį pagrindą dabartinėse veiklose: versle, mokslinėje, edukacinėje, visuomeninėje. O šiuo metu gilinu žinias doktorantūroje.

Kokia Aistės darbo diena?

Veiklų ir darbų sritys labai skirtingos: meno, verslo, kūrybos, jaunimo, bendruomenių, akademinė, bajoriška veikla, sportas. Norint visur suspėti, tenka tiksliai ir racionaliai planuoti ne tik darbotvarkę, bet ir laisvalaikį.

Rytietiškos metodikos mankšta ir kontrastinis dušas – dienos startas. Įvairūs susitikimai iki pietų. Pietus stengiuosi derinti su dalykiniais susitikimais. Po darbo valandų, jei nėra renginių, žaidžiu lauko tenisą, jodinėjau žirgu, šoku sportinius šokius, užsiimu joga. Savaitgaliais mielai užsidedu pačiūžas, nes dailusis čiuožimas – mano dalis vaikystės: čiuožiau už Lietuvos rinktinę, daug ašarų bei prakaito esu palikusi ant ledo. O vasaros vakarais geriausias draugas – dviratis. Teatrų ir filmų premjerų, pristatomų Lietuvoje, beveik nepraleidžiu, kaip ir geros naujos knygos prieš užmiegant.

Esate žavi moteris. Tačiau Jūsų pasiklausius lyg ir nebeturėtų likti laiko daug laiko užimančioms grožio procedūroms. Išduokite paslaptį.

Grožio paslapčių tikrai neturiu, bet turiu gerą genofondą, kurį mama ir tėtis perdavė bajoriškais genais. Visur mėgstu natūralumą, todėl ir savo išvaizdą puoselėju natūraliomis gamtos priemonėmis.

O kokią vietą Jūsų gyvenime užima mada?

Žinoma, domiuosi visomis mados tendencijomis, seku lietuvių ir užsienio dizainerių kolekcijas. Mada ir grožis – gyvenimo dalis nuo vaikystės, nuo mažens mada buvo mano hobis. Kai nebuvo galimybių nusipirkti norimą daiktą, pati megzdavau, esu pasisiuvusi net palatą, kad stilius būtų suderintas. Iki šiol stengiuosi viską derinti, net batų spalvą prie rankinės, nors dabartinės tendencijos teigia, kad taip jau nereikia daryti. Norint suderinti jau reikia pastangų, fantazijos, kūrybiškumo ir man tai patinka. O ypač patinka stebėti aprangos stilius mūsų bajoriškuose susitikimuose ir šventėse. Labiausiai džiugina mano senelių kartos damos

ir ponai, kurie nuostabiai išlaiko bajoriško stiliaus tendencijas ir šiandien, ko negalėčiau pasakyti apie dabartinio bajoriško jaunimo aprangos stilių. Turiu svajonę, kurią norėčiau ateityje įgyvendinti, – suorganizuoti seminarą LBKS bajorams apie šių dienų stilių bei etiketą ir apie tai, kaip turėtų atrodyti šiuolaikinis bajoras.

Mano pačios prioritetai – elegantiška klasika ir sportiškas universalumas. Bajorišką stilių atspindinčių aksesuarų daug neturiu, tačiau viskas, kas priklauso – skrybėlaitės, pirštinės, rankinės, kailiai – yra spintoje.

Kokiam išskirtiniam pomėgiui dar lieka laiko?

Tai – interjero dizainas. Gal tai genais atkeliavęs pomėgis, bet nuo mažens pilys, dvarai, bažnyčios, senoviniai baldai, sendaikčiai, viskas, kas didinga ir originalu, traukdavo akį. Kurti savitą interjerą pradėjau dar vaikystėje, tėvų namuose. Būdavo, grįžtu iš mokyklos pirma tėvų ir sugalvoju perstatyti baldus, užuolaidas patrumpinti, radiatorius perdažyti, pasikvietus drauges, sukuriau naują namų vaizdelį. Tėvai šiuo klausimu buvo tolerantiški.

Jau baigusi mokyklą, o ir studijuodama papildomai gilinau žinias įvairiuose interjero dekoravimo ir projektavimo seminaruose, kursuose. Taip išsiugdė savitas interjero visumos pojūčio suvokimas. Pažįstamų, draugų namuose esu padariusi intervencijų į jų interjerus, neatsiejama šito dalis – daiktų atsiradimas iš antikvariatų. Daiktų, kurie primena vienokias ar kitokias mūsų protėvių gyvenimo epochas ir stiliistikas.

Suintrigavot žodžiais apie tolerantiškus tėvus. Kokia artimiausia aplinka šiandien? Kuo brangiausia?

Iš tiesų galiu pasidžiaugti, kad turiu išskirtinius tėvus, nes jie kažkokiu ypatingu būdu sugebėjo mane, vienturtę dukrą, nuo mažų dienų ne tik apsupti didele meile, bet ir tolerantiškai pasirūpinti, kad išliktų visi asmenybės formavimosi poreikiai ir etapai. Tik jų suteikta meilė ir laisvė suformavo stiprybę ir racionalų savarankiškumą, užgrūdino negandoms ir skyrė sparnus kilnioms veikloms. Šią patirtį norėčiau perduoti ir savo sūnui.

IŠ ARCHYVŲ

Artūras RUKAS DAUJOTIS
h. *Grifas*, LBKS Garbės bajoras

SENIAUSIAI ORGANIZACIJAI LIETUVOJE – 530 METŲ

Seniausia nereliginė organizacija Lietuvoje – Jotvingių kryžiaus riterių ordinas. Jo ištakoms – 530 metų. Per ilgą gyvavimo laikotarpį buvo garbingų kovų (ordino vėliava matoma Salaspilio mūšyje), buvo situacijų, kai svarbiausia buvo išlaikyti ordino tęstinumą.

Du kartus (1852-1918 ir 1940-1990 m.) ordinas buvo uždraustas. Ypatingu žiaurumu pasižymėjo komunistinis režimas.

XIX a. dokumentai tvirtina, kad bajorai Daujotai, Rimgailos, Zenkevičiai buvo ordino riteriais. Ir dabar šių giminių atstovai Mykolas Daujotas, Artūras Rukas Daujotis, Vytautas Jonas Rimgaila, Leopoldas Rimgaila, Elena Zenkevičiūtė-Grinkienė

– ordino gretose. XX a. pirmojoje pusėje ordino sekretoriumi buvo Eduardas Montvilas, šiandien jo sūnėnas Jonas Montvilas su sūnumi Šarūnu taip pat ordino riteriai.

Kai kurių istorikų teigimu, ordinas yra kunigo Antano Skinderio kūrybos rezultatas. Taip, ordino veiklos atgaivinimui 1918 m. jo kanclerio kunigo Antano Karibut-Skinderio indėlis didžiulis – paruošta ir patvirtinta ordino konstitucija, sukaupiti iš XIX a. dokumentų fragmentai, sutvarkyta simbolika. Ir visi šie dokumentai byloja apie ordino aktyvią veiklą XIX a. Ordino dokumentai nepateko sovietinio okupacinio režimo talkininkams, nes buvo patikimai paslėpti.

Man priekaištaujama, kad, rašydamas apie ordino ištakas ir veiklą LDK laikotarpiu, nebuvau nurodęs šaltinių. Todėl šįkart pažymiu: rėmiausi ir remiuosi 2003 m. Kaune rasta is ordino archyviniais dokumentais:

- *Adam Steblewski, La Vie Chevaleresque*. Paris, 1938. (prancūzų k.)

- *Conte de Rovegliario, Revista Araldica*. Roma, 1938. (italų k.)

- *CONSTITUTEJO EQVESTRIS FERREAE JACZYNGORUM CRUCIS*, patvirtinta 1918 m. rugsėjo 12 d. Kražiuose. (lotynų k.)

Svarbiausias, manau, pastarasis dokumentas. **Privilegiją ordinui** iš lotynų kalbos išvertė prof. **Eugenija ULČINAITĖ**. Viliuosi, kad vertimas sudomins „Lietuvos bajoro“ skaitytojus, istorikus, visus, kurie neabejingi bajoriškam ritualui. Tekstas pateikiamas ištisai.

IMPERATORIAUS MAKSIMILIANO I PRIVILEGIJA ORDINUI

Vardu Viešpaties, amen. Amžinam dalyko atminimui. Karaliai ir valdovai paprastai pratę [savo] raštais patvirtinti [nuopelnus] tų, kurių atminimą nori išsaugoti amžiną ir nuolatinį. Todėl mes, Žygimantas, Dievo malone Lenkijos karalius, didysis Lietuvos kunigaikštis, taip pat Krokuvos, Sandomežo, Lenčycos (?), Kujavijos, Kuhno, Elbingo, Pomeranijos, Rusijos, Prūsijos, Mazovijos ir t. t. viešpats ir paveldėtojas, šiuo laišku pranešame visiems ir kiekvienam atskirai, kuriuos tai domina dabar ir ateityje, jog mums buvo pateiktas privilegijos origi-

nalas, surašytas ant pergamento, su Šviesiausiojo Romos Imperatoriaus Maksimiliano I titulatura ir antspaudu, sveiku, nepažeistu ir nekeliančiu jokių įtarimų [dėl jo tikrumo]. Mūsų paprašė Mykolas Komiatovičius, Jurgio sūnus, Medininkų [Varnių] valdytojas, dvarų: Parajus, Taupiniai (?), Jatvežiai (?) ir t. t., Palenkė laikytojas, taip pat Jotginų, Jotvingių ir Gudų žemių Medininkų, kitaip tariant, Varnių [apskirtyje] ir Kražių [žemių] Žemaitijoje ponas ir paveldėtojas, kad mes teiktumės šių privilegijų mūsų karališkojo autoriteto pagrindu pripažinti ir

Jotvingių Kryžiaus riterių ordino diplomas.

patvirtinti. Šios privilegijos turinys yra toks ir tokie yra žodžiai:

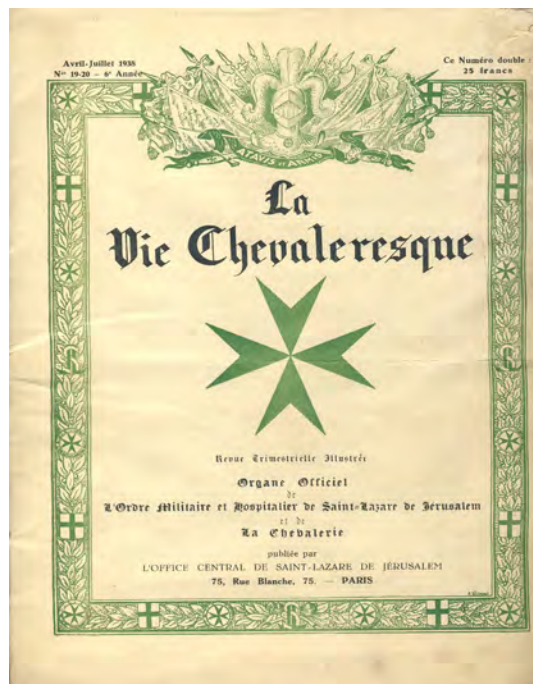
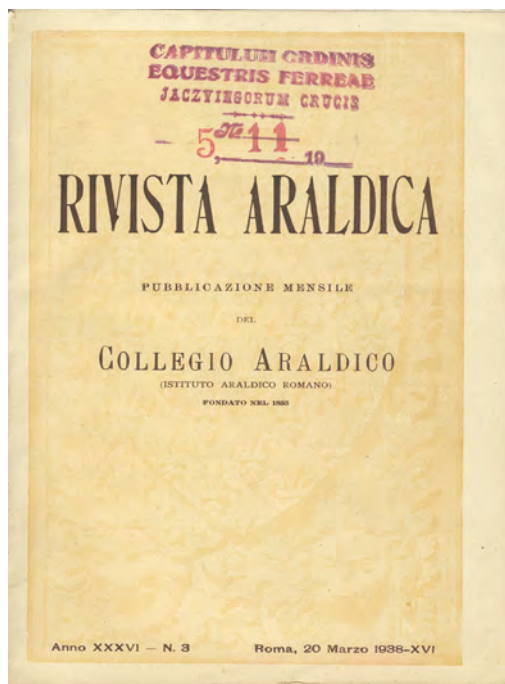
Maksimilianas, dieviškos malonės dėka išrinktas Romos Imperatorius, visada Palaimintas, Vokietijos, Vengrijos, Kroatijos ir t. t. karalius, Austrijos arkikunigaikštis, Burgundijos, Lotaringijos, Brabantijos, Štirijos, Korintijos ir t. t., ir t. t. kunigaikštis, kilniam ir nuoširdžiai mūsų mylimam Jurgiui, Aleksandro sūnui, Algirdo anūkui ir Narimanto, Skomanto sūnaus, proanūkiui, kunigaikščių Komiatovičių, Palenkės ir jotvingių

kunigaikščių palikuoniui ir paveldėtojui, [siunčiam] savo imperatoriškų malonę ir [linkėjimų] viso ko geriausio.

Kaip ir dera imperatoriškajai didenybei, mes tai, kas seka iš jų teisių, prievolių ir teisingumo, vadovaudamiesi laisvu ir sveiku protu, taip pat kunigaikščių, grafų ir baronų pritarimu, remdamiesi mūsų išmanymu ir imperatoriškąja galia, apsvartę teisėtus ir niekad nepanaikintas tavo, tavo protėvių ir visų kitų giminaičių paveldėjimo teises, kuriomis, kaip įrodei patikimais dokumentais,

Jotvingių Kryžiaus riterių ordino diplomas.

Archyvinų leidinių viršeliai.

Mindaugo, kitados Lietuvos karaliaus, tavo pirmakui Komiačiui (ar Komiatovičiui?) 1260 metais duotais, nuo seniausių laikų, [tokios, kokios buvo] visos šitos teisės yra atnaujintos, atkurtos ir iš naujo atgautos per šventojo krikšto krikščioniškojo tikėjimo šviesoje malonę ir poveikį. [Taigi] šio rašto galia ir Romos Imperatoriaus autoritetu tave, tavo abiejų lyčių palikuonis ir paveldėtojus, teisėtai gimusius ir gimsiančius maloniai skelbiame, pripažįstame ir patvirtiname priklausančius senajam jūsų kunigaikščių luomui su visomis teisėmis, prerogatyvomis, paveldėjimais, privilegijomis, laisvėmis, papročiais, pareigybėmis, neliečiamybėmis, malonėmis ir prielankumais. [Tai galioja] visose žemėse, bet ypač Lietuvoje, kur dabar jotvingių kunigaikščių vasalai ar pavaldiniai yra ar bus [ateityje].

Be to, norime, kad savo protėvių ir pirmtakų, jotvingių kunigaikščių – minėto Skomanto, Kriveikos (?) sūnaus, Parajo anūko Kunaičio, proanūkio Komiato Komiatovičiaus, kuris minimas Karaliaus Mindaugo rašte – galią išsaugotum, ja naudotumeis ir įtvirtintum savo žemėse ir dvaruose pagal daugelį amžių galiojusį protėvių paprotį ir įprotį, tačiau laikantis tokios išlygos, kad paklusnumo priesaika, kurių tavo pirmtakai davė minėtam Karaliui Mindaugui, o tu pats prisieki šviesiausiam kunigaikščiui ponui Jonui Albertui, Lenkijos karaliui ir Lietuvos Didžiajam Kunigaikščiui, mūsų brangiausiam broliui ir giminaičiui, [kad šitos priesaikos] niekada nelaužytum, taip pat kad

jos nesulaužytų prisiekdami būsimiems jo [Jono Alberto] teisėtiems įpėdiniams tavo palikuonys.

Taip pat mūsų imperatoriškojo autoriteto galia sutinkame, leidžiame ir nusprendžiame, kad tavosios giminės atstovus pagerbsime ir apdovanosime aukštesnėmis pareigybėmis ir didesne malone, taip pat suteikiame galimybę, galiojančią dabar ir ateityje tavo žemėse ir dvaruose ir kur tik yra ar bus jotvingių, kad dalyvaujant jūsų giminaičiams, šeimynykščiams ir pavaldiniams gali būti nominuoti šeši riteriai, Lietuvoje paprastai vadinami bajorais, iš tų, kurie dėl ypatingos drąsos, narsos, šaunumo ir uolumo atrodo esantys tinkamesni ir vertesni nominuoti iš bet kurios jotvingių šeimos.

Ta nominacija turi įvykti tokiu būdu: į bet kurią bažnyčią sukvietus kiek galima daugiau giminaičių, dalyvaujant dvylikai tiek senųjų, tiek dabartinių jotvingių didikų, pagal seną jūsų paprotį tas, kuris yra numatytas nominuoti riteriu, ateina prie altoriaus ir kunigas jį tris kartus paliečia anksčiau pašventintu kardu, o tu ar tavo įpėdinis apjuosia jį juosta. Tada sakomi šie žodžiai:

„Aš, N..., [remdamasis] švenčiausiu imperatoriškuoju autoritetu ir ypatingai malone nenugalimojo imperatoriaus Maksimiliano man suteikta privilegija, vykdydamas ir tęsdamas mano pirmtakų teises ir prerogatyvas, tave, N... broli, giminaitį, paliesdamas šiuo pašventintu kardu, nominuoju ir skelbiu tikru ir teisėtu riteriu.“

Tada paduosi jam į rankas nuogą kardą ir uždėsi ant kaklo riterių grandinę su dvigubu kryžiumi,

vadinamu lietuvišku, sakydamas šiuos žodžius:

„Remdamasis tuo pačiu imperatoriškuoju autoritetu ir sena tradicija, kaip jotvingių kunigaikščių palikuonis ir įpėdinis, suteikiu tau teisę turėti, naudotis ir džiaugtis visomis bendrai ir atskiromis pareigybėmis, vertybėmis, ženklais, privilegijomis, laisvėmis ir prerogatyvomis, kurios priklauso riterių, o paprastai tariant, bajorų luomui.“

Tačiau prieš tai reikia priimti nominuojamo į riterius privalomą priesaiką, kuri skamba taip:

„Aš, N..., pažadu ir įsipareigoju skatinamas šios priesaikos, kad nuo šiol su visa ginkluote būsiu ištikimas jo didenybei šviesiausiajam kunigaikščiui Jonui Albertui Didžiajam Lietuvos Kunigaikščiui ir jo teisėtiems paveldėtojams, [stengsiuosi] puoselėti gėrį ir garbę, priešintis blogiui, nesusidėti su sąmokslininkais prieš Jo Didenybę bei jo įpėdinius ir Didžiąją Kunigaikštystę ir įsipareigoju be jokios klastos ir apgaulės tavo žemėse ir dvaruose nepažeidžiamai išlaikyti, saugoti ir papildyti visas teises, sprendimus, prerogatyvas, įpročius, laisves, taip pat visus nutarimus nuo senų laikų iki šiol išsaugotus ir tau, kaip jotvingių kunigaikščių [teisių] paveldėtojui ir įpėdiniui, pripažintas ir tęstinas. Tegu padeda man Dievas ir šventoji Evangelija. Tegu niekam, jokio luomo, jokio laipsnio, jokios padėties, jokio teisinio statuso žmogui nebūna leista sulaužyti ar pažeisti šios mūsų privilegijos, leidimo, sutikimo, galimybės [suteikimo], dekreto, valios, dosnumo ir malonės esminių nuostatų. Ir kas lengvabūdiškai nuspręs tai pažeisti, užsitrauks mūsų ir Šventosios Imperijos sunkų pasmerkimą ir 50-ies gryo aukso markių bausmę ir tegu žino, kad kiek tik kartų nusižengs, neatlyginamai turės mokėti mūsų imperatoriškajam išdui pusę [nurodytos sumos] ir patirs kitokių nemalonių.“

Šis raštas yra parašytas mūsų ranka ir patvirtintas prikabinus mūsų antspaudą. Duota mūsų garbingame mieste 1495 metų birželio mėnesio 24 dieną – mūsų, Romos Imperijos imperatoriaus valdymo 10-ųjų metinių, o Vengrijos [imperatoriaus] 5-ųjų metinių proga. *Maksimilianas*.

Mes, karalius Žygimantas, palankiai pritardami minėto Mykolo Komiatidžio, paprastai tariant, Komiatovičiaus iš Požezinos (?), Medininkų arba Varnių valdytojo, kitaip dar vadinamo Kunaičiu, jotvingių kunigaikščio, prašymui, taip pat peržiūrėję čia pridėtos privilegijos punktus, teiginius ir paragrafus, aprobavome, patvirtinome ir ratifikavome, taip pat šiuo mūsų raštu aprobuojame, patvirtiname ir ratifikuojame, remdamiesi šio mūsų rašto turiniu,

išsaugoti jo privalomo ir amžino veikimo galią. Šio rašto patvirtinimui yra prikabinas mūsų antspaudas. Duota Vilniuje, antradienį, po Viešpaties Atsimainymo šventės, 1541 Viešpaties Metais, o mūsų karaliovimo 35-aisiais metais.

Sigismundus Rex.

*

Aš, žemiau pasirašęs, paliudiju, kad šita kopija atitinka originalui, pristatytam man, Ivanui Jakovlevičiui Blinovui, vykdančiam pareigas Maskvos notaro Eduardo Juljanovičiaus Šidlovskio, jo Tverės dalyje, kontoroje, 3 poskiryje. Teatraliniam Pravažiavime, kilmingo bajoro Antono Antonovičiaus Jarmolavičiaus, gyv. Petrovskij bulvaru name Nr. 19. Sulyginant kopiją su originalu, nepastebėta trynimų, prirašymų, užbrauktų žodžių ir kitokių ypatingų požymių. Originale pridėtas ant pergamento juostų karališkas raudono lako antspaudas, kitoje pusėje uždėti antspaudai:

1. Maskvos Užsienio reikalų ministerijos Vyriausiojo Archyvo
2. Valstybinės Senų Dokumentų Saugyklos
3. Jo Imperatoriškos Didenybės Valdančiojo Senato

Be to, antroje pusėje du kirilica rašyti parašai, abu neišskaitomi. Trečias parašas: „Iš šio originalo darė vertimą, esantis prie Valstybinio Turtų departamento vertėjas, koleginiis sekretorius Florjan Mackievič, Maskva 1914 m. liepos 18 d., Reg. Nr. 7992. Originalas neapmokėtas herbine rinkliava.

Vykdantis notaro pareigas Iv. Blinovas

Originalą atitinka *Kun. A. Skinderis, L K Ord. Kap. D. Kancleris*

1938.1.25, Paežerė

Paežerės klebonas [antspaudas] (*Kalba netaisyta*)

ATGARSIAI

**Indrė CHMIELIAUSKAITĖ-
MAKARSKIENĖ** (h. *Gulbė*)

TRADICINIS POKYLIS

Šių metų vasario 11 dieną į tradicinį pokylį Telšiuose susirinko Žemaičių bajorų draugijos (ŽBD) nariai. Renginys prasidėjo iškilinga literatūrine kompozicija pagal Kazio Strazdausko eiles, kurią parengė Raimonda Kasparavičiūtė ir eilėraščių autorius.

ŽBD vadas, LBKS Garbės bajoras Stanislovas Kasparavičius žemaitiškai pasveikino atvykusius, linkėdamas išsaugoti santarvę ir vienybę, perduoti bajoriško paveldo tradicijas ateities kartoms. Į pokylį atvyko kelios dešimtys bajorų, tarp kurių buvo kelių šeimų trijų kartų atstovai. ŽBD kanclerė Stasė Jokšienė pristatė draugijos naujienas bei ateities planus.

Indrė Chmieliauskaitė-Makarskienė pakvietė visus pajusti artėjančios Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo šventės dvasią, susiburti į bendrą ratą, prisiliesti prie lietuviškos trispalvės ir ją kartu

Iškilmių akimirka.

apdainuoti. Savo skambia daina pokylio svečius nudžiugino jaunoji viešnia Ugnė. Bajoriškų giminių atstovai vieni kitiems įteikė trispalvius ženklukus, primenančius, kad giminių medžių šakos turi vienos kitoms perduoti tikėjimą, meilę ir patriotiškumą.

Garbingo jubiliejaus proga ŽBD vadui S. Kasparavičiui nuskambėjo muzikinė dovana – vokalinės grupės „Romantika“ dainos. Muzikos garsų pakylėtas jubilias kartu su dukra Raimonda sukosi šokio ritmu.

Prieš 53 metus šeimą sukūrę Lukrecija ir Antanas Vaitkevičiai pasidalijo prisiminimais apie kartu nueitą gyvenimo kelią ir sukaupytą patirtį. Arnoldas Mažrimas papasakojo romantišką savo piršlybų istoriją šv. Valentino koplyčioje Dubline. Renginio dalyviai vieni kitiems skyrė savo dainas, posmus, šokius.

Šiuo metu ŽBD vienija 208 narius iš Žemaitijos ir kitų Lietuvos vietovių.

Iškilmių akimirka.

Pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais Lietuvoje pradėjo kurtis tarpukario Lietuvoje buvusios organizacijos. Buvo didelis tikslas – kuo greičiau identifikuoti Lietuvos istoriją, suformuoti tautos mentalitetą, pakelti kultūros lygį. 1994 m. Kaune Lietuvos bajorų palikuonys įkūrė Kauno apskrities bajorų draugiją. Pirmieji kūrėjai buvo Janušas Kliučinskas, Irena Šulcienė, Leonas Narbutas, Jonas Monkevičius, Artūras Daujotis Rukas ir kt., įrodę savo bajorišką kilmę. Vienas iš prioritetinių draugijos tikslų buvo dėmesys garbaus amžiaus žmonėms. Neatsitiktinai buvo pasirinkti Kauno Panemunės socialinės globos namai. Tuo metu juose gyveno nemažai menininkų, mokytojų, kitų inteligentijos atstovų. Namų direktorė A. Krinickienė teigiamai įvertino mūsų gerus norus, savo motiniška patirtimi bei išmintimi padėjo užmegzti draugiškus santykius, suvokti poreikius bei principus. Bendravimas prasidėjo minint didžiąsias metų šventes: šv. Kalėdas, šv. Velykas,

Aleksandra GUDŽINSKIENĖ
Kauno apskrities bajorų draugijos
Legitimacijų komisijos pirmininkė

KAUNO APSKRITIES BAJORŲ DĖMESYS SENJORAMS

minint Motinos dieną. Šiomis progomis senjorai buvo sveikinami, apdovanojami, vykdavo labdaros koncertai. Renginiuose aktyviai dalyvavo tuometinis vadas A. Rukas Daujotis, ilgametė kanclerė I. Šulcienė, H. Matusevičius, vėliau vadais tapę A. Prekeris, K. Ignatavičius ir dabartinis vadas Andrius

Senjorai po spektaklio Šv. Jurgio bažnyčios salėje.

Krivickas.

Ilgiau pabendravus paaiškėjo, kad senjorai norėtų pamatyti, kaip atsikuria Lietuva. Tada Kauno apskrities bajorų draugijoje buvo nutarta kartą metuose, šv. Kalėdų proga, aukoti pinigų sumą, už kurią mūsų naujieji bičiuliai galėtų pakeliauti po Lietuvą.

Tradicija tęsiama iki šių dienų. Bajorų draugijos gretos augo, atsirado įvairių profesijų atstovų. Ypač daug mūsų Draugijoje iškilių menininkų, dailininkų, fotografų, šokėjų, dainininkų, aktorių, muzikos pedagogų. Šitie bajorų palikuonys neliko abejingi senjorų namų gyventojams. Kiekvienas savitai įnešė asmeninį indėlį. Iškilūs Kauno kultūros atstovai S. Jurskytė-Akstinienė ir D. Akstinas gerai pažįstami tuose namuose. S. Jurskytė-Akstinienė yra pirmojo Lietuvos radijo direktoriaus dukra. Ji įspūdingai papasakojo apie Lietuvos radijo kūrimosi istoriją. Senjorai parodė didelį susidomėjimą ir pateikė daug klausimų. Labai profesionaliai paruoštą paskaitą skaitė apie K. Donelaičio kūrybos reikšmę šiandien skaitė D. Akstinas. Ilgam įsiminė paskaita apie tremtinę Emiliją Dirsytę, kuri kūrė maldas, telkė bendro likimo mergaites melstis, už ką buvo kaninama ir mirė tremtyje. Likusių tremtinių dėka jos sukurtos maldos ir giesmės pateko į užsienį ir buvo išleista maldaknygė, kuri išversta į penkiolika kalbų ir paplito po visą pasaulį. Dailininkė E. Ivaškevičiūtė išpuošė senjorų namus savo tapytais paveikslais, organizavo dailės ciklą „Piešiu kartu“, pasakojo apie meno subtilybes. Muzikinio teatro solistė T. Chmieliauskaitė savo skambiu balsu atliko Šopeno

ir Moniuškos kūrinius. Akompanuojant pianistei V. Daugirdienei koncertavo Muzikinio teatro solistas J. Malikonis ir smuikininkė M. Neniškytė. Kauno I-osios muzikos mokyklos mokytoja O. Šikšnienė su kanklininkėmis labai laukiamos senjorų. Kanklininkės kartu su jais lankėsi Seime, koncertavo, dalyvavo ekskursijoje po Seimo rūmus.

Visų kartų bajorų atstovai šiltai ir nuoširdžiai bendrauja su senjorų namų gyventojais ir Dienos centro lankytojais. Labai reikalingos ir mėgstamos medikų paskaitos. Bajorų pastangų dėka ne kartą apie infekcines ligas ir jų profilaktiką kalbėjo infekcionistas prof. A. Laiškonis. Ortopedijos problemas populiariai ir suprantamai aiškino, nagrinėjo, atsakinėjo į klausimus daktaras R. Rimdeika. Urologas Ž. Gudžinskas aiškino apie urologines ligas, kurios yra neišvengiamos senatvės palydovės. Dalinasi gydytojai ir naujienomis bei įspūdžiais iš pasaulio konferencijų.

Didelį vaidmenį šioje veikloje vaidina Šv. Jurgio bažnyčia. Jos atstovas – Kauno apskrities bajorų draugijos kapelionas Paulius Saulius Bytautas. Kunigas yra ir vienuolyno gvardionas. Kasmet senjorų namų Dienos centro lankytojai už šv. Kūčių stalo sėda palaiminti šio arba kitų Šv. Jurgio bažnyčios kunigų. Kelis kartus per metus vienuolyno salėje, po šv. mišių parapijiečiai, pakviesti kunigo P. S. Bytauto, žiūrėjo Panemunės senjorų namų Dienos centro Dramos studijos vaidinamus spektaklius – S. Kymantaitės-Čiurlionienės „Kuprota oželė“, K. Binkio „Blogai, kad gerai“, J. Žemaitės „Trys mylimos“.

Senjorai ir bajorai tarptautinės spartakiados „Aktyvus senjoras“ baigiamajame renginyje.

Rugsėjo 9 d. Biržų pilies muziejuje surengtas LBKS Senato posėdis. Susirinkusius pasveikino Biržų rajono savivaldybės meras V. Valkiūnas. Senatorius Algimantas Jukna pristatė savo knygą „Lemties broliai“ apie tremtinius ir politinius kalinius, kurią skyrė Vyčio apygardos Pilėnų tėvovijos vado S. Giedriko-Giriečio žūties 60-osioms metinėms pažymėti. Knygos autorius palinkėjo mylėti Lietuvą taip, kaip ją mylėjo žuvusieji už mūsų Laisvę. Senatoriams buvo pristatytas Klaipėdos krašto bajorų vadas J. Mockus. Posėdyje svarstyta Nepriklausomybės šimtmečiui skirtų renginių programa, aptarti siūlymai, rengiantis LBKS susitikimui su Lietuvos kariuomenės vadovybe ir kiti aktualūs klausimai.

LBKS vadas P. Vaisieta informavo, kad rugsėjo 27 d. Lietuvos Valdovų rūmuose įvyks iškilmingas renginys – bus pristatytas bronzinis Vytauto Didžiojo biustas, kurio autorius – šviesaus atminimo Garbės bajoras prof. K. Bogdanas. Šis biustas – LBKS ir rėmėjų dovana Valdovų rūmams. Renginio dalyviams prof. R. Petrauskas skaitys paskaitą „Vytauto Didžiojo epochos reikšmė LDK bajorijai“, koncertuos Lietuvos karo akademijos choras „Kariūnas“.

Po Senato posėdžio vyko ekskursija su Biržų krašto muziejaus gide, kuri informavo, kad kitais metais muziejus švęs 90-tį. Šiame muziejuje galima pamatyti paskutinės Lietuvoje sugautos (1988 m.) meškos iškamšą. Kunigaikščių Radvilų salėje

Indrė MAKARSKIENĖ
h. *Gulbė* bajorė

LBKS SENATO POSĖDIS BIRŽUOSE

ekskursijos dalyviai turėjo unikalią galimybę apžiūrėti Jurgio Pergalingojo, Jonušo Radvilos ir jo žmonų portretus, kurie čia laikinai eksponuojami pagal susitarimą su Nacionaliniu Baltarusijos dailės muziejumi.

Lietuvos evangelikų reformatų Konsistorijos prezidentas, Biržų evangelikų reformatų parapijos klebonas R. Mikalauskas skaitė paskaitą „Reformacijai – 500 metų.“ Pranešėjas papasakojo daug įdomių detalių apie reformacijos raidą, pabrėždamas, kad reformacija – neatskiriama ne tik religijų, bet ir valstybių istorijos dalis. R. Mikalauskas taip pat kalbėjo apie istorines paraleles tarp skirtingų kartų, jis pažymėjo, kad egzistuoja istorijos ratai – tai, ką darome šiandien, turės įtakos ateities kartoms po kelių šimtų metų.

LBKS senatoriai Biržuose.

LBKS KRONIKA

2017 METAI

Sausio 7 d. Vilniaus krašto nariai sostinės Rotušėje, o **sausio 8 d.** Kauno krašto nariai Kunigaikščių menėje palydėjo senuosius ir pasitiko naujuosius metus.

Sausio 28 d. aštuntajame 2014-2018 m. kadencijos Senato posėdyje:

- patvirtinti LBKS vado J.Kamenecko ir maršalkos M.Sadausko atsistatydinimai;
- išrinkti laikinai einantys LBKS vado pareigas Perlis Vaisieta, maršalkos – Egidijus Matulevičius;
- legitimuoti 23 nauji LBKS nariai (Vilniaus – 17, Kauno – 6);
- kitą Senato posėdį numatyta skelbti balandžio 22 d., o neeilinį Seimą - gegužės 20 d. Vilniaus įgulos karininkų ramovėje;
- numatyta Seimo darbotvarkė ir delegatų skaičius – **Vasario 4 d.** Panevėžio apskrities skyriaus bajorai ir svečiai rinkosi į šventinę vakaronę – žiemos palydėtuves Upytės

tradicinių amatų centre. Aplankė linų muziejų-malūną, kuriame įrengta ekspozicija pasakoja lino kelią nuo sėklytės iki gražiausių drobių. Visus eksponatus lankytojai galėjo liesti ir lino apdirbimo procesus išbandyti savo rankomis.

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje: *Išbandome...*

Vasario 6 d. Vilniuje mirė poetas bajoras (h. *Prusas I*) Vacys REIMERIS. Gimė 1921 m. rugpjūčio 3 d. Kuršėnuose. Iš viso išleido apie 40 knygų. Buvo Lietuvos rašytojų sąjungos narys nuo 1947 m. „Lietuvos bajoras“ buvo paskutinis leidinys, kuris išspausdino jo eilėraščius prieš pat mirtį. Džiaugėsi būsimą publikacija.

Kovo 12 d. grupė Vilniaus krašto bajorų vyko į Skinderiškių parką atsodinti ąžuoliukų, kurie buvo pasodinti LBKS dvidešimtmečio proga ir neprisigijo.

Jurgio Pleskačiausko nuotraukoje: *Senatoriai.*

Violetos Simonavičienės nuotraukoje: Šitie ažuolai būtinai prigis.

Kovo 19 d. Vilniaus krašto bajorų sąjungos (toliau VKBS) Seimelyje:

- išklaustas prof. V. Rakučio pranešimas “Bajorai ir demokratija XVIII a. bei šiomis dienomis. Konstitucinės monarchijos privatumai”;
- išrinkti delegatai į LBKS Seimą nuo VKBS;
- išrinktas kandidatas į LBKS vado pareigas nuo VKBS – l. e. vado pareigas Perlis Vaisieta (h. *Syrokomla*);
- nubalsuota siūlyti LBKS neeiliniam Seimui pašalinti J. Ragauską iš LBKS narių;
- įteikti padėkos raštai VKBS nariams, aktyviai dalyvaujantiems VKBS veikloje.

Tą pačią dieną Kauno apskrities bajorų draugijos nariai Kauno Šv. Jurgio Kankinio bažnyčioje po šv. Mišių, bendros maldos už tuos, kuriuos palietė onkologinė liga ir jų artimuosius, konferencijų salėje gėrėjosi įdomiu ir nuotaikingu spektakliu – Žemaitės „Trys mylimos“. Spektaklyje vaidino Panevėžės senjorų namų Dienos centro Dramos studijos aktoriai, jį režisavo Kauno krašto narė Aleksandra Gudžinskienė.

Kovo 30 d. Kauno įgulos karininkų ramovėje įvyko Kauno apskrities bajorų draugijos Seimelis, kuriame pristatytos praėjusio laikotarpio vado, kan-

clerio ir komisijų ataskaitos, vadu išrinktas Andrius Krivickas.

Gegužės 10-19 d. surengta LBKS narių kelionė autobusu į Rumuniją. Per 9 dienas bajorai aplankė Budapeštą, Saparitos kapines, Peri vienuolyną, Bistricą, Moldovitos vienuolyną, Gura Homorulu, Biertano kaimą, Segišoarą, Brašovą, Brano pilį, Kurtea de Ardžeš, Bukareštą, Peleşo pilį, Sibiu, Korvino pilį, Tokajų, Košice. Apie kelionę sukurtas 1,5 val. filmas (autoriai – A. ir V. Musteikiai).

Birželio 10-16 d. bajorams surengta kelionė autobusu po Šiaurės Vokietijos dviejų jūrų pakrantę, aplankant porą egzotiškų salų bei Dariaus ir Girėno žūties vietą (Soldinas - Riugeno sala - Liubekas - Bremenas -Potsdamas).

Balandžio 22 d. devintajame 2014-2018 m. kadencijos Senato posėdyje nutarta:

- pritarti 2017 m. renginių planui;
- skirti 1200 EU knygos “Lietuvos bajorai – Vasario 16-osios Akto signatarai“ išleidimui;
- įpareigoti kraštų vadus aptarti vėliavų gamybą savo kraštuose;
- įpareigoti A. Grybauskienę suburti darbo grupę, skirtą knygos „Lietuvos bajorai“ leidybos klausimams svarstyti;
- patvirtinti J. Kamenecko veiklos rezultatų

Aido Baškio nuotraukoje: Vytauto Didžiojo biustas. Autorius – skulptorius prof. Konstantinas Bogdanas.

ataskaitą už 2016 metus;

- įpareigoti Garbės teismą pateikti LBKS Seimui siūlymą dėl J. Ragauskos pašalinimo iš LBKS narių;
- legitimuoti 49 nauji LBKS nariai (Vilniaus – 18, Kauno – 17, Šiaulių – 14).

Balandžio 28-gegužės 1 d. VKBS organizavo kelionę į Pragę, keliauninkai pasivaikščiojo po miestą, vakare žiūrėjo operą „Madam Butterfly“.

Gegužės 14 d. Kauno apskrities bajorų draugijos nariai autobusu vyko į kelionę ir lankėsi Šiluvoje, Tytuvėnų vienuolyne, Šiauliuose (lankomiausiose vietose ir Ch. Frenkelio viloje), kur draugiškai sutiko Šiaulių bajorai. Visi kartu vyko į Kryžių kalną, kur buvo paliktas atsivežtas kryžius, Burbiškio dvare (Radviliškio r.) lankėsi festivalyje „Tulpių žydėjimo šventė“.

Gegužės 20 d. neeiliniame LBKS Seime:

- LBKS vadu vienų metų laikotarpiui iki kito eilinio Seimo slaptu balsvimu išrinktas Perlis Vaisieta;
- patvirtinti trys nauji senatoriai nuo Kauno krašto: Andrius Krivickas, Kristina Giedraitienė, Liuda Markauskienė (vietoje atsistatydinusių Snieguolės Jurskytės, Algirdo

Prekerio ir Liudvikos Kriukėnienės). Tauragės krašte patvirtinta Asta Mizgirytė (vietoje Audriaus Bitino);

- Garbės teismo siūlymu buvęs LBKS vadas J. Ragauskas už negarbingą elgesį pašalintas iš LBKS narių;
- Seime svečių teisėmis dalyvavo viešintys Lietuvoje žinomos Europoje kilmingos šeimos atstovai – Karl Anselm Fürst von Urach Graf von Württemberg ir jo žmona Fürstin Uta Marija.

Birželio 14 d. bronzinė Vytauto Didžiojo skulptūra atvežta į Valdovų rūmus.

Birželio 17 d. pirmajame neeiliniame 2017-2018 m. kadencijos LBKS Senato posėdyje:

- išklausius teisininkų A. Sirtauto ir G. Selimavičienės rekomendacijas, nutarta teikti apeliaciją dėl 2017-05-25 VAT sprendimo;
- patvirtinti LBKS vado pavaduotojų Linos van Kesteren (užsienio reikalams) ir Antano Sirtauto (teisės reikalams) atsistatydinimai;
- pritarta LBKS vado teikiamoms naujoms kandidatūroms į LBKS vado pavaduotojus: teisės reikalams – Giedrė Lendzbergaitė-Selimavičienė (h. *Landsberg*), kultūros reikalams – Elona Varanauskienė (h. *Ostoja / Trzaska*), organizaciniams reikalams (viešie-

Jurgio Pleskačiausko nuotraukoje: *Vilniaus krašto bajorų sąjungos nariai ant Kreivojo kalno gieda Tautinę giesmę.*

ji ryšiai) – Dalia Teišerskytė (h. *Kosciesza*).

Liepos 1 d. LBKS vado inauguracija, Bajorystės aktų įteikimas:

- Vilniaus arkikatedroje buvo laikomos mišios už visus Lietuvos gyvus ir mirusius bajorus, LBKS vado ir naujai išrinktų senatorių insignijų, bajorų herbinių vėliavų pašventinimas;
- po šv. Mišių LDK Valdovų rūmuose vyko LBKS vado inauguracija, Vytauto Didžiojo bronzinio biusto – dovanos LDK Valdovų rūmams pristatymas, naujai legitimuotų bajorų priesaikos Lietuvai ir Bajorystės pripažinimo aktų įteikimo ceremonija;
- LBKS vado priesaika buvo skaitoma, padėjus ranką ant XVII a. LDK Statuto;
- šventiniame koncerte dalyvavo: senosios muzikos ansamblis „Pueli Vilmensis“ (vad. Giedrė Strikulienė), M. K. Čiurlionio styginių kvartetas (vad. Saulius Lipčius, h. *Trimitai*), pianistė, tarptautinių konkursų laureatė Guoda Goehle Gedvilaitė (h. *Doliwa*), kuri tą dieną gavo ir Bajorystės pripažinimo aktą;
- susirinkusieji išklausė LBKS vado Perlio Vaisietos inauguracinę kalbą, buvo perskaitytas LR Seimo Pirmininko pirmo-

sios pavaduotojos Rimos Baškienės sveikinimas bei pirmasis vado dekretas Nr. 2017-01, kuriuo papildytas LBKS Garbės vadų sąrašas, į jį įtraukiant dėl sveikatos aplinkybių baigusį kadenciją LBKS vadą Juozą Kamenecką.

Sukurtas 5 min. filmukas (autoriai – A. ir V. Musteikiai)

Liepos 6 d. Minint Lietuvos piliakalnių metus, *Tautiška giesmė* buvo giedama ant 100 piliakalnių įvairiose mūsų valstybės vietose. Vilniečiai giedojo ant Kreivojo (Trijų kryžių) kalno, panevėžiečiai – ant Stirniškių piliakalnio (Kupiškio r.) ir ant Upytės piliakalnio (Panevėžio r.), dar vadinamo Čičinsko kalnu, žemaičiai – ant Insulos kalno (Telšių r.), tauragiškiai – ant Pagramančio piliakalnio Tauragės rajone.

Liepos 29 d. Panevėžio bajorai sukviėtė visus Lietuvos bajorus į tradicinę šventę-sąskrydį Palėvenės dvare, kuris šiemet vyko jau 20-ą kartą. Šventė prasidėjo iškilingu patrankos šūviu ir svečių iš įvairių Lietuvos kraštų pristatymu. Dalyvavo VŠĮ „Strėlė“ nariai, kurie kvietė bajorus pabūti viduramžiškoje aplinkoje, išbandyti rankos taiklumą šaudant lanku ar arbaletu. Visą vakarą

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje: Sąskrydžio dalyviai šventėje.

sąskrydžio dalyvius linksmينو folkloro kolektyvas.

Rugpjūčio 5 d. Kauno apskrities bajorų bendruomenė (toliau KABD) vyko į Varnius, kur lankėsi Žemaičių vyskupystės muziejuje ir Varnių šv. apaštalo Petro ir Pauliaus parapijoje, taip pat kopė į Medvėgalio kalną, kur kilmingųjų Jurskių ir Bytautų giminių kapinaitėse kunigas dr. Saulius Paulius Bytautas aukojė šv. Mišias už čia palaidotus mirusiuosius ir apylinkės gyvuosius. Vėliau visi vyko į KABD tarybos narės, LBKS Garbės bajorės Snieguolės Jurskytės dvarą (Šilalės r.), kur susipažino su Lietuvos radijo pradininkui Alfonsui Jurskiui skirta paroda, o Karužiškės dvaro šeimininkę pasveikino su 85 metų jubiliejumi.

Rugpjūčio 15 d. Pilnutėliu autobusu, prie vilniečių prisijungus ir kitų kraštų nariams, LBKS signatarei Gražinai Juknevičienei (h. *Jelita*) maloniai pakvietus, bajorai aplankė jos šeimos pastangomis restauruotą Dautarų dvaro sodybą Židikuose, kur vaikystėje gyveno būsimoji LBKS vadė Undinė Nasvytytė. Pakeliui dar aplankyti Viekšniai, jų senoji vaistinė ir viena seniausių Lietuvos medinių bažnyčių – Pikelių Švč. Trejybės bažnyčia. Ekskursiją po Dautarų dvarą pasikeisdami ir palenktyniaudami pravedė abu šeimininkai Gražina ir Antanas, o jų duktė Aurelija suorganizavo puikų koncertą (dainavo džiazo atlikėja Rasa Serra, grojo džiazo pianistas Saulius Šiaučiulis) bei vaišių stalą su ypatingai skania ir karšta žemaitiška koše.

Be vilniškių ekskursijoje dalyvavo Klaipėdos, Šiaulių, Žemaitijos bei Alytaus bajorai. Už jos suorganizavimą dėkota VKBS vado pavaduotojams Elonai Varanauskienei ir Bogdanui Girevičiui.

Rugpjūčio 18 d. Čikagoje mirė žymus lietuvių dailininkas, LBKS narys (h. *Gulbė*) Vytautas Osvaldas VIRKAU, gimęs 1930 m. kovo 1 d. Šiauliuose. 1944 m. su tėvais pasitraukė į Vakarus, didžiąją gyvenimo dalį praleido Čikagoje. Sukūrė per 400 ekslibrisų, apipavidalino per 50 knygų, sukūrė scenovaizdžių, paveikslų, tapytų vitražų, lakštinės grafikos, 1970 m. sukūrė pirmąjį ekslibrisą knygoms, kurias Amerikos lietuviai dovanojo Vilniaus universiteto bibliotekai. Žurnalo „Metmenys“ meninis redaktorius ir dizaineris. Čikagos dailės instituto auklėtinis. Profesorius. Radviliškio r. savivaldybės viešosios bibliotekos Šiaulėnų filialo rėmėjas. Atkūrus Nepriklausomybę, dažnai lankėsi Lietuvoje. „Lietuvos bajoras“ pasakojo apie jo gyvenimą ir kūrybą, o pastaraisiais metais spausdinome jo iš lenkų kalbos išverstą 1919-1939 metų dvarų ir dvarelių sąrašą. 2015 m. Lietuvoje išleista Leono Peleckio-Kaktavičiaus biografinė monografija „Vytauto Osvaldo Virkau meno vizija“.

Rugsėjo 9 d. antrajame 2017-2018 m. kadencijos LBKS Senato posėdyje:

Susirinkusį Biržų pilyje Senatą pasveikino

Daliaus Stančiko nuotraukoje: *Svečiuojamės Dautarių dvare.*

Biržų meras Valdemaras Valkiūnas;

Senato narys Algimantas Jukna pristatė savo knygą „Lemties broliai“, KABD vadas – naują senatorę Violetą Kamandulienę. Klaipėdos krašto bajorų draugijos kancleris Arūnas Bučys pranešė, kad draugijos vadu išrinktas Jonas Mockus; pritarta senatorių A. Sirtauto ir A. von Gravrock

atsistatydinimams; senatoriais patvirtinti J. Mockus ir V. Kamandulienė;

- LBKS vadas Perlis Vaisieta kalbėjo LBKS veiklos tobulinimo, vidinės komunikacijos klausimais;
- svarstyta Valstybės šimtmečiui skirtų

Pasirašoma dovanojimo sutartis. Lietuvos valdovų rūmų direktoriaus pavaduotoja dr. Jolanta Karpavičienė ir LBKS vadas Perlis Vaisieta.

- renginių programa;
- išklausti pasiūlymai dėl strateginės partnerystės tarp LBKS ir Lietuvos kariuomenės;
- pritarta išleidžiamos knygos apie bajorus signatarus išlaidas paskirstyti kraštams pagal senatorių skaičių;
- LBKS darbo grupių atsakingų vadovų bei narių tvirtinimas atidėtas iki kito Senato posėdžio. Išklausti pasiūlymai;
- bendradarbiavimo tarp LBKS ir LBKS kraštų sutarties aptarimas atidėtas, nutarus sutartį suderinti su visų kraštų pageidavimais bei siūlymais.

Po posėdžio Biržų pilies gidė pravedė ekskursiją po pilį. Biržų evangelikų reformatų bažnyčioje Senato nariai išklausė istoriko kunigo Rimo Mikalausko paskaitą „Reformacijai - 500 metų“.

Rugsėjo 16 d. VKBS suorganizavo ekskursiją į Ilzenbergo dvarą. Pakeliui bajorai sustojo Zarasų apžvalgos aikštelėje. Vietinio gido lydimi, aplankė Daugpilio tvirtoves, pasivaikščiojo po miestą. Agluonoje nusifotografavo prie karalių Mindaugo ir Mortos paminklo, apžiūrėjo svarbiausią Latvijos katalikų dvasinį centrą – Agluonos baziliką, atsigaivino stebuklingo šaltinio vandeniu. Buvo šiltai sutikti Duonos muziejuje, kur skaniai, sočiai, latgališkai ne tik papietavo, bet ir išklausė žaismingą

improvizuotą šeiminkės anūkės (muziejaus direktorės) pasakojimą apie duonos gamybos procesą. Atvykus į Ilzenbergo dvarą, jau buvo vėlus vakaras. Teko patamsyje pasivaikščioti po dvaro, įkurto 1515 m., teritoriją. 2003 m. dvaras įgijo naują šeiminką, kuris atgaivina jį naujam gyvenimui. Tai – vienintelis natūralios žemdirbystės ūkis Baltijos šalyse. Pastato vidus restauruojamas sukuriant prabangaus dvaro įvaizdį, pasitelkiant geriausius įvairių amatų specialistus. Kelionės dalyviai dėkojo Laimai Bartkienei už puikiai suorganizuotą išvyką.

Tą pačią dieną Kauno ir Šiaulių bajorai susitiko iš Kauno senamiesčio prieplaukos laivu „Tolstojus“ išplaukė Nemunu. Maršrutas: Kaunas – Raudondvario pilies dvaras – Kaunas.

Rugsėjo 27 d. Valdovų rūmuose vyko prof. Konstantino Bogdano kūrinio – Vytauto Didžiojo biusto pristatymo renginys.

Dovanojimo sutartį pasirašė LBKS vadas Perlis Vaisieta ir Lietuvos valdovų rūmų direktoriaus pavaduotoja dr. Jolanta Karpavičienė. Istorikas prof. Rimvydas Petrauskas skaitė paskaitą „Vytauto Didžiojo epochos reikšmė LDK bajorijai“. Koncertavo generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos choras „Kariūnas“ (vad. Linas Balandis). Renginio rėmėjai – Vilniaus „Rotary“ klubo nariai dr. Juozas Šarkus, Gražvydas Grigaliūnas, Ignas

Jurgio Pleskačiausko nuotraukoje: Keliautojai prie Mindaugo ir Mortos paminklo.

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje: Iškilmingai eisenai, skirtai T. Kosciuškos 200-osioms mirties metinėms, vadovavo Kauno miesto ceremonmeisteris Kęstutis Ignatavičius.

Šioje ir 94-95 psl. spausdinamose Egidijaus Matulevičiaus nuotraukose – akimirkos iš Kaune vykusio T. Kosciuškos 200-ųjų mirties metinių paminėjimo.

Kiudulas (h. *Leliwa*).

Spalio 13-18 d. Vilniuje vyko renginiai generolo Tado Kosciuškos 200-osioms mirties metinėms paminėti (žr. rubriką „Atmintis“).

Spalio 14 d. KABD nariai dalyvavo T. Kosciuškos mirties metinių paminėjime. Renginys istorinėje Kauno pilies teritorijoje prasidėjo rikiuote ir iškilminga eiseną, kuriai vadovavo Kauno miesto ceremonmeisteris Kęstutis Ignatavičius. Nuaidėjo 3 senovinio pabūklo salvės, dedikuotos T. Kosciušškai, Lietuvai ir Kaunui. Dalyvavo įvairių konfesijų ir tautybių atstovai iš daugiau nei 16 organizacijų, nemažai jų buvo pasipuošę XVIII a. pab.-XIX a. pr. lietuvių, totorių, lenkų karine ekipuote. Miestiečiai ir svečiai, nešini valstybinėmis bei istorinėmis vėliavomis, skambant VI Marijampolės miškų urėdijos medžioklės ragų ansamblio (vad. Audrius Pučinskas) atliekamiems maršams, žygiavo nuo Kauno pilies iki Šv. Jurgio Kankinio bažnyčios.

Šv. Mišias už T. Kosciušką aukėjo Laisvės kovų dalyvis, LDK istorinės atminties organizacijų vyriausiasis kapelionas, Dusetų Švč. Trejybės parapijos klebonas, kanauninkas Stanislovas Krumpiauskas ir Kauno šv. Jurgio Kankinio konvento gvardijonas kunigas dr. Saulius Paulius Bytautas.

Po mišių aukos karo istorikas Eduardas Brusokas skaitė pranešimą „Generolas Tadas Kosciuszka – tautų laisvės kovotojas“. Savo parodą pristatė kolekcininkas, istorijos mylėtojas Jacek Jaworski (Lenkija). Lietuviškos karinės ekipuotės (XVIII-XX a.) eksponatus galima buvo apžiūrėti Šv. Jurgio Kankinio bažnyčioje.

Tarp gausiai susirinkusių dalyvių buvo daug dabartinės kariuomenės karininkų, jaunieji Povilo Plechavičiaus licėjaus kadetai, šauliai. Minėjime dalyvavo T. Kosciuškos motinos Teklos giminės atstovai Ratomskiai. Totoriai, kurių dauguma LDK bajorų palikuonys, Šv. Jurgio Kankinio bažnyčioje stovėjo garbės sargyboje prie generolo T. Kosciuškos paveikslo kartu su lietuviais. Pagerbti Lietuvos nacionalinio didvyrio atminimą atvyko šimtai žmonių iš Vilniaus, Ukmergės, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Plungės, Klaipėdos, Panevėžio, Alytaus, Palangos, Zarasų ir kt. miestų.

Parengė Audronė MUSTEIKIENĖ, h. *Pogonia*
LBKS senatorė, VKBS tarybos narė,
tinklaraštininkė

SUMMARY

This time editor Leonas Peleckis-Kaktavičius' column is quite unconventional, as well as the title of the text: "(Not) hired". The main idea is "sad when a person who makes three spelling mistakes in one word not only calls himself a nobleman, but also dares to *name* another HIRED. (...) When you see disorder in the minds of people whose fortunes have given them honourable names of their ancestors, you get lost". The end, to be sure, is more optimistic: "Let us hope that among the nobles *such* is the only one". On this occasion, there are also the main values of mutual communication mentioned, which in his electoral speech were listed by the new head of the Lithuanian Noblemen Royal Union (LBKS) Perlis Vaisieta: respect and tolerance for another's opinion, humanity, openness and sincerity.

The questions of the magazine questionnaire are answered by Honorary Nobleman, long-time senator Donatas Balčiauskas, the person who is worth the very best words. This year, he has done a lot, especially as the chairman of the Reformation History and Culture Society.

Under the "Current Issues" heading, there is the inauguration language of Perlis Vaisieta, head of LBKS, which has already been heard by his closest companions in the Palace of the Grand Dukes in July. It is worth it that we will come back to it again and think, "Do we deserve the honour and the right to be called the nobles?"

At LBKS initiative, in 2017, the 200th anniversary of the death of General Tadas Kosciuška was commemorated widely. This is because this initiative and program were endorsed by all the most important Lithuanian state institutions and social patriotic organizations. The magazine offers a comprehensive story about the honorary events, crowned by the historic scientific conference in the Seimas of the Republic of Lithuania, festive parades and processions in Vilnius and Kaunas, as well as accolade in the Palace of the Grand Dukes.

In the section "We and the World", we have the opportunity to get acquainted with Lithuania's professed architect emeritus Jurgis Vanagas and famous dancers Jūratė & Česlovas Norvaišas.

The scientist noblewoman Jūratė Čirūnaitė presents a studio of how in the 16th century were noblemen of Gardinas region called.

Exclusive texts of the Director of the Palace of the Grand Dukes dr. Vydas Dolinskas and his colleague Eimantas Gudas. They are about the Voicech Gerson's famous painting *Baptism of Lithuania* and Lithuanian motifs in the works of this original artist.

Historian Violeta Rutkauskienė, who lives in the United States, has repeatedly offered readers of the magazine such past riddles that have been the subject of discussion for a long time. This time about strange symbols in the Heraldry of Vytautas the Great.

The section "Noblemen – Creators" is represented by three well-known artists: poet, architect and folk artist.

With a great deal of intrigue, the genealogy of the Sekliukiai family and its links to the important first events of the history of Lithuania and mentioning of the name are given.

On the occasion of the 140th birthday, Silvija Peleckienė remembers the famous writer Šatrijos Ragana, the noblewoman who did a lot of other good deeds for the others.

The magazine introduces Aistė Grybauskienė, LBKS deputy head, active noblewoman and interesting young person.

"The oldest public organization in Lithuania is 530", says nobleman Artūras Rukas Daujotis.

The most interesting, most worthwhile news can be found under "Chronicles" in "The Ripples".

